

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Valerii Reginaldi Bvrgvndi Seqvani E Societ: Iesv,
Praxis Fori Poenitentialis**

Ad Directionem Confessarii, In Vsv Sacri sui muneris ...

Regnault, Valère <1543-1623>

Mogvntiæ, 1617

Libri XXIV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78477](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78477)

LIBER NONVS, ET TO- TIVS OPERIS VIGE- SIMVS QVARTVS.

*IN QVO TRADITVR SPECIALIS RATIO IVDI-
candi de peccatis, habito respectu ad octauum præceptum Decalogi.
Non loqueris contra proximum tuum falsum
testimonium.*

P R Æ F A T I O.

CTAUVM præceptum, sicut præcedentia, datur Exod. 20. & Deuterón. 5. quod quamuis primario, & expresse prohibeat falsum testimonium: secundario tamen ac tacite prohibet omnem noxam, qua proximum iniuria per linguam afficimus, seu lædimus in bonis honorariis: sicut quintum sub nomine homicidii, prohibet omnem proximi læsionem redundantem in ipsius personam: & sextum, sub nomine adulterii, omnem illicitam voluptatem veneream: ac demum septimum sub nomine furti, omne damnum rebus proximi illatum, prout Concil. Colonienſe initio explicationis huius præcepti, post D. Thomam 1. 2. quæst. 100. artic. 5. in corpore: & 2. 2. quæst. 122. art. 6. ad 2. annotat. Recte deinde addens vim huius præcepti ex Christi doctrina, extendi non tantum ad verba quibus prædicta noxa inferitur: sed etiam ad cogitationes, & facta illis similia; vt ad temerarium iudicium: quod Christus prohibet Matth. 7. dicens: Nolite iudicare, & non iudicabimini: & ad hypocrisis de qua Luc. 12. Attendite à fermento Phariseorum, quod est hypocrisis. Adde quoque ex Catechismo iussu Concilij Tridentini edito, sub initium expositionis huius præcepti: cum ipsum, sicut tria præcedentia, sit negatiuum (vt pote prohibens ne falsitate adulteremus cogitationes, dicta & facta nostra) perinde atque illa continere affirmatiuum præceptum, iubens vt cogitationes, dicta & facta, simplici veritate metiamur. Adde adhuc quod in eodem Catechismo paulo post subiungitur (congruenter doctrinæ insinuatae à Christo Luca 10. per parabolam de eo, qui descendens ab Ierusalem in Ierico incidit in latrones) hic proximi nomine intelligi quemcunque egentem opera nostra: siue ille propinquus sit, siue alienus; siue ciuis, siue aduena; & siue amicus, siue inimicus. Ex quibus satis innoteſcit, quis sensus sit propositi præcepti octaui.

Porro plurimi sunt speciales modi quibus contra idemmet præceptum peccari potest; quorum alii taciturnitati (quæ virtus est moderatrix locutionis) opponuntur, vt multiloquium, & species eius: nempe stultiloquium, seu imprudens & inconsiderata locutio: turpiloquium, seu sermo de rebus turpibus & impudicis: ac vaniloquium, id est, verbum quod caret ratione iustæ necessitatis, & intentione piæ voluntatis. Alii vero opponuntur veritati, vt mendacium, & species ipsius: quarum prima est mendacium mentale, quod proprio nomine appellatur iudicium temerarium. Secunda vero, mendacium verbale: quod in iudicio dictum, vocatur falsum testimonium: dictum vero extra iudicium pro ut fama proximi per ipsum læditur, vocatur detractio: prout læditur honor, vocatur tum contemptus, quatenus proximus per illud vilipenditur: tum contumelia, quatenus aliqua culpa exprobratur proximo: tum conuictum quatenus, eidem exprobratur naturæ vitium: tum etiam improprium, quatenus exprobratur miseria & poena quam ipse patitur: tum præterea derisio, quatenus cachinnis, risu & sannis ipse excipitur, tum demum quatenus laus ipsius læditur maledicendo ei in sua persona, aut in suis rebus, & dicitur maledictio. Reduci adhuc potest ad verbale mendacium tum adlatio, quæ est immoderata alicuius laus instituta ad lucrum vel gratiam captandam: tum etiam iactantia, qua quis se laudat immoderate.

Tertia denique species est mendacium reale seu facti: quod quidem vel versatur in moribus hominum, vt simulatio qua quis fingit se alium esse quam sit: vt Iehu se simulauit idololatram esse, vt omnes sacerdotes Baal posset occidere 4. Regum 10. Item fictio qua quis fingit se præstare quod non præstat: vt se velle conferre, vel suscipere Sacramentum, nec vllam habet intentionem id faciendi. Itemque hypocrisis, quæ est sanctitatis, iustitiæ & bonitatis fictio: vel versatur in rebus ciuilibus, vt falsatio qua falsum exponitur pro vero: vt filius spurius pro legitimo, vel moneta adulterina, pro genuina; iniustum pondus vel mensura pro pondere, vel mensura iusta. Quo etiam referuntur falsificationes publicorum instrumentorum aut literarum: vel denique versatur in contractibus, vt perfidia seu violatio promissionum, & pactorum. Itemque dolus & fraus quibus circumuenitur proximus in contrahendo.

Porro nonnulli ex prædictis modis opponuntur amicitia, vt susurratio, qua quis amicitiam

dissol-

dissolueretur; discordatum item feminatio, qua cordium & voluntatum consensus tollitur: item contentio, qua vincendi animo impugnatur veritas verbis importunis, & clamore inordinato, ac deum murmuratio iniusta. Alii præterea ex iisdem modis opponuntur fidelitati, vt detectio seu reuelatio secreti, & varia illius species: quæ tot distinguuntur quot secreti. Hoc autem; vel est sacramentale, quod Sacerdos tenetur seruare audita confessione; vel naturale, quod sciens reuelare prohibetur iure naturæ, eo nomine, quod per talem reuelationem proximo notabilis iniuria inferatur: vel est commissum; vt cum quid dicitur alicui vt, alud secreto seruet. Ad quod nonnumquam accedit expressa promissio audientis, diciturq; secretam expresse promissum: nonnumquam etiam iuramentum, & dicitur secretum iuratum.

Cæterum dicemus primo, de mendacio vniuersæ: secundo in particulari de iudicio temerario: tertio, de falso testimonio: quarto, de detractatione: quinto, de contumelia: sexto, de reuelatione secreti: quoniam peculiarem difficultatem habent. De cæteris possunt sufficere dicta cum egimus suis locis de illis peccatis capitalibus quorum constituntur filii. Quibus addemus tum pertinentia specialiter ad rationem iudicandi de peccatis, quæ in iudicio committuntur: quia ipsa quoque difficultatem peculiarem habent. Ac tandem attingemus aliqua de adulatione & quibusdam aliis peccatis linguæ.

CAP. I.

De mendacio vniuersæ.

SVMMARIVM.

- 1 Quid sit mendacium.
- 2 Simulatio sic est mendacium, vt tamen possit nonnumquam a peccato excusari: & quando.
- 3 Intentio fallendi quo modo spectet ad mendacium, & qua intentione dicendi falsum excusetur a peccato.
- 4 Varia diuisio mendacij.
- 5 Octo species illius a D. August. posita.
- 6 Mendacium ita a malum esse, vt nunquam licitum esse possit.
- 7 Corollaria inde deducta.
- 8 Responso ad obiectiones de Abrahamo, Iacob, & Raphael, qui videntur mentiri.
- 9 Celatio veritatis per responsonem ambiguum.
- 10 De responsonibus ambigua, ob aliquid subintellectum in mente, nec exterius expressum.
- 11 Vt licita sit debet abesse voluntas fallendi & faciendi iniuriam, ac iusta causa vtendi eâ.
- 12 Corollaria inde deducta.
- 13 Mendacium iocosum & officiosum de se, est tantum peccatum veniale.
- 14 Adiunctio iuramento est mortale, aut adiunctio scandalo, aut adiunctio mendacio pernicioso.
- 15 Ob solam assiduitatem ipsum præferendi, non est censendum mortale.
- 16 Mendacium perniciosum mortale est ex suo genere; sed sit veniale ex leuitate materia, vel ex defectu plena deliberationis.
- 17 Mendacium perniciosum in materia fidei, aut sacre Scripturæ, grauissimum est: & que ad illud reuocentur.
- 18 Quando sit mendacium mortale violare promissionem factam.
- 19 Mendacium perniciosum mortale committitur ab eo, qui tribuit sibi falso quod non habet, ad obtinendum beneficium Ecclesiasticum.

Mendacio agit Gratianus 22. quæst. 2. & differunt tum D. Thomas, & interpretes ipsius 2. 2. quæst. 110. tum alij Theologi cum Magistro in 3. senten. distinct. 38. post D. August. in libro de mendacio, & contra mendacium, tomo 4. Summularij in verbo Mendaciū, D. Anton. 2. part. tit. 10. ca. 1. Sebastianus Medicus, alios referens, in summa de peccatis capitalibus tit. 6. quæst. 24. & quinq; sequentibus, atq; cæteri qui de peccatis in ordine ad hoc præceptum tractant, vt Nauarr. in Enchir. cap. 18. à nu. 2. & alij.

Definitio mendacij.

SECTIO I.

Quæritur autem primo, quid sit mendacium. Atque respondetur ex D. August. in libr. 1. De mendacio sub finem quarti capitis, esse falsam vocis significationem cum intentione fallendi. Vocis vero nomine intelligitur omne si-

gnum externum, quo falsum significatur. Etenim quia inter signa externa vox obtinet præmatum, ea vsurpari potuit ad illa vniuersa iudicanda, prout D. Thomas monet 2. 2. quæst. 110. art. 1. ad 2. Inde inferens eum qui nutibus falsum significare intenderet, non esse a mendacio immunem. Pro quo facit, quod mutus perinde ac verba assumantur in instrumentum fallendi, & ideo quoad peccatum, nihil refert, an quis verbo an nutu mentiatur: vt nec an quis occidat gladio an veneno: quod bene notat Syluest. in verbo Furtum quæst. 5.

Eadem etiam ratione D. Thomas in seq. quæst. 111. art. 1. simulationem (quæ consistit in factis externis, quibus significamus id quod non est) dicit esse mendacium. Id quod est ita admittendum cum Nauarr. in Enchir. cap. 18. nu. 8. & Caiet. in verbo Simulatio, vt non negetur, quin aliquando licitum sit signo aliquo exteriori occultare veritatem; dummodo sine intentione significandi falsum. Namq; esse quandam simulationem vtilem, & in tempore assumendam habetur ex D. Hieronymo 22. quæst. 2. cap. Vtilem, admittitq; D. Thomas loco proxime citato in respon. ad 2. & Nauarr. confirmat ad cap. Humanæ aures, quæst. 2. nu. 10. Qui etiam in sequen. quæst. 3. nu. 8. tradit differentiam inter simulationem licitam & illicitam; quod licita sit, quæ quidam sine iusta causa, vel nõ curantes an mentiatur; aliquid, seu verbis seu factis simulant inesse quod non inest, vel non inesse quod inest. Illa vero sit qua quidam prudenter, iusta aliqua de causa, & sine dolo malo, astutiæ vulpina, dicunt vel faciunt aliquid; quod separatum per se quidem significat falsum, sed ipsum aliquo subintellecto, efficitur verum: quo modo in citato nu. 10. idem Nauarrus ait Dauidem 9. Regum 21. licite simulasse amentiam coram Rege Achis: subintelligendo se non tenere suam sanam mentem patefacere.

Quod in definitione sequitur, cum intentione fallendi, id est, ingenerandi in alterius animo falsam opinionem: non ideo additur, quod talis intentio ad mendacij essentiam pertineat: quia id communi sententiæ aduersatur ex Nauarr. in Enchir. cap. 18. nu. 2. sed quod vt plurimum ea cum mendacio concurrat; vel certe quod per eam mendacium in sua specie maiorem peccati grauitatem acquirat, prout significant D. Thom. 2. 2. quæst. 110. art. 1. ad 3. & D. Anton. 2. part. tit. 10. cap. 1. primo, versu. Tertium, cum dicunt intentionem fallendi pertinere ad perfectionem seu implementum mendacij: sed non ad eius speciem. Quod si cum Caiet. ad cit. D. Thom. locum explicemus, cum intentione fallendi, id est, cum intentione dicendi falsum: attendendum erit particulam eam pertinere ad mendacij essentiam: positamq; esse in definitione, ad explicandum formale mendacij: in eo consistens, vt illud quod dicitur, falsum esse putetur. Etenim si quis falsum dicat, putans esse verum, non mentitur formaliter, sed tantum materialiter. Sin verum dicit quidem, sed quod putat falsum, nimirum volendo dicere falsum, in formale mendacium incurrit, ex D. Thom. 2. 2. quæst. 110. art. 1. in corpore: & est communis sententiæ: pro qua facit textus apertus in cap. Is autem, 2. 2. quæst. 2.

Aduerte autem istud ipsum quod dicimus de intentione dicendi falsum, intelligi debere, sicut Syluester intellexit in verbo Mendacium sub initium, de intentione dicendi assertiuæ,

non autem solummodo recitatiue, aut representatiue. Ea enim de causa, à mendacio excusantur qui fabulam aliquam tanquam fabulam narrant, vt Nauarr. in *Enchir. cap. 18. num. 2.* expressit. Excusatur etiam disputans dum falsa scienter assumit: quia loquitur ex persona negantis veritatem, vt loco cit. & D. Thoma in *3. distinct. 39. art. 5.* Syluester habet; vel vt Alexander Alen. ait in *3. part. quest. 37. membro 6. ad 2. obiectum*: quia falsum dicit tantum supponendo, vt ad inconueniens, in quo intellectus conquiscescere non possit, deducatur respondentem, & cogat ipsum nosse & amplecti veritatem: sicut factum est ab Apostolo in priori ad Corinth. cap. 15. cum dixit, Si Christus non resurrexit à mortuis, inanis est prædicatione nostra, inanis est fides vestra. Inuenimur autem & falsi testes Dei.

Diuisio mendacij.

SECTIO II.

4. **Q**uartitur secundo quod duplex sit mendacium. Respondendum est autem, posse iuxta antedicta distingui, quod aliud sit vocis, & aliud sit facti, seu operis: *adde & aliud cogitationis, quale est iudicium tenentarium.* Item quod aliud sit materiale simul & formale: quo scilicet id dicitur, quod & est, & esse putatur falsum: siue dicatur tantum cupiditate mentiendi: siue ad aliquem externum finem, seu bonum, seu malum. Qua ratione communiter post Magistrum in *3. sentent. distinct. 38. & D. Thom. 2. 2. quest. 100. artic. 2. distinguitur in iocofum, officiosum, & perniciosum.* Iocofum vero est, quod nulli nocet delectandique causa dicitur. Officiosum autem, quod sine alicuius iniuria dicitur, vt alicui profit ad bonum aliquod acquirendum, aut malum aliquod vitandum, siue ipsi dicenti siue alteri, imminens. Perniciosum demum, quod cum alterius nocimento dicitur, siue vt habet Nauarr. in *cit. cap. 18. numero 3.* quod alicui in rebus spiritualibus, corporalibus, aut temporaneis nocet: siue potius, vt habet Caiet. in verbo *Mendacium*, quod iniuriosum seu nociuum est diuinis vel humanis.

5. Sic igitur mendacij species constitui possunt mendacium nudum, iocofum, officiosum, & perniciosum: ad quas reducuntur octo illæ quæ ex D. August. commemorantur in cap. Primum, 22. questio. 2. cum dicitur: vnum esse in doctrina religionis: id est, quo aliquid dicitur: contra fidem, aut bonos mores: hocque complectitur omnes hæreses: secundum vero, quod nulli prodest & obest alicui, quale solet in detractioe contingere: tertium, quod ita prodest vni, vt obest alteri: quartum, quod fit fallendi libidine: quintum, quod placendi cupiditate, soletque in adulatione contingere: sextum, quod nulli obest sed prodest alicui ad conferuandam pecuniam: septimum, quod nulli obest sed prodest alicui ad vitandam mortem: octauum, quod nulli obest sed prodest alicui ad euitandam corporis immuditem, vt si volenti deflorare virginem dicas ad id impediendum, eam esse coniugatam.

Hæ autem ad prædictas reducuntur: quia tres primæ ad mendacium perniciosum pertinent, vt loco cit. D. Thomas expressit. Addens primæ speciei mendacium esse grauissimum: quia peccata contra Deum, semper sunt grauiora. Secundæ speciei autem, esse grauius tertie speciei mendacio, quod minuitur ex intentione proficiendi alteri. Quartæ speciei mendacium nudum constituit: quia non habet finem alium à seipso. Quintæ speciei, coincidit cum mendacio iocoso. Cæteræ speciei ad mendacium officiosum pertinent. Ac cum quanto bonum intentum est melius, tanto magis minuitur malitia mendacij: & bonum vitæ præferatur delectabili, & vitæ corporalis præferatur honestas: vt *ibidem addit D. Thomas*: octauæ speciei mendacium est minus malum, quam septimæ; & huius, quam sextæ; & huius porro quam quintæ.

Mendacij malitia.

SECTIO III.

6. **Q**uartitur tertio, vtrum omne mendacium sit peccatum, nec vllum dari possit licitum. Respondetur autem

ex D. Thomæ 2. 2. quest. 110. art. 3. sententiâ communiter receptâ: omne mendacium esse peccatum, iuxta illud Ecclesiastici 7. Noli velle mentiri omne mendacium: neque; posse licitum esse, cum de se ac intrinsece malum sit, prout D. ipse Thomas ibidem probat, non modo autoritate Aristotelis, qui aperte in 4. Ethic. cap. 7. ait mendaciū per se prauum esse & fugiendum: sed etiam ratione efficaci; quæ ex D. Augustino habetur 22. quest. 2. cap. Is etiam, nempe quod contra naturam & rationem sit, & ideo intrinsece malum, vt quis voce significet aliud: quam quod habet in mente: cum voces nature institutione, sint signa notionum interiorum. Per mendacium autem, tale quid fit. Ipsum igitur intrinsece malum est: atque adeo semper illicitum: ita vt nulla de causa, qui mendacium protulerit, esse possit à culpa immunis: inquit Sotus in lib. 5. De iustitia & iure quest. 6. art. 1. concl. 3.

Ex qua doctrina intelligitur primo, nunquam esse licitum dicere mendacium pro euitanda alterius iniuria: quod notauit Panormit. ad regulam Qui scandalizauerit De regulis iuris; imo nec pro saluanda vita siue propria siue aliena, vt ex D. August. refertur in cap. Ne quis arbitretur, & in cap. Faciat; & in cap. Si quis, 22. quest. 2. Id quod alij quoque senserunt, quos citat Alphons. à Castro aduersus hæreses in verbo Mendacium, idemque S. Pontifex in cap. Super eo, De vsuris expresse dicit. Nec demum pro semper in salute: ad quam nullus deducendus est opitulante mendacio, vt habetur ex D. August. in cap. Primum §. Non est igitur, 22. quest. 2. & tradunt expresse Syluest. in verbo Mendacium, quest. 1. & Nauarr. in *Enchir. cap. 18. n. 3.*

Quare venerabilis Cassianus, vt notant D. Anton. 2. part. tit. 10. cap. 1. §. 2. & Syluest. loco citato, audiendus non est in eo, quod dixit, ad aliquam utilitatem magnam consequendam, vel magnum aliquod malum vitandum, licere aliquando mentiri: id quod aperte repugnat prius dictis: Quocirca mentiens non potest à peccato excusari aliter, quâ per ignorantiam inuincibilem; quæ quamuis nequeat locum habere circa mendacium, loquendo tam de eo, quam de personis generaliter: nihilominus tamen circa mendaciū officiosum respectu vnus vel alterius personæ, pro aliquo tempore; nõ videtur negandum quin possit locum habere: iuxta ea quæ de ipsa inuincibili ignorantia, sunt à nobis tradita in præced. lib. 11. cap. 3.

Intelligitur secundo, nunquam ex Papæ dispensatione mendacium licite dici posse, cum ipsum sit illicitum iure naturali, in quo Papa dispensare nequit: vt patet ex dictis in libro 13. cap. 5. sub finem. Imo neque ex Dei dispensatione mendacium licite dici posse, constat ex doctrina D. Thomæ 1. 2. quest. 100. art. 8. & Soti in 2. De iustitia & iure quest. 3. art. 8. ita vt Deus, neque per se neque per alium mentiri vnquam possit: vt abunde eruditeque ostendit Melchior Canus in libro 2. De locis Theologicis cap. 3. Et patet: quia aliqui non haberemus firmum fidei fundamentum. Nam dici aut putari posset, quod Deus dispensauerit in mendacio cum aliquo ex sacris scripturis, vt non proponeret verum, vel saltem proponeret aliquem falsum articulum: quod esset summum inconueniens. Intelligitur adhuc, ex eadem doctrina, quod pluribus alijs citatis habet Couarr. in lib. 1. var. resolut. cap. 2. n. 1. Aduocat qui iustam causam habet, non debere conari obtinere eam per mendacium. Intelligitur demum, quod idem Couarr. in sequen. num. 3. notat, Baldum recte dixisse, ei qui ex falsa mutui scriptura in iudicium deducitur, non licere falsum solutionis instrumentum producere.

Obijcientibus autem, quod Abraham Gen. 20. dixerit Saram esse sororem suam, cum esset vxor: & quod Iacob Gen. 27. patri dixerit se esse primogenitum suum Esau. Item Angelus Raphael Tobie 5. dixerit se esse de filijs Israel Azariam, Ananiam magni filium. Respondendum est, tales non fuisse mentitos, sed ambigue loquedo celasse veritatem sine mendacio. Sara enim soror fuit Abrahami, sumedo sororis nomen pro consanguinea, sicut sumpsit nomen fratris pro consanguineo, Gen. 13. cum dixit ad Loth, Fratres enim sumus. Quæ interpretatio est D. Aug. relata in cap. Quartitur, 22. qu. 2. & approbata à D. Thoma 2. 2. quest. 110. art. 3. ad 3. communiterque recepta. Nec refert quod dixerit illam filiam patris sui: nam sensus est, quod ad eam attineret ex parte patris,

patris, vbi dicitur notat D. Thomas. Erat enim filia Aram fratris Abraham & patris Loth: vt plenius declarat Sotus in 4. distict. 40. quæst. viii. a. art. 4. ad 2. Similiter Iacob fuit primogenitus Isaac, iure quod illi datum fuit à Deo dicente, Maior seruiet minori: quodque Esau illi cessit pro efca lentis: licet non fuerit primogenitus natiuitate. Ita D. Thomas loco cit. & Alensis 3. par. quæst. 37. membro 8. col. vlt. Quod quidem videri non debet durum, cum Dominus dixit ad Ioannem esse Eliam, quem constat imitatione tantum, non autem personâ, Eliam fuisse. Deniq; Angelus Raphael verum dixisse inuenitur, si consideretur interpretatio trium illorum nominum, Israel, Azarias & Ananias: namque Israel significat videntem Deum: Azarias vero adiutorem, & Ananias gratiam Dei. Vnde fit vt Raphael vere attribuerit sibi illa, vt pote qui videbat Deum, & adiutor erat Tobie, ac Dei gratia dignus. Quæ doctrina est D. Anton. 2. part. tit. 10. ca. p. 1. §. 1. sub finem.

Calatio veritatis sine mendacio.

SECTIO IV.

Quæritur quarto, Vtrum liceat ambigue loquendo celare veritatem. Respondetur vero congruenter iam dictis id licere. Nam quamuis forte diceret quis Abraham & Isaac tali locutione peccasse venialiter: tamen de Raphael Angelo dici non potest. Ambiguitas autem quæ celatur veritas sine mendacio, contingit quando id quod quis dicit, verum est secundum suam intentionem, licet falsum sit secundum intentionem audientis, & communem intelligentiam prout docet Nauar. ad cap. Humanæ aures, quæst. 2. num. 10. it. 12. In quorum 10. ex glossa, ad cap. Ne quis 22. quæst. 2. refert: eum in cuius domo aliquis latet, quem hostes persequuntur, his sciscitantibus vbi est: posse respondere non est hic, accipiendo (est), non vt venit à Sum, sed vt ab edo. Item in numero 11. ex Angelo de Perusio & Ioanne de Anania excusari à mendacio D. Franciscum, qui interrogatus ab ijs qui homicidam persequantur, an illac is transisset, missis manibus intra manicas, respondit non transijt hac: intendendo contra communem consuetudinem & mentem interrogantis, non transijisse per suas illas manicas.

Aduerte autem amphibologiam de qua hic agitur, esse non tantum eam quæ contingit ex diuersa verborum significatione vt in ante propositis exemplis; sed etiam quæ contingit cum verba prolata, sunt quidem falsa seorsum, per seque sumpta, sed vera sunt aliquibus adiunctis, quæ à dicente subintelliguntur. Quo modo illud Psalmi primi: Non resurgit impij in iudicio: verum est tantum, subintelligendo, ad gloriam. Et illud in cap. Nihil 8. De consec. dist. 5. Nihil prodest homini, orare, ieiunare, & alia religionis bona opera facere, nisi mens ab iniquitate reuocetur; subintelligendo, quoad meritum vite æternæ. Alioqui enim tam hoc quam illud falsum est & hæreticum.

Atq; hoc etiam posteriore genere licitum esse vti, si absit animus tum mentiendi, tum etiam nocendi alteri, & ad sit iusta causa eo vtendi, Nauar. ex instituto ostendit ad memoratum cap. Humanæ aures, quæst. 1. vbi num. 4. in confirmationem adfert, quod Dominus interrogatus de die vniuersalis iudicij quando esset futurus, responderit, vt habetur ex cap. 24. Matth. & cap. 13. Marci, neq; Angelos neq; Filium, sed solum Patrem id scire. Ad cuius responsi veritatem, quoad Filium Patri omnino æqualem, aliquid subintelligendum est, nempe quod nesciret: ita vt conueniret illis interrogantibus manifestare, sicut communiter subintelligere Theologos & Canonistas idem author ait.

Addens num. 5. adhuc in confirmationem: quod ex communiconsensu Confessarius qui interrogatur, An talis peccatens est tale peccatum confessus sit, respondere possit non esse confessum: subintelligendo, ita vt illud dicere teneatur. Quæ subintellectione omissa, falso responderet, si res aliter haberet, id est, de tali peccato consistentem audiuisset. Nec valere subterfugium dicentium quod non audierit vt homo, sed vt Vicarius & Minister Dei: idem author bene probat ibidem vsq; ad finem illius quæstionis. Et patet quia id non obstat quominus sit absolute verum, & quod audierit, & quod sciat illud de quo interrogatur. Quia in re immora-

ri non est huius loci. Eundem vsum celandæ veritatis per ambiguum responsonem cum necessitas vrget approbant tanquam licitum D. Ant. 2. part. tit. 10. cap. 1. §. 1. versu Vide ur, Syluester verbo Mendacium quæst. 6. ver. 3. & Couarr. lib. 1. variarum resol. cap. 2. nu. 4.

Cæterum in tali re voluntas mentiendi, seu fallendi & faciendi iniuriam, dicitur abesse debere, quoniam ea de se mala est ac peccatum. Dicitur quoque iusta causa adesse debere: quoniam alioqui, etiamsi mendacium abesset, peccaretur contra virtutem veritatis, quæ inclinat hominem ad se per dicta, & facta ostendendum proximo talem, qualis re ipsa est: vt ab Aristot. notatum in 4. Ethic. D. Thom. approbat 2. 2. quæst. 109. art. 3. Rationem optimam addens, cur contrarium merito iudicetur vitiosum: nempe quia societas humani generis conseruari non possit, si nos alios quam simus, alijs ostenderemus dictis aut factis. Prædicta vero iusta causa adesse censetur ex eodem Nauar. in cit. quæst. 1. sub finem & in sequenti secunda, num. 2. si veritas celetur causâ salutis animi vel corporis; vel honoris; in o & rei familiaris, aut cuiuscunque actus virtutis. Ex qua etiam doctrina in seq. q. 3. nu. 10. 11. & 12. deducit tum alia, tum tria hæc corollaria pro vsu quotidiano notanda.

Primum est: quod non tantum laudandi sint qui tacent quando, & vbi non tenentur loqui: sed etiam, qui aliqua iusta de causa non respondent ad interrogationes ad quas non obligantur respondere: aut etiam qui ad eas ita respondent, vt falsæ sint quidem respõsiones separatim sumptæ: sed si aliquid subintellectum cum eis coniungatur, efficiantur veræ, prout exemplis ante declaratum est.

Secundum est: quod vt is qui respondere tenetur, debeat secundum interrogantis intentionem & intelligentiam communem respondere, iuxta cap. Quacur. que arte, 22. quæstio. 5. ita eum qui nullatenus tenetur respondere interroganti, nec teneri secundum intentionem ipsius respondere: sed posse secundum propriam intentionem subintelligere aliquid, quod coniunctum suæ respõsioni, faciat illam veram suo sensu, quidquid sit de alio sensu in quo interrogans, illam accipit. Ratio Nauarri est quod sicut talis nullo modo tenetur ad respondendum: ita nec ad respondendum secundum alterius intentionem, si nulla causa ad hoc magis, quam ad illud vrgeat.

Tertium corollarium est: posse nos per hanc doctrinam evitare innumera peccata saltem venialia, quæ passim committuntur cum interrogamur quod eamus, quid comedamus, quantum pecuniæ habeamus, quid dedimus, quas literas, quæ noua accepimus, quid hic vel ille nobis dixerit, aut scripserit, & id genus alia, quibus absque peccato respondere possumus, aliqua subintelligendo, quibus vera sient ea quæ affirmando, aut quæ negando respondemus: vt si petenti librum quem non teneo, vel non conuenit dare, respondeam non habeo: supple tibi dandum. Verum quidquid sit in speculatione: tale quid non videtur vsurpandum sine iusta, nec leui causa: cum alias aduerfetur rectæ rationi dictanti, sincere nec deceptorie esse agendum cum proximo: ne detur occasio scandali & rixarum, aliorumq; id genus malorum aduerfantium bono pacis.

Gravitas malitiæ mendacij.

SECTIO V.

Quæritur quinto, Vtrum omne mendacium sit peccatum mortale. Cui quæstioni satisfit sequentibus propositionibus.

Prima est: Si mendacium non habeat aliam maculam quam falsitatis, nunquam de se, ex suo genere esse mortale. Hanc habet Sotus lib. 5. De iust. & iure. quæst. 7. art. 4. ante solutionem argumentorum: eamq; tangunt D. Thomas 2. 2. quæst. 70. art. 4. & Caiet. in verbo Mendacium. Probatur vero: quia mendacium non tollit charitatem ob falsitatem solam, quæ nec contra religionem est, nec contra iustitiam. Quocirca in sequenti quæst. 100. art. 4. D. Thomas tam officiosum, quam iocosum mendacium ait esse solummodo veniale. Quod idem habetur ex cap. Ne quis, 22. quæst. 2. §. Dno vero sunt: receptumq; est ab omnibus. Probatur autem: quia in huiusmodi mendacio cernitur tantum macula falsitatis: quod enim cedat

11.

12.

13.

GINAL
MAXIS
P. P. P.

in alterius eodem modum vel alios delectet, non facit: sed potius diminuit rationem culpæ, ex ipso D. Thom. in cir. quest. 110. art. 2. in corpore.

Nec obstat quod D. Gregorius lib. 18. Moralium, cap. 2. mendacium ab obstrictis dicitur Pharaoni Exod. 1. mortale fuisse significet, cum ait: Benignitatis eorum mercedem, quæ potuit eis in æterna vita tribui, præmissa culpâ mendacij, declinatam esse in terrenam remunerationem. Etenim ex eodem D. Thoma in eadem questio. art. 4. ad 4. id ita accipiendum est, ut Sanctus ille doctor velit significare deformitatem mendacij non repugnare perinde merito remunerationis temporalis, ac repugnat merito remunerationis æternæ.

Porro licet mendacium iocosum, sicut & officiosum sit peccatum tantum veniale; grauius tamen eodem esse censetur: quia, quod ioco asseratur falsum, culpam mendacij extenuat, ac quod proferatur ad impendendum alteri obsequium: præsertim cum necessitatis ratio (pietate, misericordia, aut religionis zelo suadente) illud quodammodo extorquet; prout habet Conc. Colonienfe in expofitione huius præcepti versus inquires.

14.

Secunda propositio est, Tam iocosum, quam officiosum mendacium, si cum iuramento fiant, mortalia esse ob periurium. Hanc tangit D. Thomas 2. 2. quest. 70. art. 4. ad 2. & post eum Nauar. in Enchir. cap. 18. n. 3. in fine: latiusque patet per ea quæ de periurio dicta sunt in præced. libro 18. Ratioque in promptu est: quod in materia etiam leui, ipsum fiat cum notabili iniuria Dei; utpote adhiberi in testem falsitatis. Hincque est quod ex eodem Nauar. in præced. cap. 12. num. 5. communiter rejicitur quod habet glossa ad cap. Veniens De iure iurando: non esse peccatum plus quam veniale, iurare falsum iocandi causa.

Tertia propositio est, Errare eos qui mendacium tam iocosum quam officiosum mortale esse putat, si dicatur ab eo, qui sit in statu perfectionis. Hæc est D. Thomæ 2. 2. qu. 110. art. 4. ad 5. & Syluester sequitur in verbo Mendacium, qu. 3. sub finem. Probatur autem: quia circumstantia status perfectionis de se minuit potius, quam aggrauat peccatum commissum (ut fieri solet in viris perfectis) ex infirmitate, prout confirmauimus in præced. lib. 14. in secunda parte capitis quarti. Cæterum negandum non est, quod aliquando ratione scandalii possit in viris perfectis, siue iocosum, siue officiosum mendacium mortale esse. Hoc enim concedunt D. Thomas & Syluester locis cit. & Nauar. in Enchir. cap. 18. nu. 3. & Armilla verbo Mendacium §. 3. patetque per ea quæ a nobis tradita sunt in priore parte antecitati capitis quarti.

Quarta propositio est, Iocosum aut officiosum mendacium ex eo, quod in iudicio dicatur non esse mortale. Hanc contra Caietanum, cum Nauarro & Soto tenet Couar. in 1. var. resol. cap. 1. num. 2. Et quoad mendacium officiosum expresse ostendit D. Thomas 2. 2. quest. 70. art. 4. ad 2. dum docet eum qui ut à morte liberet, per falsos testes, vel per iudicis peruersitatem, iniusta sententiâ damnatum, fert falsum testimonium sepositâ periurij ratione, non committere peccatum mortale. Quod idem post eum sentit Sotus lib. 5. De iust. & iure, quest. 7. art. 4. ad 2.

Quinta propositio est, Mendacium officiosum vel iocosum, si non esset simpliciter tale, sed haberet aliquid de pernicioso admixtum, mortale esse posse. Hæc patet: quia mendacium perniciosum est genere suo mortale: quo fit ut alteri adiunctum reddat ipsum mortale. Talis mendacij hoc est officiosi pernicioso admixti, D. Thomæ 2. 2. quest. 69. art. 1. ad 2. exemplum ponit cum ait: quod mentiri ad liberandum aliquem à morte cum iniuria alterius non esse mendacium simpliciter officiosum, sed habere aliquid admixtum de pernicioso.

Sexta propositio est, Mendacium iocosum non esse ex eo mortale ex se, quod assidue ab aliquo vsurpetur. Probatur, quia assiduitate sola, peccatum tantummodo multiplicatur. Peccata autem venialia quantumque sint numero, nequeunt æquivalere vni mortali. Et ostensum est in præced. tomo, li. 15. ca. vlt. sect. 4. Quocirca iocosum ex eo, quod assidue dicatur, non est censendum mortale. Vnde, quod Conc. Colonienfe in expofitione huius præcepti, versus iocosum: ait, mendacium iocosum futurum capitale si assiduitate aggrauetur, eodem modo intelligendum est, quod D.

Thomas 1. 2. quest. 88. art. 4. ad 1. intellexit illud D. Augustini tractat. 12. in Ioannem non procul à fine, tomo nono: quod peccata minima, id est, venialia, si negligentur, decidunt. Vult enim sensum esse tale mendacium sua assiduitate, dispositiue causare peccatum mortale.

Septima propositio est, Mendacium perniciosum mortale esse ex suo genere. Ita docent Caietanus in verbo mendacium, & in verbo Perfidia ac Sotus lib. 5. de iust. & iure, qu. 7. art. 4. ante solutionem argumentorum. Probatur vero, quia tale mendacium charitati aduersatur: utpote proximo damnosum; & est peculiariter contra hoc octauum præceptum: quod expresse prohibet, proximum laedi verbo: cum cætera mendacia, non nisi reductiue, ad illud attingant. Accedit quod ex D. Thomæ 2. 2. quest. 110. art. 4. ad 1. de eodem mendacio pernicioso intelligatur illud Psal. 5. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Verumtamen negandum non est, quod in alijs materijs imperfecti actus excusatur à mortali, iuxta tradita in præcedenti libr. 15. sub initium quarti capitis; sic etiam in mendacio pernicioso excusatur, ita ut contingat veniale tantum per illud committi: prout expresserunt Caiet. in verbo Mendacium & Armil. in eodem verbo §. 1.

Imperfectio autem ea, ex Caiet. ibid. potest in ipso mendacio tripliciter contingere: primo, ex parte actus, qui surreptitius est, nec plene deliberatus: secundo, ex parte materie: nempe quia nocumentum modicum est: postremo ex parte forme; quia scilicet tale mendacium non dicitur animo inferendi nocumentum alicui: sed solum ex loquacitate: ita ut materialiter tantum sit perniciosum, perinde ac ante diximus, falsum siue intentione fallendi dictum materialiter tantum esse mendacium. Quanquam ut loco cit. Armilla attingit: non excusaretur à mortali si nocumentum esset adeo graue, ut ad illud debuerit aduertere, & à tali mendacio linguam omnino cohibere: quod negligendo censetur damnum eiusmodi intendisse tacite.

Corollaria quedam de mendacio pernicioso.

SECTIO VI.

Porro, ex hoc quod constitutum est: mendacium perniciosum mortale esse ex suo genere, possunt corollaria quedam deduci.

Primum est, Mendacium esse mortale, quando ipsum dicitur in materia fidei, vel sacre Scripturæ. Hoc habet D. Thomæ 2. 2. qu. 110. art. 4. alijque post ipsum. Et probatur: quia, ut bene Nauar. notat in Enchir. cap. 18. n. 4. est mendacium natura sua notabiliter perniciosum: adeoque notabiliter; ut censetur peccatum inter mendacia grauissimum: quod ex D. Augustini in libro de mendacio cap. 14. habet D. Thomas in cir. quest. 110. art. 2. Et ratio confirmat: quia peccata contra Deum semper sunt grauiora: ut post ipsum D. Thomam 2. 2. quest. 73. art. 3. ostensum est à nobis, in præced. lib. 14. nu. 5.

Aduerte autem ad hoc genus mendacij reuocari primo mendacium, quo quis timore mortis negaret se esse Catholicum, prout notant Armilla in verbo Mendacium nu. 3. & Nauar. in fine commentarij, ad cap. Humana aures, 22. quest. 5. Reuocari secundo, mendacium illius, qui falsas reliquias pro veris Sanctorum adorandas proponit; vel qui pro falsis miraculis, seu beneficijs confectis, tanquam per miraculum accepit, votiuas imagines offert imagini Crucifixi, aut Beate virginis, alteriusve Sancti, ut lucri gratia alios inducat ad similia in eodem loco offerenda. Cuius mendacij post Caietanum in verbo Superstitio meminit Nauar. in Enchir. cap. 11. n. 26. Reuocari tertio, mendacium quo quis scienter falsum miraculum in concione, aut in Sancti vita profert; aliter quam res sit, referendo illud. Ratio est; quia qui sic mentitur, quantum in se est, veritatem miraculorum Christi, & Sanctorum tollit hoc nomine, quod ea de causa putabuntur falsa. Ita notat Caietan. 2. 2. qu. 110. art. 4. in fine: & in verbo Confessio cap. 1. in quarta conditione: & in verbo Prædicatorum peccata: infinuaturque Concil. Colonienfe in expofitione huius præcepti, versus Mendacium autem iocosum: dum ait non leuiter peccasse eos, qui è suggestis loco Euangelij aniles fabulas ac exempla impudenter confecta vulgo prædicauerunt: quia eo ipso non vulgarem suspicionem ac contumeliam doctrinæ fidei, quam profitebantur, attulerunt.

Quapro-

Quapropter credit Caiet. in verbo Prædicatorum peccata: in vniuersum quando prædicator mēitur circa doctrinam fidei, bonorum morum, historiam Sanctorum, miraculorum, & Prophetiarum ad docendum aut instruendum, aut persuadendum aut monendum auditores, mortale peccatum committere. Quæ eadem est doctrina Armilla in verbo Prædicatorum num. 3. & Nauarr. in Enchir. cap. 25. numer. 141. Quinimo ex eodem Caietano in verbo Mendacium. Omne mendacium prædicatoris contra veritatem, spectans ad ipsius officium (quod est auditores suos erudire, & arguendi, suadendi, & bene monendi) mortale est ex suo genere, ut pote quod constituit ipsum coram Deo, tanquam falsarium adulterantem prædicationis officium, annunciando in persona Christi, & Ecclesie (iuxta illud posterioris ad Corinth. cap. 5. Pro Christo legatione fungimur tanquam Deo exhortante per nos) id quod nec Christus nec Ecclesia commisit ei. Quod si prædicator ipse, non quidem circa veritatem ad officium ipsius spectantem: sed circa extranea, impertinentem inserta, mentiretur: non esset ideo de mortali condemnandus: nisi forte ratione scandalii, ut adhuc cum eodem Caiet. docent Armilla & Nauarrus locis citatis. Quo referri potest traditum ab eodem Caietano in cit. sine art. 4. mentientem in nominibus auctorum, aut quotatiōibus; puta cap. 10. pro 12. aut Isaiam, pro Ieremiam; aut Ieronimum, pro Augustino dicendo, peccare quidem, sed non mortaliter: quia non contra, sed præter veritatem doctrinam, mentitur. Falli namque in talibus, non est falsum in doctrina, sed in accidentibus eius. In quo consentiant cum eo Syu. in verbo Mendacium quæst. 4. & Nauarr. in Enchir. cap. 18. num. 4.

Secundum corollarium est: Peccatum mortale committi non adimplendo factam promissionem, si ea sit de re notabili. Tunc enim mendacium suo modo perniciosum committitur (quod D. Thomas tangit 2. 2. quæst. 110. art. 5. ad 5.) atque adeo mendacium mortale: cum negari nequeat simplicem promissionem, obligare sub mortali ad sui impletionem, si sit de re graui, prout docet D. Antoninus 2. part. tit. 10. cap. 1. §. 4. sub fine: sequiturque Caietanus in verbo Perfidia: & 2. 2. quæst. 88. artic. 1. circa principium. Atque præbatur: quia promissionem obligatōnem seruandi promissum: alioquin enim tolleretur fides hominum inter ipsos; siquæ sit in re graui, violatio illius graue nocuētum adfert proximo contra charitatem, animæ vitam. Debet vero istud intelligi dummodo talis promissio sit de re licita, & possibili, factaque absque vi, dolo, & fraude, iuxta tradita per Nauarr. in sequent. num. 7.

Porro dictum est, si fuerit de re notabili; quia si de re leui sit promissio, veniale tantum committetur, si ea non seruetur; ex Caiet. locis cit. & ex alijs communiter. Idque Nauarr. in eodem num. 7. confirmat à maiori: quia si furtum rei leuis non est mortale, multominus erit violatio promissionis de re leui. ut de dicenda alicui salute tuo nomine. Adde ex eodem Nauarr. ibidem nullum esse peccatum non seruare promissionem, si ita rerum status immutetur, ut vis promissionis eneruetur: sicut fit cum is cui facta est promissio illam remittit: argumento textus in capit. 2. De sponsalibus. Itemque quoties alia quæuis mutatio interuenit, quæ si à principio fuisset: talis promissio, tunc minime facta esset: aut saltem casus talis tunc occurrens, esset exceptus, iuxta doctrinam D. Thomæ 2. 2. quæst. 110. artic. 3. ad 5. quam adhuc lococit. Nauarrus habet.

Tertium corollarium est: peccare mortaliter peccatum mendacij perniciosum eum; qui fingit se in aliquo scientia esse doctorem, ut Ecclesiasticam dignitatem obtineat: ad quam ea qualitas requisita est omnino. Hoc expresse tradit Nauarrus in eod. cap. 8. nu. 8. in fine: & est de se clara.

Quartum corollarium est: similiter peccare eum qui ut aliquam cathedram, vel canonicatum obtineat, pro se verba facit; mendaciter iniquis v. g. se libros edidisse in lucem, aut quid aliud per quod falsam de se concitat opinionem: quæ cedens in notabile proximi detrimentum, mendacium est perniciosum: iuxta tradita per D. Thomam 2. 2. quæst. 112. art. 2. & Nauarr. in Enchir. cap. 23. n. 16.

Quintum est: simili quoque modo peccare eum qui per hypocritam simulat sanctitatem, ut ea ratione beneficium consequatur. In tali enim hypocritæ mendacium dari, constat

ex definitione mendacij in principio huius capituli assignata: & ex communiter recepta doctrina de hypocritæ, quam in 2. 2. qu. 112. D. Thomas persequitur. An autem ea sit mendacium perniciosum mortale, an veniale, D. ipse Thom. ibid. art. 4. docet esse discernendum ex fine: qui si repugnet charitati in Deum vel in proximum, erit mendacium mortale, ut quando quis sanctitatem simulat, ut falsam doctrinam disseminet: vel ut adipiscatur Ecclesiasticam dignitatem indignus: & sic de similibus, quæ sunt cum notabili Dei aut proximi iniuria. Sin autem idem finis charitati minime repugnet, mendacium non censetur plusquam veniale, cum vitam animæ, quæ est charitas, non auferat.

CAP. II.

De iudicio temerario.

SUMMARIVM.

- 20 Quid sit temerarium iudicium, & quale peccatum sit.
- 21 Excusatio à peccato mortali, dum de proximo malum iudicatur, eo quod res sit aperta, aut habeantur illius sufficientia indicia.
- 22 Iudicium temerarium non est mortale, nisi sit de re graui.
- 23 Ad iudicium temerarium non sufficit, ut fiat de re absolute, sed requiritur ut fiat contra proximum.
- 24 Ad temerarium iudicium requiritur ut ipsum sit certum & xumv.
- 25 Ut censetur peccatum mortale requiritur ut deliberate fiat.
- 26 De opinione, dubitatione & suspitione temerarys, quid sint & quando sint peccata mortalia.
- 27 Quod à mortali excusentur, quando sunt ex errore, non tamen semp. r.
- 28 Mortalia peccata sunt, cum proneniunt ex prauo affectu & maleuolentia erga proximum.
- 29 Documenta de eo quod dubia sint in meliorem partem interpretanda.
- 30 Explicatio dubij, An liceat iudicium de proximi bonitate, malitiæq; suspendere.

Hic de temerario iudicio agitur tanquam de interno mendacio seu mentali testimonio falso contra proximum. Ipsum est enim, cum quis ex leuibus & insufficientibus indicijs apud se contra proximum fert iudicium certum, & deliberatum in re graui: ut cum iudicat ipsum peccare mortaliter, aut esse in statu peccati mortalis. In eo autem mendacium mentale committitur: quia spectat etiam ad mendacium, si certo id definiamus, quod nescimus an tale sit, sicut ad periurium spectaret si de eodem iurarem, ex Nauarro in Enchir. cap. 12. numero 8. Est vero mendacium perniciosum ex eodem Nauarro in sequent. cap. 18. n. 9. Et patet: quia is proximo nocet, tam qui in propria, quam in aliena mente falsam de eo opinionem ingenerat. Esse autem mortale habetur ex D. Thomæ 2. 2. quæst. 60. art. 3. & D. Anto. 2. part. tit. 3. cap. 8. §. 1. versu Quantum ad secundum. Quibus accedunt plures alij, quos refert Petrus à Nauar. lib. 2. De restit. cap. 4. num. 446. Ratio est vero, quia per hoc fit proximo grauis iniuria, notabiliter contemnendo ipsum, infamandoque iniuste: quod ad mortale sufficere patet: quia si causa daret ut alius eandem quam ipse, sinistram opinionem de illo haberet, mortaliter peccaret tanquam infamans in re notabili; faciensque ei notabilem iniuriam. Perinde autem nocetur proximo, siue in propria, siue in aliena mente ingeneretur de eo praua opinio. Quisque enim ius habet ad bonam de se existimationem in vnoquoque alio, nisi obstat causa aliqua rationabilis. Ergo & perinde peccatur. Accedit quod quis tali iudicio vendicat sibi quodammodo id quod Dei proprium est; nempe scrutari aliorum corda: à quo scelere nos reuocat Apostolus in priori ad Corinth. capit. 4. Nolite, inquit, ante tempus iudicare quoad vsque; veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.]

**

**

**

GINAL
LIXIS
P. 111
V

Observationes pro praxi notanda de iudicio temerario proprie dicto.

SECTIO I.

21.

Aduerte autem primo, quod si res patenter esset mala, sicut est homicidium factum in privato auctoritate, aut fornicatio, is qui illam videret ab aliquo perpetrari, nullum delictum committeret iudicando ipsum peccare: quia sufficientem habet causam iudicandi. Quod esse D. Thomae loco cit. communiter receptam sententiam annotans Greg. à Valen. 2.2. disput. 5. quest. 4. punct. 3. in confirmationem adfert illud Domini Ioannis 12. Nolite iudicare secundum faciem, sed secundum iudicium iudicate. Rectum est enim, quod in sufficienti ratione fundatur, & non tantum in leuibus coniecturis; qualis est quæ fit ex facie. Imo si de perpetracione quidem constaret solummodo ex indicijs, sed talibus quæ sint sufficientia ad ferendum prudenter iudicium: ille qui ferret, non delinqueret saltem mortaliter: vt pote non iudicans temere, sed nixus fundamento ad moralem certitudinem sufficienti. Non enim obstat quod non nihil dubietatis interueniat: quia in moralibus, parum pro nihilo reputatur: vt bene ait Sotus lib. 3. de iust. & iure quest. 4. art. 3. post tertiam concl. Inde inferens, quod ubi ita certus es in sententia, vt nihil fere dubites, censearis certum iudicare sufficienter ad excusandum à mortali. Similiter si iudicium sit repentinum; vt cum videntis iuuenem cum puella absque arbitris colloquentem, subito raperis ad male de eis iudicandum: in eo enim iudicio, ex defectu plenæ deliberationis, non perinde peccas, ac peccares si cum animi reflexione, plenaque deliberatione eandem sententiam confirmares.

Cæterum in usu habendum est commendatum salubre consilium quod ex D. Bernardo Concil. Colonien. habet in expositione huius præcepti, versus Mendacium perniciosum; nimirum vt in talibus, qui potest excusari actionem; qui non potest, excuset intentionem: & qui neque hanc excusare potest, excuset tentationem: quia vt ita faciat, postulat charitas quæ operit multitudinem peccatorum.

Iam quæ indicia existimari debeant sufficientia, certo definiri in particulari non potest: sed tantum in genere dici, in privato iudicio non inesse temeritatem, quando talia sunt indicia, aut testimonia ex quibus vir prudens merito moueatur ad tale quid iudicandum, prout notat Sotus in eodem artic. 3. non multo ante solutionem argumentorum. Addens exemplum de eo qui visus est noctu scalis condescendere fenestras alicuius domus; & de iuvene qui visus ex in loco secreto petulanter amplexari puellam non repugnantem. De quibus sinistrum ferre iudicium ex talibus indicijs non est temerarium: immo nec culpa, ex eodem auctore. Quod idem potiori ratione existimandum est, si quis de alio malum suspicetur, vel suspendat iudicium, vel dubitet cum sufficientibus indicijs, ex Petro à Nauarr. in cir. capit. 4. num. 447. Ad dente in numero 448. cum indicia fuerint tantum probabilia, id est, media inter leuia & violenta, seu graues præsumptiones, iudicium ex eis factum non videri plus quàm veniale: quod censetur eo leuius, quo indicia fuerint probabiliora; & grauius, quo fuerint minus probabilia, ex Soto loco cit.

22.

Aduerte secundo, quod si iudicium temerarium non sit de re graui, mortale non committi, quantumcunque leuia, imo nulla, aut etiam falsa sint indicia, ex quibus ipsum fertur, prout expressit idem Petrus à Nauarr. in preced. nu. 444. Rem autem grauem intellige eam, quæ per ipsum temerarium iudicium proximo inferitur notabilis iniuria: siue ea sit talis, quæ rationem peccati mortalis habeat; siue quæ tantum peccati venialis, imo nullius peccati rationem contineat. Nam ex Soto in eodem loco, grauitas temerarij iudicij non sumitur ex grauitate peccati, quod iudicatur alicui inesse: sed ex grauitate iniuriæ quæ fit illi, dum temere aliquid de illo iudicatur: siue peccatum sit siue non sit id, vnde contra suam voluntatem, in animo iudicantis vilipenditur notabiliter. Sic enim peccatum est gratie hominem honoratum, & magni nominis, ex leui causa iudicare natum esse ex infamibus parentibus; etiam si hoc non sit in se peccatum. Contra vero peccatum est leue, ex leui causa iudicare militem furibundum

occidisse hominem in duello, etiam si id sit graue peccatum mortale, quia talis miles non putat in eorum famam lædi, sed id sibi gloriæ tribuit. Huius doctrinæ congruenter Lud. Molina De iust. & iure, tract. 4. disput. 16. nu. 5. in fine; notat non esse peccatum mortale, si quis in re graui temere iudicaret de aliquo determinato quem à longe videt, vel ei noctu occurrit, ita vt non agnoscat, nec in posterum agnitus sit quis ille sit. Neque enim magna iniuria læsio notabilis inferitur tunc proximo. Vnde notabiliter agere debet de se taliter existimari.

Aduerte tertio, quando temerarium iudicium non est contra proximum, sed fertur tantum de ipsa re (vt cum quis audiens verbum turpe dici puellæ, iudicat illud esse peccatum mortale) minime pertinere ad iudicium de quo hic agitur; sicut pertineret si is à quo verbum ipsum turpe dicitur, mortaliter peccare iudicaretur. Ratio est, quia tale iudicium factum de rebus secundum se, non est perniciosum, per illud enim non inferitur iniuria proximo, sicut per factum contra proximum ipsum: quem cum excusare possis, quod tale quid ex surreptione dixerit; turpitudinem mortalem eius non is: quod est iniuriosum & contra charitatem. Hæc doctrina est Caietani in verbo iudicium temerarium, & Arnilla in eod. verbo §. 8. post. D. Thomam 2.2. quest. 60. art. 4. ad 2. vbi idem Caietanus videri potest.

Aduerte quinto, ad peccandum mortaliter per iudicium temerarium requiri, prout ibidem Sotus hoc notat, vt ipsum sit certum: seu tales, quod dubietatem permixtam non habeat, aut certe, quandoquidem in moralibus parum pro nihilo reputatur, non nisi valde paruum. Atque hinc est, quod ille qui ex insufficientibus indicijs de alterius bonitate vel peccato iudicat, nihil definitens, sed dubitatus se habens, aut definitens quidem, non tamen firmiter: sed cum hæsitacione circa partem oppositam, non peccat peccato temerarij iudicij: quia cum deficit sententia definitiua, non est iudicium; sed potius dubitatio: vel ad summum opinio. Id quod à Caiet. notatum 2.2. quest. 60. art. 3. circa initium, obseruacione dignum est pro multis qui se in temerarium iudicium incidisse putant ob malam opinionem quam conceperunt de proximo. Etenim falluntur in eo, quando sic interea dispositi sunt, vt si interrogarent se ipsos; num apud se talem existimationem haberent certam, se non habere inuenirent, sed hæsitare, aut forte etiam credere falsam eam esse.

Aduerte quinto, ad hoc vt temerarium iudicium sit peccatum mortale, requiri vt deliberate fiat. Nam vt in alijs peccatis, ita in hoc defectus plenæ deliberationis à mortali excusat. Vnde fit vt quando timorati, & scrupulosi maxime, si passi sunt sinistras cogitationes de proximis, & dubitant mortaliter peccauerint, interrogati debeant. An si tunc aduerterent illud esse iudicium temerarium, & peccatum mortale, deliberate consensissent: sique respondeant negatiue, putandum est, quod non peccarint mortaliter; quia vel nullus fuit consensus voluntatis, vel certe si aliquis fuit, non fuit plene deliberatus nec sufficientis ad mortale.

De opinione, dubitatione, & suspitione temerarij.

Hæc cum iudicio temerario eam connexionem habent, vt simul tractari merito possint: propterea quod in eas ipsum frequenter degenerat per solum defectum certitudinis, per quem vnum distinguitur ab eisdem: quoniam eæ quæque sunt indicia ex leuibus causis, de bonitate aut malitia proximi: non eisdem ad instar illius certa: sed cum incertitudine ac formidine. Sic autem inter se differunt, quod opinio sit iudicium in vnam partem determinatum quidem, sed vacillans, coniunctam habendo formidinem de parte opposita. Dubitatio vero sit, qua sic animus hæret vt in neutram partem inclinet: ac demum suspicio qua animus in vnam partem inclinat sed sine determinato iudicio: tantum enim est concitatio quadam animi ad assentiendum vni parti, eo quod species veri subluceat in illa, quæ non in altera.

De earum malitia autem quid sit tenendum sufficienter ad institutum nostrum tradi potest sequentibus propositionibus. Prima est: Indicia quæ non sufficienter ad ferendum ex eis absque temeritate iudicium firmum, posse sufficere ad

haberi.

habendam sine temeritate opinionem de alio. Atque ad dubitationem sine temeritate habendam, sufficere posse indicia minoris, que satis sunt ad opinionem ipsam a temeritate eximendam. Ac deinde ad subrogandum sine temeritate posse quæque iudicia sufficere. Huius ratio esse potest quod ad liberandum a temeritate iudicium, de se minus firmum, requiratur fundamentum rationis minus firmum, quam ad liberandum iudicium, de se firmum.

Secunda propositio est: Eas de se ordinarie excusari a mortali, si contingant ex errore quodam intellectus, quo apprehendunt iudicia tanquam sufficientia ad sic iudicandum. Hanc indicat D. Thom. 2.2. quest. 60. art. 3. eum docet iudicare de proximo ex leuibus causis aliquid malum graue pro certo, peccatum esse mortale: dubitare autem veniale tantum esse. Vbi non nisi de dubitationis, comprehendit non solum proprie dictam, sed etiam assensum quemcumque vacillansem ex formidine ei permixta: prout Caiet. ibid. & Sorus lib. 3. De iustitia & iure, quest. 4. art. 3. interpretantur; & post verum que Gregor. à Valent. 2.2. disput. 5. quest. 4. puncto 3. proposit. 3. Addens quod notatum est à Nauarro in commentario ad Rubricam de iudiciis, num. 50. in fine, eam formidinem esse non modo actuale, id est, qua quis iudicando vacillat actu, sed etiam virtuale, contingentem in casu in quo si iudicans interrogaretur, an pro penitus indubitato habeat illud quod iudicat, responderet quod non habeat, imo quod forte illud sit falsum.

Probat autem propositio ex eo, quod assensus vacillans seu admixtus libens formidinem notabilem in opposito, actus sit imperfectus quo non inferitur iniuria magna proximo. Cum enim siue opinans, siue dubitans, siue suspicatus, putet expresse vel tacite se falli posse, iudicium quod sic fertur de proximo, non est natum in ipso generare grauem contemptum proximi: præsertim cum, vt supponimus, non ex malitia, sed ex humano errore sic iudicet; paratus se corrigere, vbi ad rem melius aduerterit. Accedit quod vehemens procliuas ad iudicandum de aliis, ex signis que non carent verisimilitudine multum minuat deformitatem talis iudicij. Vnde D. August. tract. 90. in Ioan. inter cetera inquit. Ignoscatur nobis quod de occultis hominum aliquando, imo assidue non vera sentimus. Hoc enim ad humanam tætarionem pertinere arbitror: sine qua duci ista non potest vita, vt Apostolus dicitur 1. Corinth. 10. Tentatio vos non apprehendat nisi humana, &c.

Ceterum cur in eadem propositione addita sit particula ordinarie, ratio est, quam ex Soto Gregor. à Valent. habet, quod quandoque possint esse tales circumstantiæ rei & personæ, vt non obstante notabili formidine, iudicium temerarium sit peccatum mortale: vt si ex leuibus causis de honesta & religiosa persona voluntarie dubites an peccatum enorme, v.g. incestum cum matre commiserit: quia ex enormitate eiusdem peccati & personæ honestate, plus augetur deformitas talis iudicij, quam minuat ex formidine ei cõiuncta. Et sic alias quoties apertum esset magnam iniuriam tali personæ fieri, si inducerentur alij ad tale quid de eo dubitandum, vnde vilipenderetur & faceret notabilem famam iacturam. Quo spectant tradita à Soto in lib. 3. de iust. & iure, quest. 4. art. 3.

Tertia propositio est: Eum qui non tam ex errore intellectus, quam ex prauo affectu voluntatis & malevolentia erga proximum, etiam si aduertat indicia non esse sufficientia, opinatur vel dubitat vel suspicatur de eo malum graue, quod ve sit ei occasio magnæ infamiam, peccare mortaliter. Hæc probatur: quia in eo inferit iniuriam proximo in re graui. Neque excusatur, sicut in casu præcedentis propositionis, ex errore vel ex infirmitate humana cum deliberate & ex malitia ita iudicet: eo quod vel t proximum contemnere & pro vilis habere pro se. Nec item ex formidine, quia etsi putet se falli posse, aduertatque se non habere causam iustam: tamen vult in sua praua opinione pertinaciter persistere. Vnde licet iudicium illius non sit firmum ex parte obiecti cum putet se falli posse, vt res aliter habeat: est tamen ex parte subiecti: quod sufficit ad impedimentum diminutionis iniuriæ. Accedit quod Dominus noster Matth. 7. & Luc. 6. iudicio & condemnatione dignos docet eos qui minora fratrum suorum vitia insectantur, & condemnant tanquam sanctiores: cum

longe iniquiores sint. Peccatum enim est graue ex malevolentia imaginari proximos, non quales reuera sunt, sed quales ex prauo tuo affectu velis haberi in propriam tuam commendationem, & contemptum illorum.

Difficultas An dubia sint in meliorem partem interpretanda.

HAnc D. Thom. tractat. 2.2. quest. 60. art. 4. Tenenda autem videntur hæc documenta, quæ bene Lessius notauit, De iust. & iur. lib. 1. cap. 29. dubit. 4.

Primum est: Dubia de rebus, æstimanda esse suis momentis: de personis autem interpretanda esse in meliorem partem. Ratio est, quia in iudicio rerum id tantum agitur vt veritas attingatur: in iudicio personarum vero, veritas sic queratur, vt maxime cauendum sit ne proximo iniuria irrogetur.

Secundum est: Dubia de personis in meliorem partem interpretanda esse intelligi debere negative, non autem affirmative. Hoc est Caietani, ad memor. art. 4. eiusque sensus est in dubio, nos non teneri actu positiuo iudicare proximum innocentem esse re ipsa, nec peccasse mortifere, ac bonam intentionem habuisse: teneri autem non habere ipsum pro improbo, vel pro authore criminis, propter dubium. Quorum illud probatur ex eo, quod non teneamur ad iudicium expositum probabili periculo erroris, cum omnis error pertineat ad aliquale malum intellectus, quod sapienti vitandum est, quam commode fieri potest. Hoc vero probatur ex eo, quod iustitia postulet vt in dubio nemo tanquam criminis reus infametur, non modo exterius, sed etiam interius in animo: cum quisque ius habeat vt sibi certa pœna non irrogetur pro incerta culpa. Id enim esset irrogari sine iusta causa de qua constat: quod est contra iustitiæ regulam.

Tertium documentum est. Quando agitur de damno vitando aut de remedio aduersus illud adhibendo, dubia accipienda esse in deteriorem partem: non quidem iudicando proximum esse improbum, vel habendo eum pro tali: sed cauendo sibi ab illo exterius, tanquam ab eo, de cuius probitate incertus sis. Hoc est D. Thomæ loco citato ad 3. vbi rationem reddit: quod ad remedium adhibendum siue nostris siue alienis malis, exspectat id supponatur quod deterius est: quia remedium quod est efficax contra maius malum, multo magis est contra minus malum. Hinc excusantur qui admittentes aliquem ignotum in suas ades cauent rebus suis, perinde ac si dubia esset eius probitas, dummodo eum non habeant pro improbo. Excusantur item superiores qui ob indicia quedam dubia, subditos obiurgant, aliaque remedia illis corrigendis, tanquam malis adhibent ob speciem mali, à qua Apostolus in prior ad Th. Gal. cap. 3. præcipit abstinere: dummodo interius non habeant eos pro malis: sed factam in animis suis excusent, aut certe intentionem: caueantque ne vel modum excedant vel eos reddant aliis suspectos, vel de virtutibus eorum diffidere videantur.

Altera difficultas, An sit peccatum sustinere iudicium de aliquo, nolendo cogitare ipsum bonum esse vel malum.

DE hac re videtur tenendum cum Petro à Nauar. lib. 2. de restit. cap. 4. num. 453. suspensionem eiusmodi non esse peccatum. Quod contra Medinam ille probat, quia certum est, quod possit quis velle nunquam de alio cogitare. Id autem si faciat, omnino iudicium circa illum suspendit, nec bonum nec malum de illo cogitans. Quare suspensio de qua agimus non est de se peccatum. Præterea si ab initio non teneatur quis habere bonam existimationem, sane meram gratiam facit illi, bene de illo nunc existimando: nec vllam facit illi iniuriam eiusmodi gratiam subtrahendo. Quamdiu enim ea interior est, nec ab illo acceptata, nullum ius ille ad eam acquiri potest que pro libito renocari sine illius iniuria, dummodo opposita, nempe mala opinio, non admittatur de illo. Vnde intelligitur non peccare, saltem mortaliter, eum qui occasione aliquorum signorum etiam leuiter, circa aliquem habet se negative, nihil siue boni siue mali cogitando iudicandoque de eo: veritati liberum suum eum relinquens: ac totam rem tanquam incertam, iudicio

29.

30.

Dei committens. Quamquam tamen charitati valde consentaneum est, ut dubia semper in bonam partem interpretentur: iudicando scilicet proximum habendum esse pro viro probato, quamdiu non constat de contrario: atque ita affectu interno ac externo, agendiq; modo ipsum tractando, ac si re ipsa sit probus. Quod tunc maxime seruandum est quando negotium aliquod cum eo transigendum, tale quid exegerit, aut prauus in eum motus animi vincendus fuerit.

CAPVT III.

De falso testimonio.

SUMMARIUM.

- 31 Mendacium à Iudice dictum in iudicio quando sit vel non sit mortale.
- 32 Non est mortale dictum à Iudice condemnante secundum allegata & probata eum, quem scientia priuata scit esse innocentem.
- 33 De mendacio accusatoris; & quod hic teneatur restituere per illud acquisitum.
- 34 Explicatio dubitationis: An accusator antequam accuset teneatur reum premonere ut satisfaciat.
- 35 Mendacium rei in iudicio tanquam perniciosum, rationem habet peccati mortalis.
- 36 Obseruanda à Confessario quoad tale mendacium.
- 37 Rationes suadentes probabile esse, quod reus cuius crimen non est plene probatum, à mortali excusetur, si illud in iudicio neget ad mortem vitandam.
- 38 Nonnulla ad qua aduertendum est in iudicio ferendo de eiusmodi mendacio.
- 39 Requisita ut quis censetur legitime interrogatus.
- 40 De infamia requisita.
- 41 De iudiciis ac semiprobatone.
- 42 Reus potest respondere ambigue, quando non interrogatur iuridice, & fugere nondum captus.
- 43 Falsum testimonium peccatum mortale est suo genere.
- 44 In eo excusatio non habet locum ex materia leuitate, cum fuerit iureiurando confirmatum.
- 45 Quid tenendum sit de eo qui bona fide iurat se dicere ac iurare verum.
- 46 Testis cum non interrogatur secundum iuris ordinem, perinde celare potest veritatem ac reus, et si nonnulla cernatur differentia.
- 47 Etiam si crimina sint notoria, nisi vergat in reipub. perniciem, aut notabile damnum tertij: auctor omnino occultus celari potest.
- 48 Non tenetur quis testificari: cum graui suo damno: & quid agere debeat, cum non interrogatur iuridice.
- 49 Denunciatio mendax quando sit peccatum mortale.
- 50 De denunciatione facienda iussu Superioris intendentis punitionem.
- 51 De facienda iussu eiusdem intendentis correctionem Rei, aut partis satisfactionem.
- 52 Eam fieri non premissa correptione fraterna, si peccatum sit omnino occultum (excepto casu hæresis) Superior precipere non potest.
- 53 Quid agi debeat cum criminosis notorius est.
- 54 Aliter procedendum est cum Superior precipit reuelationem fieri per modum denunciationis, ac per modum iudicij.
- 55 De reuelatione criminis quoad vergit in reipub. perniciem, aut notabile damnum tertie persone.
- 56 De monitione Rei, quando pramitti debeat eidem reuelationi.
- 57 Alia aduertenda de eadem reuelatione.
- 58 Facienda est, cum quam minime fieri potest noxij detrimento.
- 59 Qua ratione Prelato aut denunciari possit peccatum occultum proximi, quod ei soli nocet.
- 60 Obligatio corripiendi publice peccantem, & quedam alia aduertenda circa prædictam denunciationem.
- 61 Obligatio obediendi Superiori precipienti ut criminosis secreto reuelentur sibi, tanquam patri.

62 Seruanda est forma edicti quo Superior præcipit aliquid reuelari.

63 Quasdam circa eandem reuelationem notanda pro praxi.

64 Excusati ab obligatione, que imponitur sub excommunicatione reuelandi eos qui aliena bona retinent.

I N SI testimonij nomine intelligitur hic generaliter omne perniciosum mendacium, quod in iudicio dicitur, siue à Iudice, siue ab actore seu accusatore, siue à defensore, aut notario vel procuratore, siue à reo, siue à teste, siue à denunciatoribus. Non habet autem difficultatem in defensore, notario & procuratore speciale, quæ non satis intelligatur, tum ex mox dicendis de aliis; tum ex speciali ratione iudicandi de peccatis earundem personarum, tradenda in sequenti libro tractatu vltimo. Dicemus ergo hic 1. de mendacio Iudicis, secundo, de mendacio accusatoris; tertio, de mendacio rei, quarto, de mendacio denunciatoris.

SECTIO I.

De mendacio Iudicis.

C IRCA hoc notandum est, quod si Iudex in iis quæ ad iudicium atinent, mentiatur, tale mendacium censetur perniciosum, & per consequens mortale iuxta tradita à D. Thoma 2.2. quæst. 110. art. 4. Idque expresse docent Caietan. in verbo Mendacium & Armilla eodem verbo §. 2. equiparantes mendacium Iudicis, dictum contra veritatem spectantem ad officium ipsius, mendacio prædicatoris dicto contra veritatem, ad officium ipsius spectantem. Quod si mendacium à Iudice prolatum in iudicio, non esset de iis quæ ad iudicij veritatem pertinent, is de mortali non esset condemnandus, iuxta eundem Caietanum ad citatum D. Thomæ art. 4. sub finem: quem Nauar. sequitur ad cap. Fratres De penit. dist. 5. num. 21. & 22. Intellige autem nisi aliunde sit mortale, ut ex iuramento adiuncto. Quinimo & Nauar. in eod. num. 22. addit in iis etiam quæ ad iudicium pertinent, Iudex potest venialiter tantum peccare mentiendo, ob materiam leuitatem, quam in tali peccato, perinde ac in aliis, excusare à mortali, non videtur negandum; licet Caietan. in summula, verbo Mendacium contrarium iudicet.

Sed quæres, quid sit dicendum, si Iudex contra propriam scientiam proferat sententiam in re graui, puta condemnando aliquem ad mortem secundum allegata & probata, quem certo nouit innocentem: Vtrum mortaliter peccet tanquam mentiens perniciose in iudicio. Ad quod negatiue respondendum esse patet per tradita in præcedenti lib. 21. cap. 3. deb. 4. post Caietan. 2.2. quæst. 67. art. 2. ac Soto lib. 5. de iust. & iure, quæst. 4. art. 2. Ratio vero est: quia ut in Iudice duplex est persona: nimirum priuata, & publica: ita duplex est scientia, vna priuata, altera publica, quam habet ut Iudex, ex allegatis & probatis: vnde fit ut mirum videri nõ debeat, si quando sententiam proferit tanquam Iudex, adeoq; secundum scientiam publicam, dicatur veram, non autem falsam proferre sententiam: dum proferit eam secundum allegata & probata: etiam si id faciat contra priuatam scientiam. Verum tamen si conscientia dicitur ei, quod talem sententiam proferre nequeat, debet illam omnino deponere, antequam sententiam ipsam ferat: quoniam peccaret alioqui, iuxta antedicta in præced. lib. 13. tract. 2. cap. II. reg. 3.

SECTIO II.

De mendacio accusatoris.

I N Iudicio ex parte accusatoris seu actoris, datur perniciosum mortaleque mendacium, quando calumniose falsoque accusat, iuxta tradita per D. Thomam 2.2. quæst. 68. art. 3. & per Sotum lib. 5. de iust. & iure, quæst. 5. art. tertio, & Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 31. secundum quem talis tenetur omnia damna subsæcuta refarcire: quod idem habet Armilla in verbo Accusatio, num. 11. Possit autem quis iuxta D. Thomam in eod. art. 3. ad 1. aliquando per iustam ignorantiam in hoc excusari à peccato (& pariter à restituendo ex Armilla ibidem) nempe quando accusationem institueret de falso, quod probabiliter putaret verum esse. Quamquam talismortaliter peccaret, si vbi primum nouit falsitatem, non desistat ab accusatione, secundum Nauar. loco cit.

Secundum quem etiam, is qui post definitivam sententiam quam contra alium obtinuit, cognoscit suam causam fuisse iniustam, tenetur ad restitutionem eorum quæ per eandem sententiam acquisivit: quia, *inquit ille*, ex innocentia ad cap. Quia periq; De immunitate Ecclesiarum communiter recepto, sententia iniusta non tribuit ius in conscientia. Intellege etiam si ea in rem iudicatam ideò transierit quod ab ea non sit intra legitimum tempus appellatum. Item etiam si iudex secundum allegata & probata sententiam tulerit, neque enim inde causa fit iusta ex iniusta. Attamen expensas quas Reus fecit interim dum bona fide contra ipsum legitime agebatur, non tenebitur accusator exsoluere: quia damnum nulla nostra culpa acceptum, non tenemur refarcire. Imò nec rem ipsam tenebitur restituere, si post latam sententiam durante bona fide, per legitimum tempus eam præscriperimus, ut constat ex iis quæ de præscriptione dicuntur à Doctoribus. Locum autem hæc habent in fisco, sicut & in cæteris; adeo ut si quis fuit de hæresi falso accusatus, & ex allegatis, & probatis condemnatus: fiscus qui bona ipsius acquisivit per priuationem ex condemnatione subsecutam; ubi primum de iniustitia ei constiterit, teneatur acquisita restituere.

Hic occurrit dubitatio: An accusator antequam accuset teneatur rem præmonere, ut debito satisfaciatur. Quam bene tractat Petrus à Nauar. in lib. 2. De restit. cap. 4. à num. 250. Ac pro parte affirmante adfert: tum quod alioqui iniuste & sine causa, Reus infametur apud Iudicem: tum quod Christus Matth. 18. præscripsit ut antequam diceretur Ecclesiarum, seu Prælati, delinquens secreto primum corripere, ac deinde testes adhiberentur quibus posset accusatio postea comprobari. Pro parte negante vero adfert; tum quod unusquisque ius habeat recuperandi illud quod sibi vel alteri iuste debetur, procurandi que reipublice commune bonum: tum quod ea ratione cæteri à peccato deterreantur, & à delinquentis consortio, & familiaritate qua inficienti erant reuocentur. Pro solutione vero, tres tangit conclusiones.

Prima est: In foro causarum ad accusationem Rei non esse necessariam eius præmonitionem. Hanc deducit ex eo, quod per cap. Quiliter, 2. ver. Verum, De accusationibus; ad accusationem quæ intenditur ad Prælati degradationem: non admonitio sed inscriptio requiratur, et est obligatio accusatoris ad eandem pœnam, si non probauerit, prout interpretatur glossa cap. Super his, eod. tit. ad verbum Oportet inscribi. Confirmatur etiam ex eo, quod præmonitio sit ad emendationem: accusatoris vero finis in foro causarum sit puniatio Rei, non autem emendatio.

Secunda est, quam sic ut præcedent. in idem aut hor omnium esse ait. Quando ita necessarium fuerit ad bonum commune, vel ad priuam satisfactionem quæ alter haberi non potest: licitum esse sine admonitione Reum etiam extra iudicium accusare, quantumvis delictum iam sit emendatum. Huius ratio est: quod unusquisque tanquam reipublice membrum, ius habeat petendi, ut in ea puniantur delicta ad exemplum aliorum, & ut tranquille in ea viuatur: itemque sibi vel alteri fieri restitutionem famæ, aliorumve damnorum, ius habeat procurandi apud Superiorem per modum querelæ: præsertim quando aliter ea non obtineretur facile: & peccatū illud, quo ipse, aut alter læsus est, peccatū esset iniustitiae. Non est tamen negandum, quin si in tali casu præmonitio ad Rei emendationem iuuet, ea præmitti debeat: quia quomodo cumque contra eum agatur, saluè eius nunquam est negligenda.

Tertia conclusio est: Quando nec satisfactio facienda est, nec aliud damnum imminet quam quod Reus manebit impunitus nos uti debere potius admonitione ad illius emendationem, quam accusationem ad punitionem. Hæc probari potest per cap. Si peccauerit, 2. quæst. 1. exemplo sancti Ioseph, qui cum iustus esset, B. Virginem inuentam gravidam noluit manifestare Iudici, qui illam puniret, tanquam adulteram: sed voluit occulte dimittere eam, ac rem occultam, neque ulli alij nociuam, tegere silentio. Accedit quod agamus alioqui contra charitatem, mutuaque dilectionem, qua tenemur defectus proximorum ac damna eorum vitare, dum commode & sine alterius præiudicio id facere possumus. Pro

eadem etiam conclusione faciunt rationes initio propositæ pro parte affirmante.

Insistentem prout primæ & secundæ conclusioni ante posita, aduersari videntur, respondendum est. Ad priorem quidem Reum dum accusatur apud Iudicem, non infamari sine causa, sed propter reipublicam tranquillitatem, ad cuius procuracionem quisque ius habet, neque inde iniuria fit Reo: quia ex quo peccauit coram iis per quos delictum probari potest; quaesitum est illi ius accusandi ipsum, & petendi ipsius punitionem, nec ei seruandi se, reuertitur. Ad posteriorem vero respondendum est: ubi agi de denunciatione fraterna, quæ cum sit instituta ad emendationem fratris, si is admonitione resipuerit, aut probabiliter iudicetur futurum ut resipiscat, frustra fieret infamatio ipsius apud Superiorem. Secus est vero de accusatione facta ad punitionem, vel satisfactionem, ad quam Reus etiam emendatus tenetur.

De mendacio Rei.
SECTIO III.

Ream qui legitime interrogatus in iudicio veritatem negat, perniciosi mortalitq; mendacij culpam incurere docet D. Thom. 2. 2. quæst. 69. art. 1. & post ipsum Syluest. in verb. Accusatio, quæst. 13. Sot. lib. 5. de iust. & iur. quæst. 6. ar. 2. Nauar. in Enchir. cap. 18. num. 57. & ad cap. Inter verba, concl. 6. nu. 20. aliorumq; communiter, quorum plures refert Petrus à Nauar. lib. 2. De restit. cap. 4. num. 138. Fundamentum autem præcipuum talis doctrine est, quod subditus teneatur in conscientia, parere iusto præcepto Superioris, cum faciat alioqui contra obedientiam in iudicio cap. 13. capit. ad Rom. præscriptam illis verbis: Omnis anima potestatibus sublimioribus, subdita sit: ipsique Superiori inferat iniuriam violando ius ipsius. At præceptum quo Iudex legitime, sed iuxta legum præscriptum procedens, præcipit Reo ut veritatem sibi reuellet, iustum est: ut ipse institutum ad evitandum damnum quod reipublice caperet, dum malefactores subinde crescerent per confidentiam impunitatis. Igitur Reus tenetur tali præcepto parere: sique contra illud mendaciter neget veritatem in re graui, seu valde nociua reipublice, aut personæ priuatae, mortaliter peccat: potestq; ab eo per torturam veritas ipsa extorqueri, iuxta cap. 1. §. penul. De deposito. Quod aduerte locum habere, etiam si tale mendacium dicatur à Reo sine iuramento, prout notat in lib. 5. De iust. t. & iure, quæst. 6. art. 1. Ratio est: quia fundamentum cuius meminimus, non consistit in iuramento: sed in ipsa Rei conditione. Locum habere quantumcumque; Reus mentitur ad evitandam mortem sibi ex sua confessione rogandam, ex D. Thoma in eod. art. 1. ad 2. quem sequuntur Sotus loco cit. & Ludouicus Beia in priore parte suarum responsionum, casu 32. ac Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 35. Ratio D. Thomæ est, quod mentiando faciat iniuriam ei cui obedire tenetur, denegando quod ipsi debetur. Adde quod loquitur, ex illius hisfor. cap. 7. tale debitum exegerit ab eo qui satis scire potuit ex confessione veritatis, mortem certo sibi imminere: Fili mi (inquit) da gloriam Domino Deo Israhel, & indica mihi quid feceris, ne abscondas.

Cæterum in hac re tria sunt obseruanda Cōfessorio. Primum est, ut cum de tali defectu Reus nihil se accusat, eum interroget tantum vnuerse, an ipsum ita peccat vitæ præteritæ propter Deum, ut nullo modo velit, ne quidem ad mortem vitam ipsam mortaliter offedere; & ab ipsius gratia, ac æterna gloria excidere. Nam interrogando in particulari, num habeat positum dicendi veritatem, etiam si ei moriendum sit, reuocari potest concipiendo proposito vitandi omne peccatum mortale: quia facilius est continere in eodem modo concepta sub communi ratione, quàm sub aliqua particulari cuius periculū imminet. Secundū est ut non sit facilis in præcipiendo, ut veritas ab eo dicatur, in iacturâ corporis: nec facilis in permitiendo, ut veritatem teneat vel celet, in iacturâ animæ: sed summa maturitate & cōsilio rem & circumstantias omnes expendat.

Tertium est, ut in dubio inclinet ad fauorem Rei. Circa quod monendum occurrit, nõ sincerationum fundamento, Petrum à Nauar. in lib. 2. De restit. cap. 4. à num. 142. & Leonar. Lessium De iust. & iure, lib. 2. cap. 31. dub. 3. nu. 6. Emanuelem Rodericum, Regularium questionum, tomo 2. quæst. 19. art. 4. opinari posse pie probabiliterque teneri, quod Reus, cuius crimen non plene probatum, possit in causa capit s, ad

mortem

35.

36.

37.

GINAL
AXIS
P. 11

mortem euitandam, celare veritatem nō obstante Superioris præcepto de eadenda. Rationes sunt: prima, quod ex l. 4. ff. De testibus, nemo cogi possit ad testificandum contra sanguine iunctum. Nemo autem cuiquam magis sit coniunctus sanguine quam sibi ipsi. Secunda est, quod vehemens inclinatio quam natura indidit cuique ad sui conseruationem, indicet naturam ipsam illi fecisse facultatem liberissimam se tuendi per omne medium de felicitate: quale censeripotest veritatem celare ad mortis periculum vitandum: siquidem spes sit illud euadendi. Quod addo, quia si non sit spes, vt cum constat haberi posse probationes sufficientes, cessaret ratio iusta celandi. Postrema est, quod lex humana non obligat cum periculo mortis, nisi magnitudo negotij aliud exigat, prout expositum est in præced. lib. 11. in fine. Ergo nec obligabit præceptum humanum: quandoquidem vtriusque eadem est ratio, si cætera sint paria. Quocirca criminofus non tenetur præcipiente Iudice veritatem detegere, si alias liber sit à periculo mortis (vt cõ aduersus ipsum sufficiens publica scientia haberi nequit) ne scilicet in illud se coniciat per eandem detectionem: quod quidem vitandi instinctum, iusque à natura habet maximam.

Neque obstat quod Superior illam præcipiat, tanquam legitime officio suo fungens, gratia boni publici. Nam in istiusmodi casu ob memoratum ius, præceptum ipsum censeripotest datum ad Reum terrendum, inducendumque ad detegendam veritatem, non autem ad obligandum ipsum in conscientia. Vnde habetur responsio ad rationem D. Thom. antea propositam num. 35. quæ saltem pateat, eam non esse omnino necessariam. Quæ omnia in medium adferre libuit, quæ satis ostendere videntur Confessarium debere esse liberalem erga Reum sibi consistentem (nisi id fieret in iniuriam diuinæ gloriæ aut in ingens detrimentum publicum, iuxta antecitatum ex libro Iosue) vt Reum non facile compellat ad veritatem fatendam, quando id propterea recusat, quod sciat suum scelus ita occultum esse, vt scientia ad sententiam mortis requisita, aliter haberi non possit, quam per suam confessionem.

Monendus autem hic est obiter idem Confessarius, quod curare debeat vt audita sacramentali Confessione Rei, ita in exteriori facie se componat, seq. ita gerat, vt Iudex nequeat de auditis quicquam suspicari: sique ille ipsum interrogauerit, respondere debeat se suum munus peregrisse, nec quicquam amplius dicere, iuxta communem doctrinam de sigillo Sacramentali.

Observationes pro iudicio de Rei mendacio.

SECTIO IV.

38. Cæterum præter iam dicta, in iudicio de proposito mendacio aduertendum est. Reum qui citra iuramentum in re leui mendacium profert, non nisi venialiter peccare, etiam si illud in iudicio proferat, prout contra Caiet. tenent Nauar. ad cap. Fratres, De poenit. dist. 5. num. 22. Couar. in lib. 1. var. resolut. cap. 1. num. 2. Sotus lib. 5. De iustit. & iure, quest. 6. art. 1. sub finem, & quest. 7. art. 4. concl. 2. Quorum fundamentum est, quod non detur ratio cur leuitas materiæ, non excuset à mortali in eare, sicut excusat in aliis.

Aduertendum est secundo, Reum quem Iudex interrogat de facto, quod absque culpa, saltem lethali, perpetraverit: non teneri veritatem fateri. Exempli gratia: Reum inuadentem occidisti seruato moderamine inculpatae tutelæ, aut certe absque notabili excessu: non teneris fateri te occidisse. Ratio est: quia mens Iudicis est quærere de occasione criminosa; vt argumento est, quod si rectus sit, & interrogetur, de qua occasione intelligat, omnino respondebit de criminosa, cum pro alia non possit ferre sententiam mortis.

Aduertendum est tertio, Reum nisi legitime interrogetur in iudicio, non teneri respondere veritatem fatendo. Quæ est doctrina D. Thomæ 2. 2. quest. 69. art. 1. recepta ab omnibus, teste Petro à Nauar. lib. 2. De regit. cap. 4. num. 136. Fundamentum est autem, quod Iudex non possit tunc Reo imponere obligationem aperiendi suum crimen, aut compellere ad iurandum, & multo minus ipsum corporaliter torquere, cum ius non tribuat ei talē auctoritatem, vt satis indicatur in cap. Qualiter & quando primo, De accusationibus: cū improbat iudicium in quo seruatus non est ordo præscriptus à iure.

Vt vero censeatur quis legitime interrogatus, opus est primo, vt interrogatio fiat ab eo quem Reus nouit esse legitimum suum Iudicem, ex Soto lib. 5. De iustitia & iure, quest. 8. art. 1. concl. 2. & Nauar. ad cap. Inter verba concl. 6. n. 20. & in Enchir. cap. 18. nu. 57. Et ratio est: quia nemo tenetur suscipere graue onus, impositum ab eo quem nescit posse imponere, seu potestatem imponendi habere. Si autem sciatur esse legitimum, nihil refert, an sit Iudex ordinarius, an vero delegatus, dummodo sit eiusdem Rei Iudex quoad talē causam. Secundo opus est, vt secundum iuris formam fiat interrogatio: nempe vt habet Nauar. locis citatis, præcedente aut infamia, aut delicti probatione, saltem semiplena, aut iudicis sufficientibus. Sed de eadem forma pluribus postea in lib. 25. cap. 5. 4. se & 3.

Porro prædictam infamiam non sufficit esse simplicem, quæ rationem quidem habet accusationis, non tamen probationis; sed ex Nauar. in citato num. 20. oportet esse plene probatam: scilicet per duos minimum testes iurantes se audiuisset à pluribus personis, non discoloris, neque inimicis, sed fide dignis: quemadmodum ex Bartholo & aliis iurisperitis habet Ludouicus Beia in parte prioris suarum responsionum cap. 32. aut si maus talem per quam apud probos viros persona reddatur de eo crimine rationabiliter suspecta: prout habet Caiet. 2. 2. quest. 69. art. 1. & 2. Cui assentitur Nauar. ad rubricam De iudicis, num. 58. Neque satis est, vt idem addunt, quod discolorum hominum ea vox sit, id est, quod de eo discolori homines tale quid iactent, iuxta illud in cap. Qualiter & quando 2. De accusationibus. Non quidem à maleuolis, sed à prouidis & honestis: nec felle tantum, sed sæpe quod clamor innuit, & infamatio manifestat. Id quod Petrus à Nauar. in cit. cap. 4. num. 152. annotat: & in præcedenti 151. commendat dictum à Soto: ad infamiam non sufficere certum numerum testium, sed requiri maiorem partem vel populi, vel Parochiæ, vel saltem viciniæ. Ac in sequenti num. 153. cum Syluest. contra Angelum addit, non esse necessesse famam, seu clamorem populi deferri ad Iudicem tribunali sedentem: quia id nec iure aliquo statuitur, nec reipubl. gubernationi, & necessariæ delictorum punitioni conuenit.

Sufficientia autem iudicia intellige esse, quæ infamiæ prædictæ, aut semiplenæ probationi (de qua paulo post) æquipollcant: aut etiam quæ manifesta sint: si sufficienter ad mortalem certitudinem iudicio prudens. Idque eo modo quo bene explicat loco cit. Caiet. his verbis. Quod author dicit (de D. Thom. loquitur) ad tria referri: intelligi primo, ad factum, cuius est iudicium: ita quod manifeste indicent tale factum. Secundo, ad personam: ita quod manifestent ipsam perpetrasse tale facinus. Tertio, ad processum: ita quod eiusmodi iudicia manifestentur reo, vt sciat se esse in tali articulo constitutum, quod teneatur obedire Iudici præcipienti & extorquenti veritatem.

Ex quorum trium duobus prioribus, consequens est, quamdiu delictum fuerit ita occultum vel incertum, vt reus se probabiliter tueat, & obiecta depellere valeat, non posse in foro conscientie imponi ipsi obligationem ad illud in suam perniciem aperiendum; cum id non minus durum sit, & à ratione alienum, quam spoliare aliquem armis quibus iuste se, suaque tueri videtur. Ex tertio vero consequens est, Iudicem teneri aperire reo statum causæ, probationem, indicia & testes (idque propriis nominibus ex cap. Qualiter & quando 2. §. Debet, De accusatoribus) vt videat procedi contra se iuridice, & seque interrogari posse: vt que si quid habeat contra, possit & obicere, ac excipere. Quæ doctrina communiter recepta & specialiter expressa à Nauar. ad Rubricam De iudicis, num. 58. hinc confirmatur: quia sicut nemo tenetur legi obtemperare, ante illius promulgationem; ita nullus tenetur parere vbi cõtra se agitur, nisi eum qui iubet, Iudicem suum esse, & iuste præcipere ipsi constet. Quamquam tamen istud censeripotest non necessarium, quando interrogatio in iis casibus fieret, in quibus ex legitima approbataque consuetudine, non requiritur tanta solemnitas in interrogando reo: aut quando Iudex adeo probus fuerit, vt fas non sit suspicari eum procedere contra ius.

Per semiplenam denique probationem, intelligendus est testis omni exceptione maior, oculatus aut alias fide dignus.

simas, qui iudicialiter parte legitime citata, depoluerit iuratus, seu in ad interrogandum eum per viam inquisitionis erit satis: cum sciam infamiam æquipollet, vt bene explicat Nauar. ad eandem rubricam De iudiciis, num. 65.

Aduertendum est quarto, Reum quando non interrogatur iudice, mentiri quidem non posse (etiã in eo non peccaret pluraquam v. nialiter, ex Soto *lib. 3. De iustit. & iure, quæst. 6. art. 1. concl. 3.* quia mendacium esset tantum officiosum) tamē si interrogetur; An sciat, aut an viderit, vel audierit, nec responsionem commode subterfugere valeat, posse dicere, se nescire, se non vidisse, non audierit, intelligendo intra se (ita vt tunc dicere teneatur) prout in seq. sectio. quoad testē exponitur. Imo si rogetur; An fecerit, poterit dicere nō feci: similiter intelligendo, *ita vt tunc dicere teneatur*, vel quid simile cum quo tota responsio coniuncta, sit vera, prout antea explicatum est in cap. 1. nu. 9. 10. & 11. Adde quod si Reus ea ipsa sub iuramento affirmare præciperetur, posset eodem modo differi citra vilius peccatum, iuxta tradita à Nauar. in comment. ad cap. Humanæ auidis, quæst. 3. num. 11. & sequentibus; & à nobis in præced. lib. 18. num. 90. & 91. Nota vero obiter quod ex Couar. & aliis Doctoribus tradit Leonardus Lessius De iustit. & iure, lib. 2. cap. 31. dubit. 3. num. 15. vt Reo iuramentum deferri possit in causa criminali, requirit eandem seu probationes quæ sufficiat ad torturam (de quibus ad forum externum spectantibus. idem in præced. cap. 26. dubit. 17.) quia iuramentum est quadam spiritalis tortura: cum ipsum mentem non pessimum, nō minus vrgeat ad veritatem dicendam, quam tortura.

Aduertendum est postremo, Reum, quantumuis captus veritatem fateri teneatur, iuxta antedicta: non teneri tamen iubente Iudice comparere, si vitæ bonorumque; temporalium iactura illi immineret: sed fugere posse, vel abdere se nō capiatur, licet nominatim citetur & quaratur: quia id iure naturali ei conceditur: debet tamen si quem læserit, satisfacere illi: iuxta communem doctrinam De rehit. & sanam intelligentiam textus in cap. Quidam maligni, 5. q. 1. de qua Sotus lib. 5. De iustit. & iure, quæst. 6. art. 2. part. 4.

De mendacio testis.

SECTIO V.

De teste sicut de ante dictis tenendum est primo, quod si in iudicio falsum testimonium proferat, mortaliter delinquit. Quæ est expressa doctrina D. Thomæ 2. 2. quæst. 70. art. 4. relata à Syluest. in verbo Testis, quæst. 8. vers. 6. & à Nauar. in Enchir. cap. 3. num. 1. Probaturo vero: quia illud est, quod huic octauo Decalogi præcepto maxime, propriè; aduersatur, vt Concil. Coloniense notat in sua expositione versus Peccant au. em. Vnde intelligitur excludere à regno cælorum, cum Dominus dixerit Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Probaturo item per illud Prouerb. 21. Testis mendax peribit: ac per illud quod ex Danielis cap. 13. lapidati sunt fenices, qui aduersus Susannam testimonium falsum tulerunt. Adde & per illud quod Ioan. 19. Iudæi qui Christum falsis testimoniis accusauerunt inuis peccatum habuerunt quam Pilatus.

Hoc autem procedit non solum quando testis id affirmat quod fide esse falsum: sed etiam quando dubitat an sit verum, ex Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 40. ant. quando tacet verum, in notabile proximi damnum, ex eodem ibidem. Ad quod vtrumque facit cap. 1. De crimine falsi, per illud. Vterque reus est, & qui veritatem occultat & qui mendacium dicit. At etiam quando testatur verum quod credit esse falsum, ex eodem adhuc in seq. num. 41. Ad quod facit, quod id sit formaliter falsum testimonium, iuxta communiter receptam D. Thomæ 2. 2. quæst. 110. art. 1. doctrinam de mendacio materialiter, & mendacio formaliter, de quo aliquid habes in præcedenti cap. 1. num. 3. Idem etiam procedit quantumcumque talis testimonium sit absque iuramento, prout expresserunt Nauar. in cit. num. 40. & Sotus in lib. 5. De iust. quæst. 7. ar. 4. conclus. 2. Et patet ex argumento D. Thomæ in cit. art. 4. quod falsum testimonium ex violatione iustitiæ, sit peccatum suo genere mortale, sicut omnis alia iniustitia: quodque simpliciter prohibetur octauo Decalogi præcepto.

Tenendum est secundo; Testem, etiã si testimonium quod fert mendaciter, sit de re leuissima, mortaliter delinque-

re si (vt fieri solet iuxta cap. Hortamur, 3. quæst. 9. & cap. Si testes, §. Item iusiurandi, 4. quæst. 2. & 3. atque cap. Quoties, & cap. Nuper, De testibus & attestacionibus) iuramento illud confirmarit. Id quod expressit Sotus in eodem art. 4. concl. 3. Et constat ex eo quod non obstante materiæ leuitate, grauis iniuria inferatur Deo per periurium: vt pote quo ipse adhibetur in testem falsitatis. Quod si eidem falso testimonio iuramentum desit, ipsum potest ex tenuitate materiæ à mortali excusari eadem ratione, qua mendacium Rei, de quo in præced. sect. 4. in initio.

Tenendum est tertio, quod testis perniciosam quidem falsitatem dicens in iudicio, sed putans se verum dicere, si morale diligentiam adhibuerit, quæ ad debite recordandum, debiteque testificandum requiritur, excusetur à mortali, iuxta D. Thom. 2. 2. quæst. 70. art. 4. ad 1. Cui assentiuntur Caiet. ac cum eo ceteri eiusdem D. Thomæ interpretes ibidem, atque D. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 19. §. 7. Sotus in citato art. 4. ad 1. Syluest. verbo Testis, quæst. 8. sub fine: Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 40. passim; recentiores. Habet autem locum, etiã si talis iuramento confirmarit suum testimonium, vt Sotus & Caiet. attigerunt. Addentes ipsum esse quoque immunem ab obligatione restituendi damna, si quæ inde secuta fuerint. Quod probatur quia nō tenetur ex re accepta, vt patet, cum nihil retineat alieni: neque iniustitiam acceptione cum ignoratia ipsum excuset à peccato; perinde ac à peccato & restitutione excusat eum qui alienum consumpsit, bona fide putans esse suum. Monet tamen probe ibidem Sotus, quod si leuitate aliqua vñs sit in credendo, aut aliqua negligentia in præmeditando obligatio detur restitutionis aliquid faciendæ, pro ratione quantitatis culpæ in eo commissæ.

Adde eundem postquam se falsum testificatum esse intellexerit, teneri primo partem monere, in cuius fauorem testimonium dixit, vt restituat: si que appareat non restitutus, id ipsum testimonium coram Iudice reuocare; si reuocatio parti prodesse possit: vt maxime potest, si ipse post testificationem se confessum corrigat, iuxta cap. Præterea, De testibus cogendis; & notant Sotus ac Nauar. locis citatis. Imo etiã si ex intervallo id faciat, ipsum poterit prodesse saltem quoad testimonium falsum quod tulerat, debilitandum, vt Nauar. ibidem declarat. Veruntamen obligare ipsum, vt cum suo notabili detrimento, se sic retractet, nimis durum videtur: nam cum in nullo peccauerit, non tenetur ad id ex iustitia in pœnam peccati: quia duo hæc cohærere nequeunt, vt damnificatio sit inculcata, & restauratio damni faciendæ sit ratione culpæ. Quæ vero alia speciali ratione quam culpæ admittæ, talis tendens sit ad restitutionem teneri, vix assignabitur; præsertim cum charitas, quæ iuuari debet innocens, non obliget eum magno incommodo proprio, neque cum onere restituendi.

Cæterum retractando se coram Iudice, debet etiam sub iuramento, si opus sit, affirmare se in lapsu memoriæ dixisse falsum: sed re diligentius considerata deprehendisse veritatem, atque urgente cōscientia se accedere ad illam aperendam, retractandumque prius dictum. Atque si Iudex nollet ei credere, id non obstabit quin excusetur, cum fecerit quod debuit.

Tenendum est quarto, quod testis cum non interrogatur secundum iuris ordinem, teneat veritatem perinde excusetur à mortali ac excusaretur celans eundem iudicium. Pro quo facit doctrina, quam ex D. Thomæ 2. 2. quæst. 70. art. 1. habent interpretes ipsius, tum ant. vt D. Anton. 2. part. tit. 1. cap. 19. §. 7. Syluest. in verbo Testis, quæst. 8. Sotus lib. 5. De iust. & iure, quæst. 7. art. 1. conclus. 1. & 2. Greg. à Valent. 2. 2. disp. 5. quæst. 14. puncto 1. Ea enim est illum teneri ferre testimonium, qui à Iudice interrogatur secundum iuris ordinem: non teneri autem eum qui secundum iuris ordinem non interrogatur. In priore enim casu, debet Iudici obedire tanquam egentius opera ad crimina, pro publico suo officio, eliminanda à repub. In posteriori vero, non tenetur obedire, tanquam abutenti contra ius eodem suo officio, egredienti limites suæ potestatis. Vnde colliges eum qui in tali casu mentitur in iudicio, nō plus peccare quam si extra iudicium mentiretur. Sed aduerte eam recusatorem dicendi testimonium esse posse mortale peccatum contra fraternam charitatem;

ritatem;

ritatem; si verum aperiendo, liberaretur aliquis à morte iniusta, vel ab alio graui malo, quod ei iniuste infligendum est. Imo tunc, etiam si quis non interrogetur, ad euitandum eiusmodi proximi malum, tenetur facere quod potest bono modo, veritatem denunciando ei qui prodesse potest.

Porro dicitur quis secundum iuris ordinem interrogari, quando criminis, de quo interrogatur præcedente infamia plene probata, vel indicis ei æquipollentibus, vel semiplena probatione; ab eo qui Superior est, & in tali causa Iudex, iubetur veritatem dicere: prout in præcedenti sectione quoad Reum explicatum est. Quamquam amen aliqua in hac re differentia constituitur inter Reum & testem. Si enim Iudex ex delicti notorietate, absque indicis vel infamia particularis personæ, aut absque semiplena aduersus eam probatione, procedat tantummodo ad inquisitionem personæ in genere: siue, quisnam idipsum delictum commiserit, tantummodo inquirat (*pro officio nimirum suo consulendi bono reip. & conseruandæ iuræ suæ*) atque inter cæteros forte interroget illum qui reus est, is veritatem poterit reticere; non item alius, qui interrogatus, (*nisi forte aliquo modo, eiusdem criminis particeps, se proderet;* ad quod non tenetur, vt nec Reus) tenebitur tãquam testis manifestare veritatem, quam Superior exigit ab eo vt sibi necessariam ad prouidendum reipub. aut alicui particulari notabilem iniuriam patienti. Vnde, vt inquit Sotus in *cit. art. 1. ante solutionem argumentorum*; is qui fraude & dolo subduceret se, ne à Iudice vocaretur in testem, grauissime peccaret, & damna inde secuta restitueret teneretur.

Iam si testis non sciat, sed mente dubitet; An interrogetur seruato iuris ordine, debet eligere illud in quo est minus periculi, argumento cap. Iurauit, 22. quæst. 4. Et ita si nullum ex confessione veritatis immincat detrimentum siue boni communis, siue particularis; debet Iudici deferre, obediendo illi præcipienti: quia id tutius est in conscientia; cum obediendum sit mandato Superioris, quamdiu nulla ratio sufficienter probabilis contrarium suadet. Sin ex tacita veritate, priuato tantum immincat detrimentum; in fauorem Rei ea taceri potest, quando detrimentum ex confessione eidem Reo secutum non est minus. Etenim tutius est erga eum misericordia vt, quod commendabile est: quam vt seueritate, qua forte innocens cogatur pœnam indebitam luere iniuste; quod est vituperabile. Sin autem ex tacita veritate immincat damnum boni communis, vt in crimine hæresis, aut læsæ maiestatis, aliisve id genus, ea dicenda est, quoniam id tutius est: quia in dubio inclinandum est potius in periculum boni priuati, quam boni communis, cui illud debere cedere certum est.

47. Nota vero crimina notoria, quorum author est prorsus occultus, nisi vergant in reipub. perniciem, vel in notabile alicuius particularis damnum, relinquì posse diuino iudicio, iuxta cap. Si omnia, 6. q. 1. (*qua de re legi potest Sor. lib. 5. de iust. & iur. q. 6. ar. 2. concl. 5.*) nec quemquam in tali casu vt testem, teneri Superiori inquirenti detegere personam, de qua nec infamia, nec semiprobatio, nec indicia probabilia præcesserunt. Sicq; admitti potest doctrina quæ in Sylu. & quibusdam aliis habet Petrus à Nauar. lib. 2. De rest. cap. 4. n. 167. & 168. Quod non modo Reus, sed nec testis teneatur veritatem aperire quâdo persona est omnino occulta. Ratio autem qua id nititur, est quod talis sit exemptus ab inquirentis iurisdictione, per defectum nimirum scientiæ publicæ ad iuridicam sententiam ferendam necessariam.

Addit idem Petrus à Nauar. in sequen. num. 222. & 223. quod si quis authorem criminis non vergentis in reipub. perniciem, vel notabile damnum tertij acceperit sub sigillo secreti naturalis ad consilium vel remedium adhibendum ei in anima vel corpore (vt solent Medicus, Obstetrix, Aduocatus, aut alius similis) non possit quantumcumq; præcesserit infamatio vel semiprobatio, sine mortali & obligationi ad restitutionem eum detegere: nisi forte idipsum adhuc cognoscatur alia via. Tum quia ius naturale postulat vt fides præstita non frangatur sine iusta causa. Tum quia is qui iusta necessitate compulsus secretum sub fide commisit alteri, habendus est perinde, ac si illud sibi seruasset, nec rem aperuisset; nisi obicit reipub. aut tertij iniuria non emendata, sed ad-

huc pendens in futurum, prout Sotus habet loco cit. Quæ ieiuria omnium consensu (teste Petro à Nauar. in memor. nu. 223.) facit vt promissio secreti & iuramentum, non adeo obligent, quin possit & teneatur quis illud quod scit reuelare, nisi fuerit secretum sacramentale: quod nullâ de causa quantumcumque graui, licet frangere.

Amplius, vt testis secundum iuris ordinem interrogatus esse dicitur: opus est ei, sicut de Reo ante d. Num est, notum fieri præcedere id quod satis sit ad constituendum ipsum in articulo, in quo teneatur in re graui aduersus alium firre testimonium iubente Superiore. Debet autem conditio ista intelligi cum ea moderatione, quæ ante proposita est, cum de Reo ageretur: nempe vt non procedat in iis in quibus legitima consuetudo oppositum habuerit; nec quando Iudex na fuerit probus, vt credendum non sit ipsam contra ius procedere, etiam si delicta non sint talia, quæ vergant in damnum reipub.

Tenendum est quinto, quod testis iuridice interrogatus non teneatur dicere veritatem, si inde timeat sibi euenturum aliquod graue damnum siue spirituale siue temporale in personam, in honore, aut in bonis externis, iuxta Baldi sententiam receptam, vt habet Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 50. Itemq; si ex eo, sit oriturum scandalum, prout idem addit ibid. ex Syluest. Ratio esse potest, quod præcepta humana nõ censentur dari pro casu in quo illorum obseruatio valde grauis nimisq; onerosa esset. Quod in illis cauendum esse patet, tum Christi auctoritate Matth. 16. dicentis, iugum suum esse suauē, onusque leue; & in sequenti cap. 23. reprehendentis Pharisæos imponentes onera grauiâ & importabilia in humeros hominum. Tum etiam ratione: quia humana infirmitas ad hoc abhorret à nimium molestis & arduis; vt præcepta cum tali rigore data, offendiculo essent potius, quam subsidio in via salutis. Præ quo facit cap. Alligant, 28. quæst. 6. Videri possunt tradita in præced. lib. 11. cap. 8. in posteriore parte capituli, regula 3.

Tenendum est postremo, testem cum non interrogatur iuridice, vel aliunde excusa ut à manifestanda veritate, mentiri non posse; debere autem Iudici dicere, se dato quod sciret, non teneri respondere ad interrogata. Quod si ille velit ipsum cogere, debet appellare, nisi timeat illum seuiturum in ipsum. Quo casu potest respondere se nihil scire, subintelligendo quod dicere teneatur, prout tradit Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 43. consentiuntq; Sotus in lib. 5. De iust. & iure quæst. 6. art. 2. concl. 7. consentiuntq; alij quorum meminit Petrus à Nauar. lib. 2. De rest. cap. 4. num. 228. Pariter potest dicere se non vidisse, aut non audiuisse, subintelligendo vt dicere teneatur, nec plius delicti reus erit, etiam si sub iuramento, vt moris est, præcipiatur respondere: iuxta ea quæ diximus sub finem præced. sectionis.

De mendacio denunciatoris.

SECTIO VI.

De hoc in vniuersum illud statuitur. Quod si alicui legitime præcipiatur denunciare crimen quod nouit, ipseque veritatem neget perniciosi mortalisque mendacij reus constituitur. Quia enim tale mendacium est in re graui & contra iustum Prælati præceptum, factum ad commune, aut alicuius priuati damnum vitandum, aut bonum procurandum, perniciosum est notabiliter, atque adeo mortale; eadem ratione qua mendacium dictum à Reo vel à teste mortale esse supra docuimus. In particulari autem circa idem notanda sunt aliqua documenta. Quibus præmittendum est, Superiore duobus modis præcipere posse vt manifestetur sibi aliquod crimen: vno modo in forma iudicij; nempe quando intendit iuridice, debitove modo tanquam Iudex tale crimen scire, vel ad delinquentis debitam punitionem, vel ad præcauenda aut impedienda aliqua mala impedienda in futurum, vel vt parti læsæ satisfiat, vel vt consulatur utilitati publicæ, aut etiam priuati. Altero modo extra formam iudicij; quando nimirum Superior ipse intendit delinquentem reuelari sibi non tanquam Iudici ad ipsum puniendum, sed tanquam patri ad correctionem & emendationem ipsius, vel ad satisfactionem partis læsæ.

Primum igitur documentum est, sumptum ex D. Anton. 3. par. tit. 9. cap. 6. Angelo in verbo Denunciatio sub finem, &

Armbila in ver. Inquisitio, num. 8. Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 134. & 135. Quod quando Iudex intendens punitionem desinit querens, iubet denunciationem: vt quis teneatur denunciare, opus sit vt illud per testes, idoneos intellige, probare possit: quia si ex personis leuibus, quæ non sunt fide dignæ, rem sciret, excusaretur à denunciando, prout notat Petrus à Nauar. in memor. cap. 4. num. 228. Et confirmari potest: tum per textum satis expressum in cap. Merum q. 2. quest. 7. in cap. Sitantum, & in cap. Placuit, 6. quest. 2. tum etiam per rationem eam: quod temere inde inferret damnum; tam sibi, qui leuitatis notaretur: quam denunciato, quem exponeret manifeste in periculo infamiae; & forte castigationis iniustæ. Vnde Superiore reuelationem præcipiente sub excõmunicacione, ille in eam censuram non incurrit qui veritatem sciens, eam propterea non denunciat iudicialiter, quod illam probare nequeat. Id quod Angelus expressit in verbo Excommunicacio 3. §. 2. Imo etiam si iurauerit quis se denunciaturum, non tenebitur denunciare, si probare nequeat illud quod denunciandum est, ex D. Anton. 3. part. tit. 9. cap. 9. Et ratio est, quia in eo male ageret iuxta proxime dicta; neque iuramentum est vinculum iniquitatis.

Ceterum, ensebitur quis in iudicio posse probare illud quod præcipitur reuelari, cum proferre poterit vnum testimonium fide dignum, si & ipse sit homo fide dignus, cuius testimonium recipiatur. Sic enim probatio erit per duos testes fide dignos. Quod si ipse non sit homo fide dignus, debet ad probationem denunciationis habere duos testes fide dignos: quia vnus solus, non plus probaret, quam ipse solus, si esset fide dignus.

Secundum documentum est, quod omnes Doctores tenere Petrus à Nauar. testatur lib. 2. De rest. cap. 4. n. 149. Quando delictum occultum fuerit, & author eius occultus, iudicem non possit scire de illis inquirere, neq; reum an fecerit, neq; alium auferat, interrogare vt reuelet. Sic enim accipiendum est illud cap. Cum oporteat, De accusacionib. Mandatum, quod nisi super prædictis famam ipsius laesam esse noveritis, vos ad inquisitionem non subito procedatis. & illud cap. Inquisitionis, eod. tit. Nullum esse pro crimine aliquo puniendum, super quo nulla laborat infamia.

Intelligendum est vero documentum istud cum illius restrictione, quam sequens quartum continebit. Licet autem aliquis existimare possit, ipsum habere locum quando crimen est notorium, & Iudex generaliter inquirat, quis illud commiserit: contrarium tamen videtur tenendum; nempe Iudici taliter inquirenti, & reuelationem præcipienti obtemperandum esse sub poena peccati mortalis, ac etiam excommunicacionis, quando is præcipit sub excommunicacione. Nam cum factum notorium ostendit seipsum, non indiget clamore accusatoris, vt expressis verbis dicitur in cap. Euidencia, De accus. sed vicem supplet accusacionis, facitque vt testes possint examinari nunc sciant authorem sceleris; perinde ac si accusacio eius præcessisset. Deinde in cap. Ad nostram tertio De iur. iurando dicitur, quod secundum traditiones canonicas manifesta non indigeant accusacione, nec in eis ordo iudiciarius obseruandus sit, qui debet in aliis obseruari.

Tertium documentum est. Quando Superior præcipit criminolos sibi denunciari, intendens præcipere eorum correctionem & partis satisfactionem, etiam si nulla præcesserit infamia Rei, nec vlla semiplena probatio, vel accusacio criminis, obtemperandum esse sub peccato mortali, & sub excommunicacione, si sub tali poena, vt plerumque fit, denunciatio præcipiatur. Probatur autem, quia Superior tale præceptum facit ex officio: ac sine iniuria criminosis; famæ ipsius non parcens, vt salutem animæ ipsius consulat, vel vt damnum proximo illatum resarciri curet. Obtemperandum est ergo ei denunciationem præcipienti; sique præcipiat sub excommunicacione, in eam incurrit non obtemperans, simulque contrahit obligationem ad restitutionem damni inde secuti, vt Nauar. monet in Enchir. cap. 17. num. 135. nisi illum excuset iustus seu probabilis metus alicuius grauis damni: acture scilicet vite vel bonorum suorum.

Aduerte vero ex D. Thom. 2. 2. q. 33. art. 7. quem sequuntur Palud. in 4. dist. 19. quest. 4. D. Anton. 2. part. tit. 9. cap. 6. §. 4. Angelus in verbo Denunciatio non longe à fine, Nauar.

in Enchir. cap. 17. num. 134. cap. 18. num. 56. & cap. 23. nu. 46. tali denunciationi præmittendam esse fraternam correctionem, per quam Reus inducatur mandato Superioris satisfacere: nisi præsumatur probabiliter, quod talis correctio non proderit. Atq; si facta proficit, nulla manet obligatio denunciandi; sin contra non proficit, manet obligatio denunciandi: dummodo tamen quis sciat ac probare possit illud quod denunciandum est ex Nauar. in cit. n. 134. Vbi addit exceptionem, nisi Prælatus talis esset qui prodesse posset, non item obesse. Ad quod facit cap. Hoc videtur, 22. quest. 5.

Porro Superior præcipere non potest, vt prætermissa correctione prædicta reus occultus vel crimen ipsius occultum denuncietur; neque ei tale quid præcipienti est obtemperandum: quia oportet Deo magis obedire quam hominibus, ex Actis cap. 5. Dei autem præceptum est de correctione fraterna, datum Marth. 18. Non ideo tamen damnandum est præceptum quod ad inquisitoribus fidei datur; statim, nullaque præmissa monitione denunciandi eum quem constat hereticum esse. Nam correctio fraterna, dum non habet, cum non est spes emendationis delinquentis. In crimine autem hæresis ordinarie nulla est spes emendationis per correctionem fraternam. Cum enim de illius ratione sit pertinacia in dissentiendo ab eo quod vniuersalis Ecclesia tenet, quis merito speret se priuata sua administratione lucraturum, & vt oportet conuersum hæreticum, cui iudicium totius Ecclesiæ non sufficit ad conuersionem: cum præsertim experientia solet esse in contrarium, & periculum sit si moncatur ne fingat se conuersum, & interea alios secreto inficiat: aut videns se detectum, alio se conferat, vbi tuto possit in sua hæresi perseuerare; alioq; inficere. Cui malo prouideri in magnum totius Ecclesiæ bonum, Christus suo præcepto impedire noluit. Non est vero negandum, quin si firmiter nec immerito existimaret quis, se per secretam administrationem conuersum hæreticum ac impediturum omnia mala quæ ab eo timeri possunt, ipse debeat vt præmonitione. Sed iam raro, intercedunt circumstantiæ ex quibus quis debeat tam firmum iudicium de hæretico prudenter formare: ita vt rationes sint vtrinq; bene expendendæ: quæ si relinquunt rem aliquo modo dubiam, bonum commune anteponendum est priuato.

Iam quando crimen publicum, notoriumq; est; siue iure, quod scilicet Reus illud sit confessus in iudicio condemnatus; siue facto, nempe quod ita notum sit commissum esse, vt nulla tergiversatione celeri possit; simulque Reus est manifestus necessarium non est secretam correctionem fraternam præmittere antequam denunciatio fiat Prælato; sed huic præcipienti statim d. ferendum est, vt præter memoratos authores docet Richardus in 4. dist. 19. art. 3. quest. 1. per illud cap. 1. De penitent. & remiss. Manifesta peccata non sunt occulta correctione purganda. Et per illud prioris ad Timoth. 5. Peccantes coram omnibus argue, vt ceteri timorem habeant. Videri potest Petrus à Nauar. in lib. 2. De rest. cap. 4. à num. 178. vbi & monet in hac re habendam esse rationem emendationis delinquentis, quæ sine denunciatione certo speratur, quantum sufficit ad tollendum scandalum datum: nisi forte punicio illius necessaria esset ad terrendos alios, qui videntes talia peccata publica relinqui impunita, arripent alioqui ansam similiter peccandi. Ideo n. dixit Apostolus, Peccantes coram omnibus argue, vt ceteri timorem habeant. Monet quoque idem bene in sequenti num. 184. quod si nec communi damno, & scandalo, nec salutis & bono delinquentis conuiletur per denunciationem, aut correctionem fraternam, peccandum omnino esse & ingemiscendum, Deumq; exorandum, in cuius manu sunt hominum corda.

Atque ex dictis colligere licet, aliter procedendum esse, quando Superior præcipit reuelationem fieri in iudicio per viam testimonij, & aliter cum per viam denunciationis. Illo enim modo reuelans non tenetur Reum prius corrigere priuatim, nec Iudici per testes, illum esse criminis reum probare, vt ex Angelo habet Nauar. in cit. cap. 17. n. 135. Sed sufficit vt sciat præcessisse rei infamiam de tali delicto, vel semiprobatorem vel accusacionem, iuxta D. Thom. 2. 2. quest. 70. art. 1. & Caiet. ibidem. Quamquam nec tunc tenebitur, si sit de eorum numero, qui à testificando excusantur, vel ob

52.

GINAL
AXIS
33
Peru.

53.

54.

con sanguinitatem, vt ascendentes, & descendentes, ex cap. Si testis, §. Parentes, 4. quæst. 2. & 3. (non autem collaterales, vbi ibidem glossa expressit: quam intellige iuxta antedicta lib. 9. num. 210.) vel ob affinitatem, vt maritus & vxor. De qua re Angelus in verbo Denunciatio sub finem. Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 48. Nota obiter, quod si ex verbis, aut coniecturis præcepti, colligi non possit Iudicem præcipue intendere correctionem criminosi, vel proximi læsi satisfactionem, is præsumi possit intendere potius punitionem: quia in hac potius quam in illis occasio est celandi intentionem.

55. Quartum documentum est, quod post D. Thom. 2. 2. quæst. 70. art. 1. habent Caietan. ad eundem artic. & Sotus in lib. 5. De iustit. & iure, quæst. 5. art. 1. Nauar. in Enchir. cap. 18. nu. 54. ac alij quorum meminit Petrus à Nauar. in lib. 2. De restit. cap. 4. n. 186. Quod etiam si nullum sit præceptum Superioris: eum qui nouit Reum & crimen ipsius ex quo graue damnum imminet reipub. aut tertie personæ, teneri talem criminofum reuelare quantum necessarium est ad obuiandum eiusmodi damno: iuxta illud Psalm. 81. Eripite pauperem & egenum de manu peccatoris liberate, & illud Proverb. 24. Erue eos qui ducuntur ad mortem. Accedit quod lex charitatis obliget occurrere Domino, quod alicui ex alterius malitia imminet.

Aduerte autem primo, tali obligationi nõ ob stare, quod ipse criminofus inde diffamabitur: quia iuste id continget ob ipsius culpam, quam emendare non vult, tali pœna dignam, quando damnum fuerit notabile. Quod addo quia dampni leuis nõ tanta ratio habenda, quin fama proximi debeat ei preponderare, vt ex Gabriele admonet Petr. à Nauar. in seq. num. 190. Ideo statuens, quod si v. r. bonæ alioqui famæ furaretur aliquid non magni momenti, potius dissimulandum sit, quam quod is diffametur.

56. Aduerte secundo, ex D. Thoma in præced. quæst. 33. ar. 7. tali denunciationi non esse de necessitate præmittendam secretam monitionem criminofis: quia is non peccat in te, sed in alios quibus documentum parat. Quocirca in illo non habet locum sententia Evangelica Matth. 18. Si peccauerit in te frater tuus, &c. Excipit autem D. P. Thom. nisi denunciator firmiter crederet per suam secretam admonitionem, emendatum iri fratrem, & sic occursum in damno; tunc enim contra charitatem, ac etiam contra iustitiam infamaretur apud Iudicem: cum id fieri nulla iusta causa exigat. Quam exceptionem authores approbantes bono numero commemorat Petrus à Nauar. in eod. cap. 4. num. 186.

Consequenter mouens dubium; An eadem exceptioni locus sit, cum incerta est criminofis emendatio ex monitione. Ac negantem partem sequitur, sultus in hac ratione. Quod si emendatio sit dubia, damnum erit etiam dubium. Cui si publicum sit, magis consulendum est quam priuato. Nec enim consentaneum est reipubl. periculo exponere, ne priuatum delinquentis bonum periculo exponatur. Imo addit idem author ex Nauar. cum certo damno hominis priuari, maxime noxij, periculum probabile reipub. euitandum est. Sin autem damnum sit priuatum: vt furtum, adulterium, homicidium, magis consulendum est bono innocētis quam nocentis, prout dicitur lex charitatis de impediendo damno, quod alicui imminet ex alterius malitia, satisq; ostendit ius à natura concessum, defendendi innocentem contra nocentem tanquam illius iniustum aggressorem.

57. Aduerte tertio, crimina publica hic dici, nõ vt in præced. documento notoria; sed quæ contra bonum publicum committuntur, illatiuaq; sunt dampni publici, quantum secreta; vt hæreses & proditioes: quæ natura sua tendunt ad peruersionem populi, aut reip. perturbationem: itemq; veneficia, lepra, pestis, aut alius cõtagogus morbus, falsatio literarum, & adulteratio monetæ, ambitiones, & subornationes in Ecclesiasticis, aut secularibus electionibus, crimen læsæ maiestatis, & deprædationes.

Aduerte quarto, ex Caietano cit. D. Thom. artic. 7. & ex Nauar. in Enchir. cap. 18. num. 54. & ex alijs quorum meminit Petrus à Nauar. in cit. cap. 4. num. 229. Quod Clerici & Sacerdotes possint ac debeant, proditioes aliaque reipubl. perniciofa peccata perpetranda denunciare Iudici absque periculo irregularitatis, dummodo protestentur se id facere tan-

tum ad mala quæ imminet, præcauenda sunt sanguinis effusione.

Aduerte quinto, in his enormib. peccatis ex quibus graue damnum reipub. vel tertie personæ imminet denunciatio publice in iudicio ex præcepto Superioris, non esse iuxta dicta in 1. documento, vt denunciatus probet per idoneos testes talem ea perpetrasset, aut velle perpetrare: si que id non possit, teneatur, saltem secreto extr. iudicium, denunciare Superiori tanquam ei, qui potest prodesse, & non obesse: quia omni quo potest iusto modo debet talia mala impedire. Aduerte denique ex Petro à Nauar. in præced. num. 223. documentum istud procedere, quantumcumq; rem quis sub sigillo secreti (excepto tamen Sacramentali quod pro nulla re violare licet) acceperit, vt misero delinquenti remedium in corpore, vel in anima adhiberet: vt medicus, obsteritrix, aduocatus vel alius consiliator, siue adiutor. Ratio est: quia data fides etiam iurata seruari non debet cum fieret vinculum iniquitatis: prout fieret cum reipublica vel tertius ea de causa notabile detrimentum iniuste pateretur.

Quintum documentum est: In denunciatione facienda secundum præcedens documentum, tanquam in defensionem cum moderamine inculpatæ tutelæ, delicta non esse plus manifestanda, quam satis sit vt damnum quod imminet euitetur: quia non esset alioqui simplex propulsio iniuriæ, sed mixta cum illius illatione. Itaq; si ad obuiandum damno sufficiat crimen meditatum detegere, non debet detegi persona in particulari: vt si sciam alicui rem decreuisse rem alienam furari hac nocte, nec possum ab eo proposito mea monitione illum reuocare, contentus esse debeo eiusdem monere rei dominum, vt sollicitè eam custodiat: si id satis sit ad cauendum furtum. Item si sciatur aliquis priuatus, cuius monitione criminofus sufficienter suadendus sit desistere à damno inferendo, ei potius quam Iudici facienda est denunciatio. Itaque tunc demum ipsi Iudici facienda est quando priuata persona damnum quod imminet, non potest impedire: aut cum iam illatum est, is qui intulit nõ vult illud rescire præmonitus sufficienter.

Intelligitur autem ex hoc documento, cum à Prælato in edictis sub pœna excommunicationis præcipitur, vt quicumq; sciuerit quifnam certum rem furatus sit, id manifestet intra certum tempus, manifestationem esse faciendam, ad monitio prius delinquentis, si spes sit emendationis. Qua tunc ommissa denunciatio facta, nisi ignorantia excuset, censenda est peccatum, ob non seruatum in ea ordinem correctionis fraternæ, exigentem vt frater peccans prius corripatur priuatum, quam publicetur Ecclesiæ.

Aduerte vero cum damnum nondum illatum est sed imminet (vt quando mors paratur alicui, vel vult quis furtum committere) vtendum quidem esse denunciatione, prout iudicatur conuenire ad hoc, vt is cui illud imminet tutus reddatur; vbi tamen longe maius damnum ex ea timeretur, quam sit illud ipsum imminens, ab ea abstinendum esse: nisi daretur Prælati aut alius, qui ea sibi facta, prodesse posset nec grauitate obesse. Quod relinquatur prudentis arbitrio ex consideratione circumstantiarum.

Sextum documentum est: Cum proximi delictum pendens in futurum, fuerit occultum, nec alij, quam delinquenti nocuum antequam testes adhibeantur & Prælato fiat denunciatio, monendus est idem delinquens, si sit in eo spes emendationis; nec notabile damnum ex præmonitione merito timeatur. Ratio est: quia sicut corporalis medicus tenetur curare corpus cum quam minimo potest illius damno: sic etiam vtens correptione fraternæ tanquam animæ curatione, dare debet operam vt ea vtatur quam commode potest in bonum delinquentis: vitata ipsius confusione maiore ac famæ iactura apud alios. Quæ præter alia incommoda externa, habent quoque illud animæ, quod pudore & fama perditis, maiore facilitate probatur quis in peccatum: à quo illis conseruatis retraheretur. Dixi autem modo spes sit emendationis nec damnum timeatur: quoniam si nulla sit talis spes, aut ex admonitione timeatur notabile damnum, siue peccantis siue admonentis, aut etiam alterius, illa omittenda esset: & alia via tentanda ad legitime occurrendum malo imminenti.

Ex quo documento intelligitur, abstinendum esse ab

istiusmodi denunciatione, quando monitio nostra sufficere potest ad emendationem delinquentis, vt & quando ad hanc illa nihil conferret, aut fieret in deteriorationem delinquentis. Intelligitur etiam, quod si delinques amicū habeat piū, & dilectum vtrū, cuius monitione melius emendabitur, quam mea aut Superioris; consilium est denunciationem tali fieri. Intelligitur denique eam debere Superiori fieri potius vt patri, quam vt Iudici.

Aduerte autem primo, non modo Prælato iuxta cap. Si peccauerit, 2. quæst. 1. & cap. 1. De penitent. & remiss. sed etiam personam priuatam debere publice peccantem publice arguere, quando id necessarium fuerit ad occurrēdum scandalo aliorum, aut ad tuendum Dei honorem. Ad quod vtrumque tenetur quisque ex charitate: nisi interueniat aliquid eorum quæ excusant ab obseruatione præcepti de correctione fraterna, à nobis tradita in præced. lib. 4. cap. 2. vbi videri poterunt. Vt autem publice peccantes sunt publice arguendi, ita & qui coram aliquo, aut aliquibus paucis, peccant, coram iisdem argui aut moneri pariter debet, cum inde nihil famæ ipsis pereat, vt nec perit publice peccantibus ex eo, quod publice arguantur; & interea consilium edificationis præsentium, tollitur; scandalum seu occasio peccandi eis data.

Aduerte secundo, quod Petrus à Nauar. habet in eodem cap. 4. nn. 2. 47. & duob. sequentibus. Si verosimile sit, eum qui deliquit non rediturum ad vomitum: vt quia occasiones ablatae sunt, & ipse notabiliter mutatus est in mentem meliorem, abstinendū omnino esse à denunciatione: eum ex præcepto de correptione fraterna dato Matth. 18. habeatur, tunc demum fratrem peccantem denunciandum esse Ecclesiæ, cum monitus primum solus, deinde adhibito vno aut altero teste, audire non vult. Quod locum habere, non modo cum emendatio est certa, sed etiam cum probabiliter speratur: satis insinuat per verba Domini in eod. cap. 18. Si te audierit lucratas fratrem tuum. Illustrari possunt hæc similitudine. Nam est quis corporali vulnere grauius laborauerit, si iam sanus factus est, aut verosimiliter sanandus est, non videtur opus esse medico, iuxta illud Matth. 9. Non est opus valentibus medicus.]

Aduerte tertio, Prælato, cui faciendā est denunciatō, quando non est spes quod proximus sufficienter respiciet per solam admittionem (ita vt relabens periculum perseueret) debere talem esse qualem oportet: nempe talem qui tanquā pater nolit obesse, & possit prodesse. Alioquin enim denunciatō non fiet ex charitate, quæ postulat vt bono proximi consulamus quantum fieri potest. Quod autem Superior ipse talis sit, semper est iudicandum, nisi certo constet de contrario: præsertim in istiusmodi negotio, in quo criminofum aliquid pati pro animæ suæ remedio, non est incommodum: nec alius potest illud æque bene gerere ac Superior; qui ad consilium, addere potest metū, aut alia remedia efficaciora ad illum à relapsu præseruandum, & cautiores in posterū reddendum. Ad quod facit illud quod Petr. à Nauar. habet in lib. 2. Dere. sit. cap. 4. n. 23. esse aliquarum religionum constitutiones à Sede Apostolica approbatas, vt quicumque errores & vitia inferiorum, Superioribus manifestentur per quemcumque qui extra confessionem cognouerit.

Aduerte postremo, aduersus illud quod dictum est, cum delictum fuerit occultum præmittendam esse denunciatōnem monitionem secretam delinquentis: obici posse, quod D. Petrus A. G. cap. 5. publice reprehenderit peccatum occultum Anania, nulla præmissa admittione. Cui obiectioni occurrendum est, Deum pro immensa sua sapientia & potestate posse statim procedere ad crimina, prout ei libuerit puniendā, idemque seruos ipsius posse facere ex ipsius particulari inspiratione, & quasi nomine ipsius. Id quod contingere censendum non est, nisi adit peculiaris causa: sicut adfuisse in proposito casu existimandum est: in quo D. Petrus sicut ex Dei reuelatione peccatum illud occultum & penam mortis qua puniendum erat cognouit: ita etiam ex eiusdem inspiratione idem peccatum publice arguit; & mortis sententiā protulit: ea peculiari de causa, quod peccatum illud extraordinarie manifestari ac puniri expectaret bono communi: vt initio nascentis Ecclesiæ ceteri timerent, & à perpetrandis criminibus auerterentur, simulque

fides confirmaretur. Quam causam conuincere licet ex effectu secuto. Nam vt in eod. cap. 5. additur. Factus est timor magnus in Ecclesia, in omnes qui audierunt hæc. Simile quid euenit in eo quod Iosue 7. cum Deus fortibus patefecit ac puniri fecit peccatum occultum Acham, qui contra diuinam prohibitionem aliquid de anathemate tolerat & absconderat.

Septimum documentum est. Si superior præcipiat, vt qui nouerint talis criminis authores sibi secreto tanquam patri reuelent ad eorundem emendationem, vel satisfactionem laici; cognoscentes extra confessionem, etiam si nullo modo probare possint, teneantur *sub excommunicatione si sub ea factum sit præceptum* secreto tales criminofos denunciare: duobus tamen præsuppositis: aliorum est, quod constet Superiorem omnino velle in eo procedere vt patrem, nempe ad correctionem, non autem ad punitionem, vt habetur ex cap. Hoc videtur 22. q. 5. Alterū, quod præmittatur secreta monitio inter te & ipsum solum, ac etiam inductio testium iuxta Christi præceptum, si illa non sufficiat, & hæc existimetur profutura. Atque si ex tali monitione sit spes emendationis, non tenebimur nec debebimus denunciare Prælato: secus vero si nulla sit spes. Ita habetur ex Richardo in 4. distict. 19. art. 3. q. 1. Syluest. in verbo Correctio, q. 8. Angelo in verbo Denunciatio §. 13. & apertè tradit in lib. 2. Dere. sit. cap. 4. n. 221. Petrus à Nauar. bonam rationem addens propositi documenti: nimiram, quod in eo casu, nulla imminet pena qua delinquens molestetur, nec timenda sit infamia ipsius, quandoquidem notitia apud vtrūm qui loco patris habetur, non debet dici infamia.

Octauum documentum, quod ex iisdem autoribus habetur, est: Cum Superior edicit vt subditi manifestent sibi quæ sciunt vel audierint de certis aliquorum delictis, eos teneant obedire ipsi, ac reuelare prout præscribitur in forma edicti, & Superior ipse, prout vult reuelari: nempe siue secreto, siue in iudicio publico, siue per denunciationem, siue per testificationem, & siue ad punitionem, siue ad correctionem, siue ad satisfactionem (*seruari tamen is que in præcedentibus documentis diximus esse seruanda*) ita vt diligenter sit notandus præcipiendi modus: ex illiusque diuersitate colligendus diuersus modus, quo subditi ad aliquod obligantur. Ad id faciunt tradita in præced. lib. 9. cap. 12. quæ consulte.

Nonum documentum est. Quando præcipitur vt illi reuelent qui sciuerint vel nouerint delictum & personam delinquentem. Illi scire censendi sunt, qui vsu vel aliquo alio externo sensu perceperunt, vel ex ipsius Dei confessione, extra penitentis sacramentum nouerunt, iuxta cap. Hoc videtur, 22. q. 5. vel qui ex iusta & rationabili causa pro certo habent, ipsam esse reum talis criminis, prout ex Innoc. ad cap. Cum causa, De iuramento calumnie notat Nauar. in lib. 5. consil. tit. De hæreticis, consil. 9. num. 1. vel demum, qui audierunt à fide dignis (*quos debent nominare cum denunciant Superiori*) illud scientibus, vt ibidem ex quadam glossa habet Nauarrus.

Decimum est, ex Thom. 2. 2. quæst. 70. art. 4. ad primum. Quod cum ex humanae memoriæ labilitate contingat, vt homo quandoque reputet se certum esse, de eo quod falsum est: si ipse cum debita sollicitudine cogitans, de aliquo quod falsum est, existimat se certum esse, non peccet mortaliter, assensens illud in iudicio: cum non dicat falsum ex intentione, sed tantum per accidens, contra suam intentionem.

Vndecimum est, fundatum in eo quod habet Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 46. de obligatione inferioris parendi Iudici præcipienti vt denunciaret talia vel talia crimina, vel debita. Quod is qui non reuelat Superiori prout debet intra tempus præscriptum, teneatur postea id facere quamdiu id commode potest, atque reuelatio ipsius adhuc est aliquo modo profutura: ita vt maneat in excommunicatione, si quam ea de causa incurrerit, neque ab ea absolui possit donec reuelauerit, prout tenetur.

Duodecimum documentum est. Cum sub excommunicatione Superior præcipit sibi reuelari eos qui aliena bona retinent, illos, qui non reuelantes excusantur à peccato mortali iuxta antedicta, excusari quoque ab excommunicatione: quæ cum sit maior non nisi ob mortale peccatum incurritur;

GINAL
AXIS
P. 2
V

ex cap. Nullus, & cap. Nemo II. quæst. 3. Et ita cum certo scitur quis, talia bona retinere loco iustæ compensationis: sicut excusatur à peccato cum non reuelans, sic & ab excommunicatione. Dico (scitur) quia non esset locus tali excusationi si de eo dubitaretur, prout docent Angelus in verb. Furtum, §. 41. Syluest. Excomm. 2. quæst. 8. Armilla verbo Inquisitione, §. 9. Medin. in C. De rebus restituendis, quæst. 11. Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 114. & 115. Ratio vero documenti est, quod de iusta voluntate Superioris fit præsumendum, quod ipse nolit quem spoliare naturali iure, quod habet recuperandi ea ratione, bona sua. Attamen concesserim cum Syluestro, sicut concedit Petr. à Nauar. in cit. cap. 4. num. 227. esse obediendum, si in præcepto addatur clausula, vt ij etiam reuelentur, qui sciuntur causa compensationis accepisse. (idem iuste præcipi potest ob præsumptionem illicitæ vel nimie compensationis, aut debiti dubij) nisi timeatur coactio ad iniustam restitutionem, ex qua præceptum contineret errorem intolerabilem, & per consequens non obligaret.

CAPVT IV.

De detractioe.

SUMMARIUM.

- 66 Tria bonorum genera: ac distinctio fama à rumore: illiusque diuisio in bonam, & malam.
- 67 Detractio & contumelia peccata sunt specie distincta.
- 68 Definitio detractiois cum explicatione singularum partium eiusdem.
- 69 Vary detractiois modi.
- 70 Iusta causa excusata peccato detractiois.
- 71 Detractio peccatum est mortale suo genere.
- 72 Quando aggrauetur mutandi speciem, & quando censeatur peccatum tantummodo veniale.
- 73 Detractio materialis quando fit, vel nõ sit peccatum mortale.
- 74 Materie leuitas ex qua detractio excusatur à mortali, variis modis contingit, & quibus.
- 75 Eis numerandum esse eum, quo reuelatio fit ei, cui dicere perinde est ac si nulli dicatur: & cõ quo accepta iniuria narratur, ad consilium & solatium.
- 76 Modus dicendi excusans detractioem à mortali, cum sua exceptione.
- 77 An narratione auditorum committatur detractio mortalis.
- 78 A mortali excusatur qui ex iis que patet, detegit alicuius famam esse maiorem, quam par sit.
- 79 Quando reuelatio naturalis defectus proximi, peccatum sit mortale.
- 80 Quando reuelatio peccati venialis.
- 81 De detractioe ex reuelatione grauium criminum.
- 82 Infamatum de maiori crimine, non licet infamare de minori.
- 83 Explicatio dubij: An licitum sit de peccatis proximi colloqui cum eo, qui illa nouit.
- 84 Peccatum notorum patefacere illud nescienti, quando fit peccatum: & que notorietas facti ab eo excuset.
- 85 De peccato quod committitur narrando nescientibus peccatum alicuius, quod iuridice proditum est.
- 86 De peccato quod committitur reuelando crimen, quod olim fuit notorium, sed iam sopita est illius memoria.
- 87 De peccato quod committitur infamando seipsum, contraria sententia.
- 88 Probabilior, non esse mortale suo genere.
- 89 Casus in quibus est mortale ex circumstantia.
- 90 De infamante semetipsum tormentorum.
- 91 Quando metu tormentorum liceat infamare proximum.
- 92 Quando liceat aut non liceat diffamare eum, qui per mendacium adeptus est bonam famam.
- 93 Quatenus liceat amico referre iniuriam acceptam ab aliquo, cuius fama inde ledetur apud illum cui referatur.
- 94 Quando sit peccatum tacere virtutes alienas.
- 95 De peccato quod committitur audiendo detractores.
- 96 Quando peccetur inquirendo de defectibus aliorum.
- 97 Pœna detractorum.

Prænotandum est primo, tria distingui bonorum humanorum genera. Primum est, bonorum animi, vt scientiæ, virtutis, &c. Secundum, bonorum corporis, vt vitæ, integritatis membrorum, sanitatis, &c. Tertium, bonorum externorum: quorum alia sunt honorabilia, vt fama, honor, gloria: alia vtilia, vt res familiaris, aliaque ad vitæ conseruationem necessaria. Quibus honorabilia præstare patet per illud Præceptor. 22. Melius est nomen bonum quam multæ diuitiæ.]

Prænotandum est secundo, famam esse communem opinionem voce manifestatam. Atque per illud quod communis sit, hoc est, quod sit maioris partis populi eam distingui à rumore, quod est minoris partis populi. Per illud vero, quod voce manifestata sit, distingui ab astimatione, quæ tantum est interior opinio. Cum autem fama quædam sit bona; quæ est de bono alicuius, æstimando nempe, quod bonus sit moraliter, vel sit ad aliquem finem vtilis. Quædam vero mala, quæ est de alicuius malo contrario: hic de bona tantum agemus. A qua honor in hoc tantum differt, quod is sit de bono alienius, non quocumque, sed excellenti; & consistat non tantum in bonis verbis: sed etiam in factis: vt in apertione capitis, genu flexione, & aliis, per quæ testimonium exhibetur excellentiæ, quæ in homine est, maxime secundum virtutem, ex D. Thoma 2. 2. quæst. 103. artic. 1.

Prænotandum est tertio, detractioem & contumeliam peccata esse inter se specie distincta: & ideo proferentem contumelias animo detrahendi, ledendive alterius famam, non satisfacere accusando se de cõtumeliis, nisi circumstantiam detractiois exprimat. Cuius distinctionis fundamentum est, non tantum, quod detractio in læsione famæ: & contumelia, in læsione honoris consistat: sed etiam, vt habetur ex D. Thoma 2. 2. quæst. 73. art. 1. quod proximus per detractioem, sicut per furtum, clam lædatur; & per contumeliam, sicut per rapinam, lædatur coram, & aperte: ideoque seorsum de vnaquaque dicendum est: prius autem de detractioe: de qua agunt Gratianus 6. quæst. 1. cap. Ex merito & aliquot sequentibus. D. Thomas & ipsius interpretes 2. 2. quæst. 73. Summularij in verbo Detractio. D. Anton. 1. 2. 1. in 2. par. tit. 8. cap. 4. Adrianus eruditè in quodlibet. 11. sot. in lib. 5. De iust. & iure, quæst. 10. Sebast. Med. in summa peccatorum, tit. 3. quæst. 6. vbi plures alios commemorat. Quibus accesserunt Greg. à Valent. 2. 2. disput. 5. quæst. 17. & Leon. Lessius De iust. & iure, lib. 2. cap. 11. dubit. 2. & aliquot sequentibus. Lud. Molina De iust. & iure, tomo 5. tract. 4. Et quæ ad eam pertinent, sequentium quæstionum explicatio ne complectemur.

QVÆSTIO I.

Quid sit detractio.

AD huius explicationem varie quidem à variis (vt patet ex citatis authoribus) afferuntur definitiones detractiois. Sed hac familiari contenti erimus, quia detractio dicitur ablata fama propria vel aliena, quocumque tandem signo, absque iusta causa. In qua definitione, primo loco dicitur, Ablatio, vt significetur detractioem non esse, quando dicuntur alicuius vitia iam nota, aut ita leuia, vt inde nihil de fama detrahatur: neque illam minuendo; neque, quod peius est, illam penitus extinguendo: neque, quod pessimum est, aspergendo infamia. Quos tres modos Adrian. in cit. quodlibet. 11. littera D, explicat exemplo boni odoris, quem qui tenuat, minus offendit, quam qui omnino tollit: & grauissime offendit qui illud per mali odoris asperisionem aufert. Secundo dicitur, fama, quia vt contumelia tollit debitum honorem, id est, externam reuerentiam: ita detractio aufert famam, id est, æstimationem animi bonam quam quis habet de proximo, exterius manifestatam. Tertio dicitur, propria aut aliena, quia peccatum istud committi potest quoque ab eo qui sibi ipsi famam aufert, prout in seq. exponetur. Quarto dicitur, quocumque signo: quia quis iudicium temerarij possit esse sine vilo signo, cum tantum auferat propriam æstimationem: detractio tñ requirit aliq. signum externum, cum auferat æstimationem aliorum. Idem quoque dicitur ad significandum: tum non tantum verbis; sed etiã factis, imo & taciturnitate factæ famæ ablatio: tum quod multi sint detractiois modi.

69. Communiter ponuntur octo, quos omnes eiusdem speciei esse nota Sotus lib. 5. De iustit. & iure. Quæst. 10. art. 1. in fine. Eorum autem quatuor circa malum versantur hoc versu expressi.

Imponens, augens, manifestans, in mala vertens.

Alij vero quatuor versantur circa bonum, hoc alio versu expressi:

Qui negat, aut minuit, tacet, laudatq. remisse.

Quorum sensus est: primum detractionis modum esse, cum scienter crimen alicui falso imponitur; qui quidem pessimus est omnium, vt ibidem ait Sotus: secundum vero, cum quis peccatum auget verbis, aut alijs signis externis; id quod, etiam in obiurgationibus, cauendum est: tertium, cum quis crimen obiurgationibus, cauendum est: quartum, cum id quod bonum est, nititur offendere ex mala intentione profectum esse: quintum, cum negat bona opera alterius, vere narrata, vt impediatur bonam opinionem quæ de illo concipitur: sextum, cum quis diminuit aliena merita: septimum, cum aliena bona ex liuore reticet, vbi & quando propalare debet; vt cum de aliquo quem probum esse cognosco, sermo bonus inuitur, teneo silentium quasi non probem dictum: octauum, cum quis frigidè laudat, vt credatur nihil reperire posse, quod in laudibus iure ponat. De hoc loco cit. Sotus & alij ex D. Thoma 2.2. quæst. 73. art. 1. ad tertium.

Quibus modis ex Adriano in eodem quodlib. 11. littera F, & G, addi potest. Tum nonus, cum ad laudandum quis submittitur, qui adeo suspectus est, ut mendacio vt semper falso dicere putetur; eoque consilio submittitur vt præcedentes a iorum, alioqui fide dignorum commendationes, per suas subsequentes, faciat suspectas. Tum decimus, cum quis immodice de virtute minima laudatur, vt nihil vel parum de maxima habere credatur: vt si quis Theologum laudaret à peritia medicinæ: vnde iudicaretur Theologum parum incubuisse. Tum vndecimus, cum aliquem magna laude efferrimus, tanquam idoneum ad aliquod munus, vt confusione & periculo exponamus eum inuentum non satis idoneum. Tum duodecimus, cum quis parum laudat; quo scilicet ei tanquam non inimico credatur, vt magis vituperet; aut multa bona pponit, vt vnū quod ad rem pertinet vituperet. Tum decimustertius, cum quis à crimine ita excusatur, vt coniecturæ & verosimilitudines inducantur in contrarium: v.g. dicendo contra talem, talis rumor est, sed non possum de eo tale quid iudicare, quanquam raro sine igne fumus videtur. Decimumquartum Nauar. ad dit in Enchir. cap. 18. num. 44. cum quis ita vnum laudat, vt alterius famam extenuet: vt, inquit, ille, plerumque fit in aulis principum, in scholis, imo etiam in religionibus.

70. Quinto dicitur in definitione, *absque iusta causa*: quia is qui alium infamat ob iustam causam, non committit peccatum detractionis. Est autem causa iusta quæ spectat ad Dei gloriam vel maiorem sui humilitationem, ac proximorum edificationem: vt quando S. August. multa mala de seipso narravit in libris Confess. & D. Anselmus, cum in suis scriptis lamentatur à se amissam virginitatem. Quos plures Sanctos viros nostro tempore, imitatos esse ad maiorem spiritalem profectum suum, notat Petrus à Nauar. lib. 2. De resit. cap. 4. num. 108. Addens in religionibus quibusdam vsum sanctissimum seruari, vt Religiosi cum approbatione Superioris, defectus suos tam culpæ quam naturæ publice coram alijs voluntarie referant.

Est etiam iusta causa, quæ spectat ad publicam utilitatem; vt cum multa narratur ab historiographis perperam ab alijs quibus gesta: aut quæ spectat ad zelum iustitiæ, prout contingit in accusatione iusta criminorum: aut quæ spectat ad utilitatem illius qui diffamatur, prout contingit in denunciatione, de qua in præced. cap. se. vlt. & in confessione Sacramentali; & extra eam, in petitione consilij, per quam aperit quis suum defectum Theologo, vel Aduocato, vel Medico, vel cuiuscumque amico: aut demum quæ spectat ad priuatum commodum alterius proximi, ne scilicet is decipiat, aut perueratur à criminoso ipso, aut etiam temporali damna alicuius momenti ab eo inferantur: quod impedire, charitatis est: qua proximum diligimus sicut nos ipsos. Itaq; si noui Petri furem esse, possum monere eos quibus scū habet, vt sibi caueant: si gerit se pro medico, & imperitum esse

nouum, possum monere eos quibus ex illius imperitia imminet periculum. Item ad liberandum à morte Petrum qui plectendus est ob crimen quod imponitur ei, à Paulo commissum; detegere possum veritatem ad eum liberandum. Imo & debeo cum non fuerit certum, damnum quod ex manifestatione secutum est, tanti esse, vt illius præ alio, ratio haberi debeat. Quæ doctrina est Nauar. in Enchir. cap. 18. num. 31. confirmaturq; ex eo, quod tunc criminosis nulla iniuria fiat, cum debeant damnum ipsi secutum in fama, sibi imputare, tanquam illius principali causæ.

QVÆSTIO II.

Quale peccatum sit detractionis.

71. AD huius explicationem trademus tria documenta. Primum est: Detractionem naturam suam esse peccatum mortale. Probatur per illud ad Rom. 1. Detractores Deo odibiles, &c. Et confirmatur: quia per illam fama auferitur, quæ pretiosior est pecunia, iuxta illud in cap. 22. Proverb. Melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ: & illud Ecclesiast. 41. Curam habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam multi thesauri magni & pretiosi. Quare si auaritia per quam auferitur pecunia, est de se peccatum mortale: erit sane & detractionis: idque etiam si tantum fuerit in intentione nocendi famæ, nocumento non sequitur re ipsa. Namque vt intentio furandi in re graui, peccatum est mortale, etiam si re ipsa non fureris, ita etiam animus detrahendi (vt ex Caiet. & Sylu. atq; alij habet Petrus à Nauar. in cit. cap. 4. num. 106.) etiam si de facto non a trahat.

72. Secundum documentum est: Peccatum detractionis ex tribus capitibus ita augeri, vt speciem mutet: ideoque debeat in confessione tale incrementum exprimi. Primum eorum est ex parte illius cui detrahitur, vt cum quis detrahit Sacerdoti ex cap. Sacerdotes, & sequenti, 6. quæst. 1. Item cum detrahit suo patri, ex eodem cap. Sacerdotes in fine. Secundum est, ex parte principij, vt quando ea procedit ex odio vel ex alia affectione mortali. Tertium est ex parte modi detrahendi. Nam longe grauius peccatum est detrahere per scripta ac libellos famulos, quam solo verbo.

Tertium documentum est: Detractionem non esse semper peccatum mortale: sed fieri peccatum veniale quatuor modis. Primum est, ex parte inderationis seu defectus iudicij: quod etiam in omnibus reliquis peccatis vsuuenit. Secundum est, ex parte defectus intentionis. Ad quem intelligendum, notandum est ex D. Thom. 2.2. q. 73. art. 2. aliam esse detractionem formalem, qua peccatū, vbi naturalis defectus alterius, iam ipso manifestatur intentione laedendi ipsum infamia: & hæc, nisi materiæ leuitas excuset, peccatum est mortale iuxta primum documentum.

73. Aliam vero esse materiale, qua aliquid natura sua diffamatum dicitur sine intentione detrahendi: quod non est peccatum si obseruatis debitis circumstantiis, dicitur intendendo aliquid bonum fama melius, aut necessarium; vt in casibus qui propositi sunt num. 70. præced. Est vero peccatum, si ex animi leuitate ac loquacitate, omninoque propter causam non necessarium dicitur: ipsum tamen non est plus quam veniale, nisi per illud proxime notabile damnum inferatur: in quo casu patet ipsum mortale esse, ex iniusta lesione proximi non & ui, quam quis implicite voluisse cõfetur, dum explicite soluit illud ex quo per se sequebatur. Imo quantumq; de facto tale damnum non sequatur, sufficit ad mortale quod culpabiliter data sit causa notabili lesioni proximi, ex Nauar. in Enchir. cap. 18. num. 21. & ad cap. inter verba. concl. 6. corol. 2. vbi id probat, quia exponens se probabili periculo peccandi mortaliter, vt tunc sit, peccat mortaliter, iuxta illud Ecclesiast. 3. Qui amat periculum, peribit in illo. Quando autem contingat talem causam dari, patebit per certam propositionem sequentis quæstionis. Carterum notabile damnum detractione inferri censetur, ex Nauar. in cit. num. 21. quando causam dat, vt bonum aliquod notabile animæ, corporis, honoris, aut pecuniæ alicui pereat, aut is putetur illo indignus. Pro notabili autem bono animæ vel corporis ve honoris vel pecuniarum, habendum esse, quod viro prudenti & bono videtur consideratis circumstantiis personæ, loci, temporis, &c.

74. Tertius modus est, ex parte materiæ: nam quando leuis

est materia, seu quando leue detrimentum infertur, famę detractio peccatum est veniale. Potest autem ea leuitas contingere, vel ex parte eius quod dicitur, vt cum ipsum est tantum veniale peccatū, vel defectus tantum naturę & membrorū, vt gibbosum esse, claudum & similia, quę, inquit Nauar. in sequenti. num. 23, de se non inferunt notabile damnum famę, nec illi causam dant: vel ex parte illius qui dicit: vt quando is est homo leuis, cui non creditur, aut certe credi non debet (iuxta illud Ecclesiast. 19. Qui cito credit leuis est corde) & ideo diffamatoria proferendo, non dat sufficientem causam ablationis famę in mente audientis: ideoq; non committit mortalem detractioem: si quidem occitatioe tantum ex loquacitate; & nō ex intentione notabiliter nocendi eam proferat, prout Syluester attigit in verbo *Detractio*, quęst. 1. sub finem. Vel etiam ex parte eius de quo quid dicitur: vt quando ipse existimat illud non esse contra suam famam, imo se de illo iactat vt iuuenis procam de tentata puellę pudicitia, miles de inito duello: cuius rei meminit Nauar. in cit. cap. 18. num. 33. Vel quando persona est, quę non habet magnam famam, in qua notabiliter lædi possit: vt cum crimina quę de illo narrantur sunt notoria; sine facto, quod per iurisdictionem celari non potest: siue Iudicis declaratione, secundum iuris ordinem facta; etiã si audientes prius ea ignorarint, ex Nauar. in eo. c. n. 26. Vel deniq; ex parte illorum coram quibus dicitur: quando ij vel non credunt dicenti; vel si credant, id leuiter & ex inconsideratione faciunt, tanquam pusilli, non considerantes quod lingua in lubrico posita sit, perfectusque vir sit, qui non offendit in verbo (quo in casu p̄missis graue esset de mortali condemnare: vt ex Soto in 4. dist. 15. habet Adrianus quodlib. 11. lit. G.) vel non existimant id quod dicitur esse contra famam alterius: vel si existimant, breui postea id ipsum alia via sciissent: prout in eodem num. 26. habet Nauar. & ante eum Syluest. in in cit. quęst. 1.

75. Similiter quando quis vni aut alteri qui non est reuelaturus aliis, & cui dicere perinde est ac si nulli diceretur; prout cum Caiet. 2. 2. quęst. 73. art. 2. in principio; contra Sotum in lib. 5. De iustit. & iure, quęst. 10. art. 2. concl. 4. tenet Petr. a Nauar. lib. 2. De rest. cap. 4. num. 335. & duobus sequentibus: volens id procedere, etiã si non ad remedium peccati, vel ad alium bonum finem, sed ex leuitate & loquacitate fiat: quia quamuis sit peccatum detractioem, non est tamen mortale: cum leue damnum sit, quod vnus (qui est ac si nulli sciret) meum crimen faciat. Notabile enim damnum, inquit ille citans Nauar. in Enchir. cap. 18. num. 21. solum est, vel quando est periculum publicitatis; vel ex reuelatione vni facta, timetur aliquod damnum animę, corporis, aut pecuniarum notabile, viri prudentis arbitrio.

Vnde idem author cum Caiet. colligit, quod quando maritus confabulatur cum vxore de secreto peccato alterius, nō esse peccatum mortale, si verosimile sit, quod ea nō euulgabit, sed tacebit. Colligi item potest, multo minus esse, cum vxor marito, imo & alius patrisfamilias, reuelat bonam intentionem crimen graue occultum filiorum aut seruorum: tanquam ei cuius curę & correctioni, hi sunt subiecti. Quę de re Lud. Molina, De iust. & iure, tract. 4. disp. 29. n. 4. Nobis sufficit dicta in præced. cap. De denunciatiōe.

Ad illud autem quod obiicit Sotus, maius damnum æstimari, si apud virum grauem, sit quis in mala opinione, quam sit apud plures alios. Respondendum est, tale damnum nō esse de se graue, vt argumento est, quod nullum sit tam graue peccatum quod in confessione, ex eo solum taceri possit, quod Confessarius, qui rem omnino tacitus est, malam opinionem de pœnitente concepturus sit.

76. Quartus modus est, ex parte modi loquendi: nempe cum ille qui detrahit, dat quidem aliquam occasionem, non tamen sufficiens illius infamiam, quę deinde forte sequitur. Is enim, cum non det causam sufficientem damni, ipsum nō est ei impuandum, nec propter illud debet peccati mortalis damari. Exemplum est cum quis ioco (ita vt ei ab aliis non credatur) dicit aliquid, & ille de quo dicitur, adeo conqueritur apud multos, vt seipsum reddat suspectum illius criminis.

Idem iudicandum est, quando quis bona intentione narrat peccatum alicuius, vt simul pœnitentiam, quam pro eodem peccato fecit: ac secus quam existimasset futurum, au-

ditores inde opinionem malam concipiunt. Cum enim id faciant malitiose, nullaque sufficienti causa ipsi data: alter ille ex tali damno non est de mortali condemnandus; nisi forte peccata sint adeo enormia, vt existimare debuerit eum de quo narrat, ideo fore in animo audientiam contemnendum.

Idem iudicium est, ex Sylu. in verbo *Detractio*, quęst. 1. quando quis loquitur generalibus verbis, quę possunt significare tum peccatum mortale, tum veniale, tum etiam inclinationem, seu conditionem naturalem eius de quo loquitur; vt si dicat talis est auarus, iracundus, superbus, &c. & auditores intelligant de mortali; cum ille qui ita loquitur iuste potuerit existimare eosdem auditores dictum interpretaturos in meliorem partem. Communiter enim tale quid intelligitur de leuibus peccatis, aut de inclinatione naturali; ita vt putanda non sit detractio mortalis; nisi expresse vel tacite significetur de mortalibus sermone esse; aut nisi fiat coram iis personis de quibus credi potest, quod sint concepturę mortales culpas. Quanquam vt recte mouet Petrus Aragonensis 2. 2. quęst. 73. art. 2. sub finem, & Petrus a Nauar. in eod. memor. cap. 4. nu. 320. in talibus consideranda est conditio personę cui detrahitur: quia dicere de Episcopo aut Religioso viro, quod sit auarus, iracundus, &c. mortale esse potest ob notabilem infamiam quam inde incurreret, tanquam decisis a statu perfectionis: quęm habere vel prosequi tenetur.

Idem pariter iudicium est, cum quis non affirmat, sed tantum narrat aucta sine amplificatione aut intentione infamandi. Licet enim Sotus lib. 4. De iustit. & iure, quęst. 6. art. 3. ad 4. & lib. 5. quęst. 10. art. 2. existimet secuta infamia illud esse peccatum mortale: communis tamen sententia est, si absit intentio nocendi; nec aliquid addatur prouocans ad credendum (vt si tales circumstantię addantur, quę rem credibilem ac persuasibilem audientibus efficiant) nec plus affirmetur, quam sit auditum, tantum esse veniale. Ita habet ex Scoto, Gabriele, Caiet. Syluest. Cordubęsi, Armil. & Nauar. (quem vide in cit. cap. 18. num. 36.) Petrus a Nauar. in sequenti. num. 330. Ad idem idem censendum esse (quod etiam tenet Molina De iustit. & iure, tract. 4. disput. 30. num. 5.) cum quis sub dubitatione crimen alicuius detegit. Cuius sententię fundamentum est, nō nocuumentum infamię tunc contingens, proueniat potius ex leuitate audientis, qui cito, & temere credit; quam ex sermone crimen referentis, qui non nisi narando, aut dubitando illud profert. Quanquam, vt idem autor num. 331. addit, non excusaretur a mortali qui referret.

bonis leuibus & procliuibus ad credendum malum, aduersans famam apud illos esse lædendam; aut si ipse referens, persona sit ita grauis, vt non soleat nisi & certa referre; ex quo audientes aliquid, persuaderent sibi verum atq; credibile referri. Nam tunc erit virtualis intentio lædendi, charitati repugnans.

Hic pro quotidiana praxi occurrit obiter monendum ex Ludouico Molina, De iustit. & iure, tract. 4. disput. 26. nu. 5. de eo qui maiorem quam par sit, famam habet in scientia vel in alia re, etiã si id sit in moribus: iudicium verum profere ex iis quę apparent & cōspiciuntur in illo (crimen ipsius aut vitium occultum minime detegendo) non censi peccatū saltem mortale: quia nulla iniuria infertur ei, cum non manifestetur vitium ipsius occultum, sed solum ex iis quę apparent, quę habet ipsa rei natura, verum iudicium profertur de eo, circa quod alij errant, non perpetrando illud; aut non satis attendendo ad illud. Si tamen tali iudicio admisceretur sinistra aliqua intentio, dyabolum non est ipsum non est peccatum etiam graue, censi posse.

QUESTIO III.

An omne & solum peccatum mortale sit illud quod reuelando, mortaliter peccatur, peccato detractioem.

77. **H**ic satisfaciemus aliquot propositionib. Prima est: Id quod dicitur cum praua intentione lædendi notabiliter famam proximi, etiã si ipsum non sit peccatum mortale, sed veniale tantum; aut defectus tantum naturalis, aut etiam virtus, rationem habet detractioem mortalis. Hęc manifesta est ex eo, quod omnis voluntas praua inferendi notabile damnum proximo, sit peccatum mortale tanquam repugnans charitati & iustitię, in re magni momenti.

Secunda est, Reuelare alicuius naturales defectus: vt quod sit spurcius, aut hereticus ex Iudeis, vel Mahometanis, aut natus parte heretico aut infami, aut quod sit imprudens, ignarus, indifferens, cocles, claudus, gibbosus vel aliquo alio simili, siue natalis, siue animæ siue corporis defectu laboret, non esse quidem de peccatum mortale detractionis, sicut nec reuelare peccatum ipsius veniale: esse tamen si notabile damnum ex tali reuelatione intendatur, aut illius sufficiens causa iniuste detur. Hanc ex Nauarr. habet Petrus à Nauarr. *libr. 2. de rest. cap. 4. num. 307.* Cuius prior pars probatur: quia sicut peccatum veniale non est de semetipso infamiae, eo quod nihil magis notum sit, quam hominem facile labi posse in tale genus mali; ita nec sunt defectus naturales, cum æquè notū sit eos non esse in hominis potestate. Posterior vero pars probatur: quia contra charitatem proximi est, defectum occultum illius, siue naturæ, siue morum reuelare ipsius notabile damnum, nisi id fiat bono fine, ac ordinate iudicave, prout explicat Nauarr. in *Enchir. cap. 18. num. 30.* In quam sententiam dicta præcedentib. quæstio. in memoriam reducere oportet.

Mortaliter autem peccare, reuelatione defectus naturalis, contingit potissimum, cum per eam impeditur quis à consequendo aliquo magno bono; aut cum efficitur, vt perdat iam consequutum. Excipit nisi bonus ac iustus aliquis finis excuset: vt censetur contingere cum interrogatur quis ad informationem habendam pro officij committendis, vel matrimonij cōtrahendis, vel personis in aliquam familiam admittendis. Tunc enim talis potest dare consilium verum & bonum, neq; innocentem interrogantem debet decipere, vt nocenti subueniat. Vnde qui vt aliquem ad religionem, vel ad Ecclesiam suam, vel ad sacros ordines, vel ad matrimonium admittant de alicuius genealogia, vel alia infamia, aut nota publica inquirunt sincerè, vt caueant id quod auendum est; neque ipsi peccant, nec alij sub secreto dicentes veritatem eis quibus proderit, nec ea publicabitur vt supponimus. Ratio est, quia si ipsi alij implent officium debite fidelitatis & charitatis. Qui nihilominus videre caueat; debent ne falsa dicant, vel incerta asserant; nec rem ipsam aggrauent supra veritatem; nec ijs dicant qui nocere multum & prodesse parū, aut nihil solent. De qua re Petrus à Nauarr. in *cod. cap. 4. num. 289. 301. 308.*

In sequenti 314. addens, peccatum mortale reuelatione venialis mendacij, committi in duobus casibus. Alter est, quando alicui contumeliose ipsum exprobat: quod vt grauem iniuriam, videmus plerisque omnes molestissime ferre. Alter est, quando aliquis infamatur de consuetudine mentendi. Ea enim est grauis infamia, vt ex eo patet, quod illos qui consueuerunt mentiri videamus parui fieri non solum à grauib. viris, sed etiam à communi plebe. Quod idem est sciendum de consuetudine aliorum peccatorum venialium respectu quarundam personarū, vt idem à Nauarr. subiungit *num. 315. & 316.* inquit: quod si de Episcopo & Religioso homine aliquod veniale peccatum proferas quod habeat in consuetudine: vt quod soleat nimium ridere, aut verbis otiosis ac vanis delectari, & nugis, aut alijs similibus leuitatibus & ineptijs crebro vtī, inanis gloriæ cupidum esse, &c. tali reuelatione peccat mortaliter ob circumstantiam personæ, de cuius bona existimatione multum inde minuitur apud cordatos viros, ac etiam ab illis despicitur, vt constat experientia.

Tertia propositio est, quam ibidem habet Petrus à Nauarr. *num. 324.* Peccatum mortale detractionis committi reuelatione criminis, quod pro palatum, malæ opinionis generationem est, ac bonæ famæ inimicū: vt sunt stuprum in virgine vel alia ad illud idem viam parantia: adulterium in vxore, fornicatio in Clerico, larocinium, periurium, vsura, Sodomia, hæresis, falsatio literarum vel monetæ, blasphemia, iudaismus, ebrietas, dæmonum inuocatio. Ratio propositionis est, quod cum talia ex se vim habeant infamandi notabiliter, cum cui imponuntur, aut de quo pro palantur; detegi non possint de aliquo, sine notabili periculo infamæ illius.

Locum autē habet hæc propositio, etiam si ex leuitate solummodo animi reuelatio facta sit, si infamia ipsa sit secuta de facto: cum de se sufficiens causa ei data sit. Exceptio-

nam vero patitur: tum in casu in quo interuenit iusta causa reuelandi de qua in præced. numero 70. tum in casu in quo attendis circumstantijs personæ cui dicitur, aut à qua, vel de qua dicitur, nullum est tale periculum non modo infamæ, sed nec alterius notabilis iniuriæ (de quo Nauarr. in *Enchir. cap. 18. num. 33.*) tum demum in casu, quo tale crimen detegitur non detecta persona, quæ eo laborat; nec verosimile est veniendam esse in illius notitiam aut vehementem suspicionem (per quam valde læditur fama, etiam si non tantum ac per certam opinionem, quia tunc nullius fama in singulari læditur notabiliter; nisi forte personæ tacitæ qualitas detegatur, vnde infamia redundet in alios: vt si criminofus dicitur esse alicuius certæ religionis, aut cœnobij, aut familiæ alioqui bonæ famæ; quæ iniuste læderetur tali reuelatione peccati occulti. Quod si iam laboret infamia de eiusmodi peccato, ea; sit magna, tunc quoq; esse posse excusationem à mortali, tangit Ludouicus Molina De iust. & iure, tract. 4. disput. 27. n. 3.

Quarta propositio est, Reuelantem graue peccatum alterius, vt furtum; non excusari à detractione mortali ex eo, quod is iam sit de grauiori, vt de homicidio, diffamatus. Hanc contra Syluest. in verbo *Detraçtio quæst. 10. 1.* probat Petrus à Nauarr. in *sequent. numero 326.* quia qui circa vnam speciem peccati famam habet læsam, non ideo habet circa alia, sed bonum nomen habere potest; quod auferendo, fit illi iniuria. Deinde sequeretur, quod si quis infamatus esset de crimine omnium grauisimo, quale est odium Dei, posset infamari de quibusvis alijs nefandis, vt de hæresi, Sodomia, veneficio, & cæteris: quod est absurdum. Patitur autem hæc propositio exceptionem, vt notat idem *aut hor. numero 327. & 328.* in peccatis eiusdem speciei, cum quis de multis illorum aut de consuetudine in illis, est iam diffamatus. Nec enim is qui detegit vnum vel alterum furtum eius qui de centum furtis, aut de consuetudine furandi est infamatus, peccat mortaliter: quia in eo non læditur notabiliter fama, propterea quod iam est abunde læsa. Locus autem non est tali exceptioni, si de paucis tantum diffamatio sit. Neque enim est consequens, vt si quis infamatus sit quod vnum aut alterum hominem occiderit, tertium quoque occidisse præsumi debeat, præsumptione ad hoc sufficienti, vt peccatum tertium homicidij, quando fuerit occultum, possit absque peccato mortali reuelari, si nulla necessitas nec alia iusta causa excuset.

Q V Æ S T I O I V.

An cum peccatum notorium est, perinde committatur detraçtio, ac cum est occultum.

HAc quæstione inuoluuntur aliquot dubia quorum solutione, ea explicatur.

P R I M V M E S T, An de peccatis proximi, cum eo cui nota sunt, colloqui peccatum sit, & quale sit. Ad quod respondetur ea de re iudicandum esse, vt recte notat Petrus à Nauarr. *libr. 2. de restit. cap. 4. num. 285.* ex intentione & fine colloquij; nempe si talis finis bonus sit, id non esse peccatum: si vero sit malus, esse peccatum vel mortale vel veniale, pro varietate malitiæ eiudem finis. Itaque peccatum non est si colloquamur de proximorum peccatis quæ pariter nouimus, si quidem id faciamus, vt ab eis nos seruemus, modo exemplo illorum qui ceciderunt; aut qui poenas dederunt criminum suorum puniti per Iudicem, aut à Deo: talis enim narratio, est ad Dei gloriam, & nostram vtilitatem. Peccatum vero est veniale si, vt plerumque fieri solet, ex curiositate, aut leuitate, aut otiositate, aliove inutili fine, de ijs colloquamur. Hoc enim est peccatum ex indebito fine: non tamen mortale: quia nulla fama læditur, quæ iam læsa non sit apud eos cum quibus loquimur. Peccatum denique est mortale si intentione mala: vt efficiendi iniuriam proximum, renouandi malam de eo conceptam opinionem. Nam ille qui sic affectus est, perinde reuelaret occultum ac reuelat notum: quod quidem indicat voluntatem nocendi proximo notabiliter, & per consequens peccatum mortale. Quia tamen non sortitur effectum nocendi, nullam inducit obligationem ad restitutionem, vt Petrus Nauarr. ibid. notat.

82.

83.

GINAL
AXIS
P
V

84.

SECUNDVM DVBIVM EST, An cum quis per notorietatem facti (de qua plurib. Molina De iust. & iure tract. quarto disput. 31. numer. 1.) lafam habet famam apud multos de ciuitate, si quis crimen ipsius notorium narrat ei qui adhuc illud nescit, peccat mortaliter. Ad quod respondet Syluest. in verbo Detractio questio. 1. peccare mortaliter, nisi crimen ipsum esset statim venturum in cognitionem illius cui narratur. Sed Nauarr. in Enchir. cap. 18. numero 2. contrarium tenet cum Maiore Caietan. & Soto, & post ipsum Ludouicus Molina sequen. disput. 32. & Petrus à Nauarra in precedenti num. 284. Rationem reddens in sequen. numer. 291. quod talis, ius secreti amiserit per publicitatem, cui causam dedit committendo crimen in aliorum conspectu, vel dando vicinis, & ceteris indicia, per quae perpetratio criminis euulgatur, & inter multos narratur: vt cum quis videntibus cunctis ingreditur & egreditur domo mulieris impudicæ, à qua libenter admittitur. Verumtamen si ob meam narrationem, plus notabiliter infamaretur criminofus (vt cum crimen notum vni tantum vicinis publicaretur in tota ciuitate) aliudve incurreret notabile damnū, peccatum mortale committeretur ob notabilem iniuriam quæ proximo inferretur.

Hic aduerte quod à Nauarr. consequenter docet aduersus eundem Syluest. quod quamuis ad notorium facti, quoad alios effectus iuris (puta vel ad probationem delicti, vel ad inquisitionem ex infamia inter vicinos) sufficere possit notitia decem personarum quæ plebem: vel etiam sex, quæ maiorem partem plebis constituere possunt: non sufficere tamen ad hunc effectum narrandi peccatum alicuius ijs qui illud ignorant, alioqui si sex homines sciant concubinatum v. g. alicuius viri honorati, siue laici, siue Ecclesiastici, liceret de eo libere confabulari; & concionatori illud in particulari reprehendere publice ac prodere, cum ex omnium sententia, publica peccata publice sint reprehendenda, iuxta illud prioris, ad Timoth. cap. 5. Peccantes coram omnibus argue vt carceritimore habeant. At id fieri non potest sine scandalo & peccato. Existimadum igitur est ad notorietatem facti quoad effectum de quo agimus, nempe manifestandi licite crimen alterius ei qui illud ignorat, requiri vt in frequenti populo, aut in maiori vel certe nobiliori parte populi, fama notitiaque peruagetur. Aduerte etiam ex Lud. Molina De iust. & iure, tract. 4. disput. 32. num. 3. si cuius crimen factum est iniuste publicum, vt si aliquis vel aliqui pluribus reuelant illud, cum esset secretum, verosimile esse: illius vltiorem reuelationem cum vltiori famæ laesione pariter iniustā esse: sicque eum per quem infamia crescit, extendendo se ad plures: illius incrementi reum censeri: perinde ac is reus est furti, qui de bonis alienis sibi capitali quid, eo-quod alij iam ceperrunt capere.

85.

TERTIVM DVBIVM EST, An cum crimen alicuius iudice proditum est, siue quia ipse illud confessus est in iudicio, siue quia est de eo per testes conuictus, vel per sententiam Iudicis condemnatus; liceat ipsum manifestare ijs qui illud nesciunt, siue in eodem populo, siue in diuerso. Ad quod iuxta ea quæ pluribus tradunt Petrus à Nauarr. in eodem cap. 4. à numero 286. & Ludouicus Molina in citato tractat. 4. disput. 33. Respondetur paucis, id non esse peccatum contra iustitiam, quod ad aliquam restitutionem obliget: quia talis per suam publicam confessionem, vel probationem, vel sententiam Iudicis perdidit ius secreti. Ideo enim potest à quocunque inquiri, liciteque sciri tale crimen: & per consequens licite prodici scientibus; propterea quod Iudicum, ac legum publice pronuntium intentio est, vt talis criminis reus innotescat omnibus. Qua de causa videmus pro criminibus flagella, truncationes, mortem, & alias id genus penas à Iudice infligi non noctu vel clam in carcere: sed in media luce ac palam coram populo. Sicut ergo non peccaretur contra iustitiam capiendo bona Rei, quæ essent direptioni à Iudice exposita in penam criminis quod commisit; ita nec peccatur contra iustitiam detrahendo de illius fama; ad cuius amissionem est à Iudice condemnatus, tanquam ad penam illi propriam: flagella enim, truncationes & mortem sentire commune illi est cum bestijs, sed erubescere ob honorem amissum, proprium est hominum: qui ratione præditi sensum habent honoris & opinionionis de ip-

sis conceptæ, prout experientia docet. Idipsum tamen peccatum patet esse contra misericordiam: quia infamatum denovo infamare & eius vulnera innouare, est se e iusta causa facere id, à quo misericorditer abstinentum esset. Quamquam non est mortale, nisi talis reuelatio fiat cum intentione notabiliter nocendi, aut notabile nocumentum de facto sequatur: vt cum reus iam emendatus, bonam famam assecutus est in loco vbi crimen ipsius reuelatur, quam perdit ob talem reuelationem.

QUARTVM EST, An crimen quod olim in aliquo loco notorium fuit, liceat postea, cum illius memoria sopita est, diuulgare in eodem loco. Exemplum est, si quis ante 60. annos affectus fuit supplicio. & senex videns aliquem de ipsius posteris, dicat: Vidi ipsum animum pro hæresi afflicti extremo supplicio. Ad quod dubium iuxta ea quæ latius tradunt Lud. Molina in sequen. disput. 33. & Petrus à Nauarra in memorato cap. à numero 297. respondetur excusationi locum esse: posse, cum reuelatio facta fuerit iusta de causa, prout expolitum est in preced. num. 70. Alias vero, si is de quo agitur non fuerit iudicialiter notatus & infamatus, etiam si probabile sit tandem notandum esse ac infamandum, committi peccatum mortale, non tantum contra charitatem, sed etiam contra iustitiam: diuulgando id per quod infamia ei igitur. Ratio est: quia tunc sine vlla iusta causa proximus graui iniuria afficitur; ideoque & incurritur obligatio ad restitutionem damnum sequutorum. Sin autem idem de quo agitur, fuerit iudicialiter infamatus, reuelatio eam non esse quidem peccatum contra iustitiam; quoniam ex publica sententia amittit ius famæ, & secreti ei seruandi; cum sit per illam ea intentione punitus, vt crimen ipsius notum esset omnibus, prout iam ante notauimus. Quapropter nihil iniuste tollitur ei, imo nec posteris ipsius, qui ad famam eius non habent plus iuris, quam ipse habuit.

Est vero contra charitatem probatur: quia id naturā suā, est alterius contristatum, & boni nominis lesium apud alios, redundatque in damnium innocentium, puta posterorum: qui sine sua culpa, illud à priuata persona accipiunt. Adde quod non minus peccatur contra charitatem, olim infamatum deletā iam infamā denuo infamando, quam infamatum in vno loco, infamando in alio, vbi non laborat, nec breui laboraturus est tali infamia: vt quia longe distat, nec frequens commercium solet esse ex vno talium locorum in alium. De quibus Molina in citata disputat. plenius. Quocirca meminerint ij qui elapsis multis annis alienos defectus iam obliuatos referunt, etiam vitā sanctorum, quorum crimina occulta narrauo (nisi bona intentione id fieret ad Dignitatem & proximorum edificationem, narrata simul penitentia) posse quoque detractionem mortalem committi cum obligatione ad restitutionem famæ (sicut & falsum testimonium dicendo) Petrus à Nauarra ostendit in eodem cap. 4. à numero 35. hac ratione maxime: quod homines ex naturali inclinatione, nominis sui optent odorem bonum posteris relinquere, etiam post mortem. Hinc (vt ex Adriano & Soto habet Ludouicus Molina in eodem tract. disput. 28. num. 2.) peccant grauiter historiographi, qui defunctorum peccata omnino occulta scribunt. Minus autem occulta (vt quæ sufficienter probari possent in foro externo) scribentes posse à peccato excusari si id faciunt pro bono publico, cui priuatum cedit: nempe vt rerum gestarum memoria habeatur, & vt homines cum viderint turpia & indecora, historijs mandari perpetuæ memoriæ, inducantur ad illa vitanda ac fugienda.

QUESTIO V.

Quale peccatum sit diffamare seipsum.

IN hacre certum est nullum esse peccatum diffamare seipsum propter causam legitimam, præsertim piā, vt iam in præcedentibus attigimus. Certum item est peccatum esse diffamare seipsum sine legitima causa. An autem id sit peccatum mortale, grauis difficultas est. Nam affirmantem partem tenet Caiet. 2. 2. quest. 73. art. 3. & in summula verbo Detractio: aliqui item alij quorum meminit Petrus à Nauarra. libro 2. de refut. cap. 4. num. 111. Negantem vero amplectuntur plures, quorum idem author meminit, in sequen. numero 112.

vt &

vt & Ludouicus Molina De iust. & iure tra. 4. disput. 2. num. 1. Inter quos sunt Nauarrus in Enchir. capit. 18. num. 28. & 46. Sotus lib. 4. De iust. & iure, qu. 2. art. 3. & lib. 5. qu. 10. art. 1. & Conar. lib. 1. var. resol. cap. 2. num. 8. Ratio vero difficultatis inter vtrosque est: quod illi dicant famam hominis non esse in ipsius potestate, sicut nec vitam: & ideo perinde esse de se peccatum mortale diffamare seipsum sine iusta causa, ac seipsum occidere. Hi vero contra, dicant famam hominis esse in potestate ipsius, perinde ac sunt ipsius diuitiae; & proinde illam sicut has prodigendo non peccare de se plusquam venialiter. Pro qua sententia facit quod illa, sicut hæc, sit de genere bonorum vtilium, tanquam pertinentium ad hanc vitam; quæ vt regitur libero hominis arbitrio, sic in eiuſdem potestate sunt posita, quæ ad eam pertinent ex D. Thom. 2. 2. quest. 64. art. 5. ad 3. Tali ergo sententia supposita (quæ plenius tractata videri potest apud Lud. Molinam in eodem tract. 4. disput. 2.) quaestioni propositæ satisfaciemus aliquot conclusionibus.

Prima est. Infamare seipsum etiam sine causa, non esse peccatum ex suo genere mortale. Probat: quia id nec est contra iustitiam; cum iustitia sit ad alterum, non autem seipsum. Nec contra charitatem erga proximum, quia talis infamatio de se suoque genere solius infamantis, non alteri nocet. Nec contra charitatem erga seipsum: sicut illicitum est vitam nec in anima nec in corpore, infamatis nocet; sed in bonis tantum externis, sicut cum diuitias prodigit. Et certe, si vt prioris sententia auctores volunt, eadem sit ratio famæ in hac re, quæ vitæ, non autem quæ diuitiarum: sicut illicitum est mortem cum inferri non euitare, si id fieri possit facile, & sine alterius preiudicio, sic etiam illicitum erit non vitare sanæ iacturam, cum quis facile pro se respondere potest: quod dici non debet.

Etiam fatendum est, tunc esse opus pro se respondere, & suam innocentiam manifestare cum tempus necessitatis instat, vel scandalum ex taciturnitate imminet, vel damnum notabile sibi vel tertio: tamen cum solum timetur iactura bonæ estimationis apud homines: licet suas virtutes & innocentiam suam contingere: atque iuxta Apost. ad Roman. 12. Non se defendere, & dare locum iræ: exemplo Christi, qui cum malediceretur non maledicebat, & cum pateretur non comminabatur, primæ Petri 2. ac tanquam agnus coram tondeute se obmutuit Isaiæ. Exemplo item D. Augustini, & aliorum Sanctorum, qui ex studio humilitatis ad Dei gloriam sua peccata detexerunt, & publice planxerunt.

Ita vt merito probandum sit consilium, quod in quibusdam religionibus, inquit Petrus à Nauarr. in cit. cap. 4. num. 117. vt quemadmodum mundani homines quæ mundi sunt diligunt, sequuntur, & quærunt magnâ cum diligentia, honores scilicet, famam, magni nominis existimationem in terra: sic qui procedunt in spiritu, & Christum Dominum sequuntur amant & ardent exoptant, quæ sunt eis omnino contraria, &c. Cuius consilij rationem bonam tangit Nauarr. in Enchir. cap. 18. num. 61. quod magis quandoque proſit proximis, alacris Religiosorum patientia falsæ infamiae, quam eius contradictio. Nec ideo illi propriam famam negligunt, sed eam Deo offerunt. Quod tamen bene monet non procedere, quando charitas in Deum vel proximum exigit contrarium: quia sicut quibus religiosis licite curam de sua fama habere potest, & eam tueri: ita si degit inter personas ad se imitandum paratas, secus faciendo (puta negligendo famam) peccaret grauiter: & à fortiori seipsum infamando. Rationes quæ contra eandem conclusionem adferri possunt Lud. Molina De iust. & iure in eodem tract. 4. disput. 37. in initio proponens, soluit in fine, apud quem vide si lubet.

Secunda conclusio est. Infamare seipsum, peccatum esse mortale ex circumstantia, in aliquot casibus: pro quorum pleniore noticia qui volet, Molinam in eadem disputat. 37. legere poterit. Primus est cum aliquis perperam, & sine causa, sic de se dicit crimina, vt in eis gloriatur, seseque iactet. In ea enim re duplex grauis iniquitas notatur: & quod eadem crimina illi placeant; & quod sit alijs scandalo, audientibus ipsum perlistere in eo affectu: & spiritualis ruinæ causam aliquam inde captantibus. Secundus casus, quem

habet Nauarr. in cit. numero 61. cum præcipuus aut alius Prælati, vel publica persona ad prouidendum aliorum salutem constituta, seipsum infamat, aut se notabiliter infamantibus, non resistit. Id enim est mortale; non quidem de se, vt patet ex præced. conclus. sed ob damnum quod contra charitatem alijs infert: siue in bonis animæ, quia inde scandali, & murmurationis ac cuiusdam notabilis contristationis occasio accipiunt; siue in bonis temporalibus, quia per talem infamiam reddens se ineptum ad gerendum debite publicum officium, priuat suos temporali subsidio, quod alioqui perciperent, quodque ipsis necessitate pressis ex charitate debetur. Ita Petrus à Nauarr. in eod. cap. 4. num. 123. notat.

Tertius casus est, cum factum crimen de seipso profert cum iuramento: omne enim periurium peccatum est mortale. Quartus, cuius meminit Nauarr. in Enchir. cap. 18. num. 28. est, cum infamatio sui ipsius vergit in damnum propriæ vel alienæ vitæ: vt cum quis detegit vel sibi imponit peccatum, ob quod sua vel alterius damnatio ad mortem, vel mutilatio membri sequenda est. Id enim prodigalitas est vitæ propriæ vel alienæ, eaque notabilis, & prodigere id cuius dominium non habeas, peccatum est contra iustitiam, genere suo mortale. Quamquam vt notat Petrus à Nauarr. ibidem numero 126. si ob virtutem iustitiæ id faceret, non peccaret; vt si iudice interrogatus veritatem fateretur, vnde ipse vel alius de vita periclitetur; immo etiam si prodat se iudici non interrogatus, volens sponte delicti sui poenitentiam dare. Secus esset autem si se proderet priuato: vt fratri virginis quam violasset, à quo occidendus esset; peccaret enim mortaliter, inducendo alium ad talem necem priuata autoritate, & per consequens cum peccato mortali, inferendum.

Quintus casus est, quem ibidem Nauarr. tangit, cum ex infamatione sui ipsius sequitur alterius infamia, vt si religiosus vel monialis crimen suum detegat, ex quo religioni vel monasterio sequatur notabilis infamia. Tunc enim peccat mortaliter contra iustitiam, quia fama ipsius est potius religionis, quam sua: ita vt ei cedere non possit: ipsiusque infamia in religionem redundet. Sicut enim honor qui religioso exhibetur, sæpe defertur ei non tam ob merita ipsius, quam ob habitum, & status, religionisque sanctitatem: ita vice versa crimen ipsius, in dedecus resultat religionis, vt merito dici possit, religionis honorem consistere in manu cuiusque priuati Religiosi: qui propterea debeat ita se gerere in vitæ exemplo, ac si totius religionis & communitatis honos ex ipso solo penderet. Quamuis enim religio non maculetur ob alicuius religiosi hæretici vel simoniaci, vel fornicarij crimen: attamen ipsius odorem quandam & decorem non potest non amittere apud homines, qui talis peccati reuelatione scandalizantur, aut magnâ tristitia afficiuntur, aut adducuntur ad illicita & temeraria iudicia, aut accipiunt occasionem peccandi, existimantes sibi licere illud quod faciunt exemplo Religiosorum hominum. Ita habet Petrus à Nauarr. in sequent. numero 357. & 358. Inde inferens non posse à mortali excusari eos, qui cum Religiosum in flagitio deprehendunt, illud proſalant. Immo vero, teneri ad restitutionem ratione infamiae illatæ religioni, quantumcumque talis Religiosus de sua fama nihil curare cognoſcatur.

Sextum casum addit his ex Iosepho Angles Petrus à Nauarr. ibid. num. 128. quando infamia seipsum infamantis, redundat in detrimentum notabile suorum posterorum, quod est contra charitatem eis debita, graue peccatum, iuxta illud prioris ad Timoth. cap. 5. Si quis suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Videri potest Lud. Molina in eadem disput. 37. num. 15. & 17.

Tertia conclusio est. Seipsum infamare metu tormentorum non esse de se peccatum. Hæc est authorum quos diximus tenere contra Caietan. quod homo sit suæ famæ dominus. Ex qua doctrina hæc confirmatur: quia sicut potest homo cum iactura suæ pecuniæ eximere se à tormentis: ita etiam poterit cum iactura suæ famæ, quæ similiter est in ipso pot. stare. Quamquam si mendacium adsit quo de se confiteatur crimen à se non commissum, peccatum erit

de se

GINAL
AXIS
P. 11
V

de se veniale. Si contra obijcias ex Caiet. 2. *quæst.* 73. *art.* 2. talem infamationem nocere communitati, cuius ille pars est, sicut infamatio religiosi nocet religioni. Respondetur cum Petro à Nauarr. lib. 2. De restit. cap. 4. num. 129. infamiam nõ ita deriuari in alias communitates, ac in religionem: eo quod illa, sicut & tota Ecclesia facile intelliguntur constare mixtim ex bonis & malis, non item religionem, quæ perfectionem profitetur.

Si vero quæras, Num quis metus grauium tormentorum sufficiat ad propositam excusationem à mortali. Idem à Nauarr. *alijscitatis, in sequent. numer.* 133. Respondet eum tantum sufficere, qui tunc contingat etiam habentur proxima signa voluntatis, quam alter habet grauius torquendi, ad reuelationem extorquendam: Et si iam liguerit in equuleo ostendens se paratum ad inferenda tormenta. Nec enim sufficiunt nudæ minæ factæ ad incutiendum terrorem: cum voluntatis torquendi signa perinde possunt esse ficta ac vera.

Quarta conclusio est. Seipsum falso infamantem de peccato pro quo afficiendus est morte, aut membro mutilandum, peccare mortaliter, etiam si id faciat metu tormentorum. Hanc tangit Nauarr. in *Enchir.* cap. 19. num. 28. Et probatur: quia non est vitæ & membrorum suorum dominus, ideoque peccat mortaliter, tanquam dans causam destructioni reialienæ. Vnde colligere licet cum Petro à Nauarr. num. 134. eum qui contra se falsum testimonium dicit, teneat se retractare in extremo: si non ratione famæ, cuius est dominus, certe ratione vitæ propriæ cuius priuationi per sui infamationem iniuste causam dat, cooperaturque, perinde ac alius falsus testis, qui tale testimonium contra ipsum tulisset. Nec inde permittit se occidi (quod patet Icere) sed ad occisionem sui moraliter concurrat tanquam concausa, contra Decalogi præceptum Non occides. Verum tamen, vt idem author addit, si nihil se ex retractione profuturum sperat, nihil videtur cur tacere non possit, cum tunc eius taciturnitas dici non possit causa mortis. Eadem docet Molina in *seq. num.* 18. Addens in 19. contra Sotum mortaliter peccare filium, qui crimen ob quod pater ipsius iuste plectendus erat morte, sibi imponere in se transferens mortem quam pater subiturus erat. Ratio est, quia id non est tatum propriam mortem permittere, & pro patre vitam exponere, sed est iniuste cooperari ad propriam mortem, vt pater à iusta & cõmerita morte fraudulenter liberetur: quod cum non liceat, nec excusatio erit à peccato, de quo mentio est in allata propositione.

QVÆSTIO VI.

An sit aliquando licitum priuatæ auctoritate infamare proximum.

Cum vt in defensione vitæ, sic etiam in defensione famæ & honoris, licitum sit vim vi repellere, cum moderamine inculpate tutelæ: videtur plane admittendum quod docet Sotus in 4. *De iust. & iure, quæst.* 6. *art.* 3. ad 4. in fine; quod quamuis infamatus non possit per modum vindictæ ledere nomen infamatoris: possit tamen vim vi repellendo, prode aliquid ipsius crimen, quod necessarium est ad labefactandum ipsius testimonium. Difficultas est autem in tribus potissimum casibus. Primus est, cum quis metu tormentorum compellatur alium infamare. Secundus, cum infamatur, qui per mendacium bonam famam adeptus est. Tertius, cum quis infamatur referendo iniuriam, quam referenti intulit.

91.

Quod primum autem, in ordine ad explicationem propositæ quæstionis, vtendum est distinctione. Certum enim videtur illicitum esse, adeoque peccatum mortale, metu tormentorum de crimine falso infamare alium. Hoc enim est mendacium perniciosum, quo innocens afficitur notabili damno, quod nec ille tenetur subire, nec ego possum ad meum commodum licite usurpare. Nec obstat quod necessitate urgente ad vitæ meæ conseruationem possum, quantum ad eam opus est, sumere de alienis diuitijs; quoniã diuitiæ generaliter ad humanæ vitæ conseruationem ordinatæ sunt à Deo, & collatæ hominibus: nõ autem fama & gloria, quam constat non esse medium aptum ad talem finem.

Ob eundem autem metum tormentorum infamare alium de crimine vero, etiam si sub sigillo secreti, nõ tamen sacramentali, ipsum sit acceptum: Sotus lib. 5. *De iust. & iure, quæst.* 10. *art.* 2. sub finem, licitum esse putat, quantumcumque; crimen sit morte dignum. Ratio est: quia non tenetur quis cum tanto suo dispendio famam alterius & vitam seruare, nisi reuelatio esset contra Regem, aut rem pub. aut etiã priuatam personam morte propterea afficiendam.

Adde quod reuelatio eiusmodi non infamam efficaciter, iuxta illud in cap. Si quandoque, 15. *quæst.* 6. Omnis confessio quæ fit ex necessitate fides non est. Confessio ergo in talibus extorqueri non debet, sed potius sponte fieri: pessimum est enim de suspitione, aut extorta confessione quemquam iudicare, &c. Quo argumento Syluest. verbo *Detraçtio* *quæst.* 3. (*cui assentitur Petrus à Nauarr. lib. 2. De restit. cap. 4. p. 171.*) affirmare audeat, ne quid infamantem aliu falso in tormentis peccare mortaliter, nisi postea extra tormenta, dictu ratificet. Sed id admiserim tantu: quando infamia non fuerit secuta de facto, vt quia audientes fuerint tales personæ, quæ satis intelligerent non esse habendam fidem ijs, quæ vi tormentorum imponuntur alijs. Quod si notabilis infamia secuta sit de facto, quia consequenter erit data sufficiens causa iniuriæ notabili; culpa inde censetur mortalis, cum obligatione ad restitutionem tam famæ ablata, quam aliorum damnorum secutorum. Videri potest Lud. Molina in *memorata disput.* 37. nu. 21 & 22.

Quod attinet ad secundum casum; distinctione quoque vtendum esse cum Soto censet Petrus à Nauarr. in cit. cap. 4. nu. 141. (qua etiam vitur Leon. Lessius De iust. & iure lib. 2. capit. 11. dubit. 10.) vt si is qui per mendacium bonam famam in repub. adeptus est, sit ipsi reipub. perniciosus; vt si fingat se Theologum, medicum, aut quid simile, detegi debeat; quia offendit reipub. Si vero innoxie viuat, nullique noceat (vt contingit quibusdam mulierculis quæ prætenu sanctitatis ex elemosynis viuunt) non sit detegendus. Ratio est: quia si non licet detegere peccatorem occultum, qui falso & merito quidem famam bonam habet: non tamen per fallaciam aut mendacium acquisitam: neque etiam licebit detegere eum qui in repub. bonum nomen sibi fraude comparauit, quia damnu maius huius, quam illi inferretur: siquidem illius vnum tantum peccatum reuelaretur: & huius duobus: nempe illud, quo infectus est, abestque à sanctitate; & hypocrisis seu simulatio sanctitatis. Imo vero peccati occulti reuelationem, nisi necessaria sit ad præcauendum damnum reipub. aut alicuius tertie personæ, ahae iusta de causa fiat, etiam mortaliter illicitam esse satis patet ex antedictis *quæst.* 2.

Quoad tertium casum, adhuc vtendum est distinctione, cum Petro à Nauarr. in *sequent. numero* 346. si quis enim iniuriam sibi ab aliquo illatam refert alteri intentione detrahendi in vindictam, peccat mortaliter, tanquam sibi usurpans quod Dei est; iuxta illud ad Roman. 12. Mihi vindictam & ego retribuam. Si vero eam referat vt consolationem accipiat ab amico, siue vt conqueratur de illo qui iniurius fuit, vt ea ratione narrando causam doloris quod premitur, idem remittatur; non videtur peccatum mortale: vitur enim iure suo: estque per accidens, quod vtendo, detegat alterius crimen. Sicut ergo cum quis accusat vel querelam adfert à Superiore, non peccat, etiam si exinde sequatur proximi infamatio, quoniam ei iure suo vtenti non est imputanda, sed ipsi illatori iniuriã: ita etiam cum apud amicum, vel alium, vt se soletur, vel vt querelam suam, & iustitiam explicet, ac de iniuria sibi illata tractet, non videtur committere peccatum saltem mortale: imo nec veniale, si cum debita moderatione id faciat, ad Dei gloriam, vel ad suam aut aliorum vtilitatem.

QVÆSTIO VII.

Quando peccatum sit celare virtutes alterius.

AD hanc responderetur tribus propositionibus cum Petro à Nauarr. De restit. lib. 2. cap. 4. num. 343. & duobus sequentibus.

Prima est; Nullum esse peccatum virtutes alterius celare, quando nulla vrget necessitas detegendi illas. Neg; enim

suo

siue ex iustitia, siue ex charitate tenemur omnes homines iustos, & perfectos semper commendare. Imò potest esse in ea re re vitium & excessum, quo aliqui vel omnia laudant, vel laudando ita efferunt, vt vani laudatoris vitium incurrant; vel oppositum etiam vituperationis vitium admittunt: cum laudem alicui tribuere, quæ ei non competat, non sit aliud quam irridere, & bonis vobis re ipsa vituperare.

Secunda est, Peccatum esse mortale cum obligatione ad restitutionem, immodice aliquem laudare, vt tamam alterius extenuet. Hanc ex Adriano habet Nauarr. in Enchir. cap. 18. numer. 44. in fine. Ratioq; illius est, quia vt ante quæst. 1. meminimus, is est vnus ex modis quibus committitur detraçtio: quæ ex suo genere peccatum est mortale, per tradita in quæstio. 2. Exemplum est: si dicatur prædecessor talis officarij iuste exequatur suam officiũ, nullum opprimebat ex quâ laudatione, excitatur de successore opinio, quod inique se gerat, aliquos opprimat.

Tertia propositio est, Tacere ad cuius laudem in articulo necessitatis, seu cum ex taciturnitate notabile capiet detrimentum, peccatum esse mortale. Hæc est Nauarr. in præced. numer. 37. Et probatur: quia lege charitatis cum necessarium est ad vitandũ notabile detrimentum proximi, perinde tenemur virtutem ipsius non celare, sed detegere; ac tenemur crimen ipsius non detegere, sed celare: contraque faciendo, tam in illo, quam in hoc committitur peccatum detractionis, inducens, vt notat Petr. à Nauarr. in eodem cap. 4. numer. 345. obligationem ad restitutionem; quoad eos qui tenebantur ex officio virtutem detegere: vt testis in iudicium vocatus, vel Prælati ex officio suo; non item quoad ceteros, à quibus informatio vel consilium de alicuius vita accipitur, & tacent ipsius virtutes. Quamuis enim ipsi quoque mortaliter contra charitatem peccent, non tamen contra iustitiam.

QVÆSTIO VIII.

Quando peccatum sit audire detrahentes de alio.

AD istam (de qua post D. Thom. 2. 2. quæst. 73. art. 4. ipsius interpretes, & adhuc Caiet. in sumula verbo Detraçtio, Sorus lib. 5. De iustitia & iure, quæstio. 10. art. 4. Syluest. verbo Detraçtio q. 2. & alij quorum meminit Petr. à Nauarr. ibid. n. 334.) respondetur tribus propositionibus, quas etiam habent De iustitia & iure Lud. Molina, tract. 4. disput. 34. & Leon. Lessius lib. 2. cap. 11. dubit. 4.

Prima est: Peccare mortaliter eum, qui suã audientiã concausat alterius detractionem, iuando, incitando, vel interrogando, laudando, vel approbando, vel si eius auditio causa sit auditionis aliorum, vel denique si interius complacet sibi in tali auditione. Ratio est, quia cooperatur alterius detractioni, eidemq; consentit, & de malo proximi gaudet: sicq; non minus peccat quam detrahens, iuxta illud quod loco cit. D. Thomas ex Bernardo habet. Detrahere aut detrahentem audire quid horum damnabilius sit, non facile dixerim.

Secunda propositio est: Non esse peccatum, detrahenti non resistere ob bonum finem: nempe ex necessitate vel pietate; quia scilicet maior Dei gloria vel reipub. bonum exigit; vt talia peccata cognoscantur: vel ex iusto timore; aut quia non expectatur fructus ex resistentia & reprehensione, sed potius timetur quod detrahens fieret ex ea deterior. Ratio huius est: quod audire alterius actus, sit res ex se indifferens; quæ bona est quando exercetur cum omnibus debitis circumstantijs, vt censetur exerceri in proposito casu.

Tertia propositio est: Eum peccare solummodo venialiter, qui audit detrahentem quem posset impedire, sed ex negligentia non impedit: sine vllò affectu malo aut cooperatione ad malum: aut etiam qui malo ex detractione secuto non obuiat, veritatem aperiendo si falsum sit id de quo infamatus est proximus. Ratio est: quia id quod in eo damnabile censetur, tantum est leuitas animi in audiendo; vel negligentia in impediendo, vel alia similis causa: si excipias tres casus in quibus (vt Petrus à Nauarr. lib. 2. De restit. cap.

4. num. 337. & 338. habet ex supra citatis authoribus) mortaliter peccatur, ideoque in eis allata propositio locum non habere censetur.

Primus est: quando quis ex officio tenetur detrahentem corrigere, & ex negligentia omittit obuiare tali detractioni: peccat enim contra iustitiam & restituere tenetur tanquam concausa. Qua de re pluribus Molina in citata disputat. 34. numero 4. & 5. Secundus casus est: quando quis ex humano timore omittit obuiare detractioni, si quidem talis timor peccatum mortale sit, vt notant locis cit. Syluest. & Caietan. quod quando contingat explicuimus supra libr. 17. nu. 213. Tertius est: quando contingit articulus necessitatis; vt censetur, cum ex tali detractione sublequeretur aliquod notabile malum; vel infamia, vel reifamiliaris, vel vulneris. In quo tamen casu, quia peccatum solum est contra charitatem, obligatio ad restitutionem non incurritur: & per consequens, nec excommunicatio si in detrahentem ea feratur, vt addit idem à Nauarr. num. 339. Et ratio est: quia excommunicatio non fertur vt peccatũ præiuratum puniatur, sed vt damnũ ex eo sequens tollatur.

De quo casu Molina num. 6. consequenter agens, ad illam conditionem de notabili damno, duas alias addit. Vna est, vt spes sit verosimilis vitandi nostra oppositione, tale damnum; quia si nullus ex ea speretur fructus, laudabile est ab ea abstinere: & maxime cum crederetur detrahentem ex ipsa oppositione accendendum esse irã, vel odio: aut alia mala maiora secutura esse: vt potest facile contingere cum detrahens est persona illustris; & opponens se ei, est feruus vel alia persona abiecta. Altera conditio est, vt quis sine suo damno & molestia graui, possit pro qualitate damni ex detractione prouenturi, seipsum opponere: potius enim sibi quã alteri consulere in pari aut pene pari periculo, non est à ratione alienum. Istiusmodi facilitatis exemplum est, si impediri possit detraçtio, ostendendo, se moleste ferre talem narrationem; vel aliquã tacetia opponendo se ei, vel aliter diuertendo sermonem ad alia, vel inde discedendo: nisi detrahens appareat inde accepturus occasionem grauius peccandi, vt blasphemandi, exardescendi odio, &c.

QVÆSTIO VLTIMA.

Quando sit peccatum inquirere de alterius defectu.

AD hanc ex Nauarr. in Enchir. cap. 23. num. 26. respondetur: Non esse peccatum inquirere de alterius defectu, siue naturæ siue morum, si id fiat bono fine, & debito modo: nempe ad recte prouidendum bono siue communi, siue priuato in electionibus, aut matrimonijs, alijsq; id genus, in eundis; informatione accepta ab ijs qui obesse non possunt: aut certe perlectionem aliquarum scripturarum ex quibus potest de veritate constare. Esse vero peccatum mortale, si fiat animo notabiliter nocedi, aut alio fine mortaliter malo, aut cum graui periculo notabilis damni, vel cum scandalo, aut cum affectu delectandi se de malo proximi. Sin id fiat tantum ex leuitate & curiositate, nisi alia adsit mala circumstantia non videtur esse mortale: sicut nec est reuelare alterius defectum vni personæ quæ obesse non potest, prout tradidimus in quæst. 2.

Superest notandum, detractionem præter reatum æterni supplicij, incurrere poenam restitutionis, prout explicatum est suo loco in libro decimo, cap. 23. Deinde vt testis esse nõ possit si ex consuetudine detrahat, ex capit. Detrahentes, 3. quæst. 4. & ex cap. Nullus, eadem causa, quæst. 5. Denique vt qui spargit libellos famosos debeat excommunicari, & cum ipso alij qui inueniunt eosdem libellos, nec eos lacerant, vt habetur 5. quæst. 1. 2. & 3. imo & flagellari ex eod. cap. 1. Adeoque iure civili debeat plecti capite, vt in citato cap. 3. habet Gratianus ex lib. 9. Codicis tit. De libellis famosis. Late de poenis eius generis, atque actione iniuriarum differenter qui vult videre potest Ludouicum Molinam De iust.

& iure: in citato tractat. 4. disputat. 38. & 39.

CAP. V.

De contumelia.

SUMMARIUM.

- 98 Contumelia & detractionis inter se convenientia & differentia.
 99 Quid sit contumelia, & quomodo differat ab improprio & conuitio.
 100 Contumelia peccatum est suo genere mortale.
 101 Tria que eam excusant à mortali, si desit intentio nocendi, tam tacita, quam expressa.
 102 Contumelia omnes sunt eiusdem speciei, & quomodo exprimenda sint in confessione.
 103 Obligatio ferendi contumeliam qualis sit, & quando contingat.
 104 Quis licitus modus sit resistendi calumnianti.
 105 Contumeliæ affectus non potest quidem vindictam sumere: potest tamen in iudicio iniuriam suam prosequi zelo iustitia.

DE hac agunt D. Thomas & ipsius interpretes 2.2. quæst. 72. Summularij in verbo Contumelia, D. Anton. 2. par. tit. 7. cap. 6. Sotus lib. 5. De iust. & iure quæst. 9. Nauar. in Enchir. cap. 18. no. 10. & aliquot seq. Sebalt. Medices in summa de peccatis capitalibus alijs commemorans tit. 4. quæst. 17. aliquotq; sequentibus, & Petrus à Nauar. lib. 2. De reslit. cap. 4. à num. 63. ac Lud. Molina De iust. & iure in cod. tract. 4. disp. 18. & aliquot sequentibus.

98. Maxima autem ex parte que ad eam pertinent intelliguntur ex ijs quæ de detractione dicta sunt: cum ad hanc, illa perinde affecta sit in bonis honorarijs; atque in bonis pecuniarijs rapina ad furtum: nempe quod vna clam fiat communiter, altera palam, iuxta illud quod ab omnibus fere annotatum Petrus à Nauar. ait in citato numero 63. nempe differentiam esse inter hæc tria ex vna parte; detractionem, murmurationem, & suffurationem; & inter hæc tria ex altera parte: contumeliam, conuitium, & improprium: quod illa fiant occulte, & in absentia, sicut furtum: hæc vero fiant palam, & in facie, sicut rapina: aut, vt ex D. Thom. deducit Sotus in cit. quæst. 9. art. 1. ante solutionem argumentorum, clam quidem, sed ea intentione vt veniant in notitiam eius in quem conijciuntur: quod per literas scriptas aut libros famofos fieri notat Tabiena in verbo Contumelia, sub initium. Quæ vero super sunt addenda comprehenduntur sequentibus documentis.

99. Primum est, Contumeliam esse, qua alicui honor & reuerentia debita aufertur, siue per verba, siue per facta, siue per quidquid aliud habens vim significandi. Quod ex D. Tho. 2. 2. q. 72. art. 1. annotant in verbo Contumelia in principio. Angelus, Syluest. Rosella & Armilla. Addentes illius differentiam à conuitio & improprio (cum quibus illi communest representare defectum alicuius in detrimentum honoris ipsius) quod per eam representetur defectus culpæ quo quis laborat, siue à natura siue ex aliquo euentu: per improprium autem representetur defectus (vt vocant) minoris honoris seu indigentia.

Sic ergo contumelia censetur esse si quem voces furem: conuitium vero si voces claudum: improprium autem si iniuriose ad memoriam reuocet auxilium quod ei necessitatem patienti contulisti. De illis plura Molina De iust. & iure, tractat. 4. disput. 21. vt & de illusionem, derisione, irrisione, & subsanaatione. Sed quidquid sit de talium differentia, quam ille persequitur: ad iudicium de peccatis nobis sufficit ad detractionem eas pertinere prout lædunt famam; & ad contumeliam, prout lædunt honorem: ideoq; sufficienter confessiones fieri de illis, si dicatur: De proximo detraxi: aut Contumelia affecti proximum, eam graui famam vel honoris læsione. Aduerte autem nihil interesse ad rationem contumeliæ; vtum quis alteri coram, an in absentia illam inferat; neque vtum per se an per alios; neque vtum ad breue an ad longum tempus: quoniam talia pertinent tantum ad maiorem, vel minorem grauitatem contumeliæ: de cuius ratione

tantum est, vt quis significet aliquid in detrimentum honoris proximi.

Secundum documentum est, Contumeliam genere suo peccatum esse mortale. Quod cum D. Thomas in seq. art. 2. ceteri communiter tenent. Et probant: quia si furtum, & rapina peccata sunt suo genere mortalia, propter damnum quod per illa proximo inferitur in suis diuitijs; multo magis erunt contumelia, conuitium, & improprium, per quæ damnum inferitur in honore: qui est bonum melius diuitijs; iuxta illud Proverb. 22. Melius est nomen bonum quam diuitiæ multæ. Accedit illud Matth. 5. Qui dixerit fratri suo fatue, reus erit gehennæ.

Sed aduertendum est cum Soto lib. 2. De iust. & iure quæst. 9. artic. 1. conclusi. 1. discrimen esse inter peccata quæ in facto consistunt, vt homicidium & furtum; & peccata quæ consistunt in verbo, vt detraçtio, & contumelia: quod in illis genus malitiæ ex solo obiecto pendatur: in hæc vero, non nisi ex adiuncta simul intentione, quia verba non lædunt se ipsi, sicut facta: sed significatione, quam accipiunt ex intentione aliquid exprimi. Cum igitur contumelia sit in verbis: vt suo genere peccatum sit mortale, procedere debet ex intentione conuitiandi, vel expressa vel certe tacita, qualis censetur procedens ex crassa ignorantia, & negligentia aduertendi illud quod dicitur, contumeliosum esse: vt pote quo sufficiens causa datur notabilis læsionis honoris. Atque cum dici ut aliquid cum intentione expressa notabiliter nocendi alteri in honore, nulla est excusatio à mortali, etiam si nocumetum non sequatur, quia voluntas quoad culpam, reputatur pro facto. Tria vero dantur, quæ extra culpam possunt illam à mortali excusare.

Primum est, expressa intentio proficiendi, nec nocendi ei cui vitium obijciuntur: talis enim intentio excusat à peccato, si debita moderatio seruetur. Exemplum est, quod habet Sotus in sequenti conclusione 2. cum pater, vel Prælati, aliaque maior natu, inferiore corripit, obijciendo illi ex affectu charitatis crimina sua (non autem alia, quia aliqui mentiretur) exemplo Christi qui impingenti sibi alapam dixit, Si bene loquutus sum, quid me cadis? Item cum quis honeste iocetur cum amico exhilarationis gratia, ei aliquid obijcit cum ea circumspiceione, vt merito censerit possit ignorare inuincibiliter damnum vllum inde secuturum. Quod dicit Petrus Aragonius ad cit. D. Thom. art. 1. propo. 5. & Molina in fine disputationis 18. citati tractatus quarti. Securus esset vero, si conuitium graue, vt iracundia quis euomeret, quia mortaliter peccaret: vt loco cit. addit Sotus. Et ratio est quia daret iniuste causam alteri, etiã inferiori vel amico, vt (cum plerumque contumeliosa verba pugnant acrius quam verbera) amarulento fiat animo; & vt in contemptum veniat apud alios. Quamquam cum defectus contingunt contra honorem fidei, & religionis, primum est & sanctum contraire obiurgatione acriori, exemplo Christi, qui cum exclamatione Discipulos stultos & tardos corde ad credendum vocauit: sicut D. Paulus, etiam cum exclamatione, Galatas vocauit insensatos.

Secundum excusans contumeliam à mortali, est paruitas rei: qui enim crimen alteri obijcit animo & intentione parum nocendi, vt parum contristandi ipsum, & reuera parum nocet: siue quia persona cui obijciuntur parum habet honoris, siue quia honorem parumpendit nec curat: vt plerumque rustici vel pueri, solū peccat venialiter; sicut & qui furatur rem leuem animo, & intentione parum nocendi.

Tertium est, defectus cantelæ seu aduertentiæ, ad id quod dicitur: per quem sæpe fit vt iacientes sibi iniucem contumelias à mortali excusentur: vt Sotus censet sæpe contingere inter mulierculas & homines infimæ sortis, qui se mutuo aspergunt conuitijs prout in buccam venerint: quibus tanquam sine cautela loquentibus perparum aut nihil fidei adhiberi solet.

Aduerte autem quod monent Gregorius à Val. 2.2. disputat. 5. quæstio. 16. puncto 2. assertione 3. & Lud. Molina in memorata disputat. 18. numer. tertio, fieri posse vt contumelia, etiam sine expressa intentione lædendi honorem, sit peccatum mortale; nempe si quis ita incaute attetis circumstantijs de alio quid dicat ad conuitium pertinens, vt quamuis non intendat lædere honorem illius, is tamen apud alios lædatur.

Ratio est: quod censeatur habuisse tunc tacitam intentionem nocendi, quia teneretur & posse abstinere à sermone quo alterius honor lædendus fuit, nec abstinuit. Quod quidem notandum est pro iis qui alios publice obiurgant contra illis, qui maius opinionem facile concipiunt.

Tertium documentum (quod post Caiet. 2. 2. q. 72. art. 1. tradit Sotus lib. De iust. & iure, quæst. 9. §. fine art. 1. & post utrumque Lud. Molina in sequenti disput. 19. num. 4.) est. Omnes contumelias eiusdem speciei esse: quia quamvis in cæteris diversitas cernatur; conveniunt tamen in ratione formali, quæ est intentio auferendi alteri suum honorem sine iusta causa. Vnde sequitur, satis esse in confessione dicere: Toties contumelia affeci meum proximum; nec requiri ut dicatur illum vocari ebrium, scurram, adulterum, &c. nisi quod, ut addit Sotus, aliquando contumeliæ gravitas tantum augeri possit, ut eius expressio sit de necessitate confessionis: ut si quem hæreticum aut patriæ proditorem, aut quid aliud simile appelles.

Quartum documentum (quod ex D. Thom. in cit. quæst. 72. art. 3. cæteri communiter tradunt) est: vnumquemque teneri animum habere paratum contumeliis ferendis, quando cumque expediuerit: non tamen semper teneri eas ferre. Id quod præclare probatum à D. August. habes in cap. Paratus, 23. quæst. 1. per præceptum Domini Matth. 5. Si quis percussit te in vnam maxillam, præbe illi & alteram. Quod de præparatione ad ferendam contumeliam dictum, non semper obligare: patet per illud quod militi alapam impingenti Christo, Ioan. 18. ipse responderit. Si male locutus sum, testi monium perhibe de malo; si autem bene, quid me cadis: Et D. Paulus Actorum 23. percussus in facie iussu Principis Sacerdotum, dixerit ei, Percutiet te Deus paries dealbatae. Quando autem oporteat illum contumeliam repellere, nec liceat contemnere, prudentis est definire, per ea quæ ratio fraternæ charitatis in casu occurrente exigit.

Quod quidem potest cognosci potissimum ex duplici capite, iuxta Sotum in sequenti art. 3. quorum prius est, bonum eius qui contumeliam infert; nempe ut ipsius tumentis animi insolentia reprimatur, ne talibus iniuriis assuecat: iuxta illud Proverb. 26. Responde stulto, iuxta stultitiam suam; ne sibi sapiens videatur. posterius est bonum aliorum, tam præsentium quam absentium, quorum profectus ex mea patientia impediretur. De quo D. Greg. homil. nona in Ezechielem. Hi. inquit, quorum vita in exemplo imitationis posita est, debent si possunt detrahentium sibi verba compescere, necorum prædicationem non audiant, qui audire poterant: & in pravis moribus remanentes, bene vivere contemnant.

Porro prædicta præparatio animi, ut docet ibidem Sotus, non requirit actuale propositum ferendi suo tempore & loco iniurias, quæ sibi illata fuerint: sed sufficit ad eam generale propositum seruandi mandata Dei: in quo illud particulare includitur. Necessarium vero est, ut idem auctor subiungit, tale propositum esse non solum ad non vindicandum propria autoritate iniuriam acceptam, quod manifestum est non licere, sed etiam ad non resistendum inferenti, quando ratio fidei, aut boni publici, aut vitatio scandali, vel grauis detrimenti, id exegerit prudentis iudicio, cui relinquatur definiendum, quando iniurianti respondere conveniat, quando non.

Quintum documentum, sumptum ex Soto sub finem art. tertii ante citati, Quando licitum est calumpnianti resistere, non permitti ut pro vna contumelia accepta, altera reddatur in compensationem: ut si quis me appellet latronem, illum appellem adulterum; aut si notet meum genus, ego notem ipsius mores. Ratio est: quia præterquam quod non licet aliquid falso obicere, cum id mendacium sit, illudque perniciosum: obicere veram siue occultum siue publicum, habet modum vindictæ priuatae: nisi fiat ad defensionem, vim vi repellendo cum debita moderatione. Quod ut censeatur fieri, requiritur, ut id tantum obiciatur, quod facit, & necessarium est, ad iniuriantis autoritatem, & fidem in eo quod mihi impingit, labefactandam: ut si dicam ipsum esse mendacem, & proferam aliquot ipsius mendacia; non autem si dicam ipsum esse concubinarium, si

me vocauit latronem, quia per hoc non infringitur fides ei habenda in tali contumelia.

Sextum documentum, quod ex Cordub. & nonnullis aliis habet Petrus à Nauar. lib. 2. De restit. cap. 4. num. 102. est. Iniuria tum obligari ad deponendum odium; ita ut non desideret vel procuret, vel delectetur de malo proximi, animo vindictatiuo. Quamuis tale malum zelo iustitiæ desiderare, & procurare autoritate publica licitum sit: ut videre est apud Nauar. in Enchir. cap. 14. nu. 25. & Couar. libro 2. variar. resol. cap. 10. nu. 7. & Sotum, libro 4. De iust. & iure quæst. sexta, art. 3. ad 5. Item eundem non posse illi à quo affectus sit iniuria allocutionem denegare, aut signa dare inimicitiae, ut cum occurreret, toruis eum oculis aspicere, vel declinare à via, & eiusmodi alia facere, quibus ei, aut cæteris indicetur ipsum odio haberi. Tale quid enim est aperte contra charitatem. De restitutione honoris vel famæ, cuius obligationem contumelia & detractio inducunt, suo loco dictum est lib. decimo cap. 23.

CAPVT VI.

De reuelatione secreti.

SUMMARIVM.

- 106 Reuelatio secreti peccatum est, & quale.
- 107 Vnus modus quo contingit obligatio seruandi secretum, est ex natura rei.
- 108 Alter quo propterea eadem contingit, quod per iniustitiam ventum sit in notitiam secreti.
- 109 Tertius quo adhuc eadem contingit, eo quod post notitiam secreti, interuenerit pactum aut promissio de eo non reuelando.
- 110 Quartus porro, quo illa ipsa contingit ex pacto, cum quo detectum est ea lege, ut non manifestetur, nisi idem a iure cognoscatur.
- 111 Ad eiusdem pacti obseruationem ille etiam tenetur, qui ex eiusdem iniusta violatione, cognouerit secretum sub illo commissum.
- 112 Quatenus ad eiusmodi obseruationem obligatio cesset ob damnum seculorum reipub. aut etiã in persona priuata, nisi fiat secreti commissi reuelatio.
- 113 Quæ qualiter sit faciendã.
- 114 Quintus modus spectans ad sacramentum Penitentiae.
- 115 Responso ad obiectionem quod Christus detexerit peccatum secretum Iuda proditoris.

AD hoc præceptum reuelationem secreti pertinere satis indicauit Nauar. in Enchir. cap. 18. num. 51. Et patet per illud, quod ab initio monuimus, eo prohiberi omnem noxam qua proximum in bonis honorariis lædimus: eiusque modi esse, inter cæteras, illam qua contra fidelitatem proximo debitam, reuelamus secretum quod is nobis commisit. In quo peccatum committi, omnes Doctores facerim meminit Petrus à Nauar. lib. 2. De restit. cap. 4. nu. 459. Ratioque est, quia cum fidelitas iure naturali seruanda sit, peccatur per contrariam perfidiam: idque mortaliter in materia graui, secundum qualitatem negotij, personarum, & aliarum circumstantiarum: & cum obligatione ad restitutionem damnorum, in de seculorum, tanquam proueniendum ex transgressione legis iustitiæ, talem læsionem prohibentis.

Nec vero in hac re distinguendum est inter eum cui secretum commissum est sub sigillo, & prohibitione ne reuelaretur; & inter eum qui sine tali commissione re nouit. Hoc enim solo, quod res commissa est tanquam secreto seruanda; prout censeatur, cum de aliqua, quam secretam t. ne. exped. & communicamus cum amico, aut cum viro docto ad petendum consilium, vel consolationem accipiendam, obligatio est ad secretum tenendum; quia sicut secretum sacramentale tenendum est, etiam si Confessario non sit specialiter sub fide, & sigillo secreti commissum, quod alias fieret iniuria sacramenti: ita qui peccatum vel aliud secretum proximi cognouit, tenetur illud seruare, nec detegere; quoniam alias contra ius fidelitatis aperte inferret iniuriam. Id quod potissimum habet locum, ut notat Petrus à Nauar. in sequent. num. 462. cum quis tale secretum cognouit via iniusta: ut si li-

GINAL
AXIS
P
V

teras inique referant, vel dere inquisiuit illicite, vel illius reuelationem extorsit metu, &c. Ad confirmandum id ipsum de secreto seruando facit cap. Si peccauerit, 2. quæst. 1. ex D. August. serm. 6. De verbis Domini: vbi non esse prodendum proximi peccatum occultum recte probat ex facto Beati Ioseph: qui cum iustus esset noluit Beatam Virginem traducere, quam adulteram suspicabatur, cum grauidam videret nunquam à se tactam.

107.

Porro varii sunt modi quibus contingit obligatio seruandi secretum, iuxta hæc præceptum. Vnus enim est, quo ea contingit ex natura rei, nullo pacto tacito, vel expresse, promissioneve interueniente eius, qui tenetur illud seruare; sed solum quatenus quisque ex natura rei tenetur nihil facere quo proximus lædatur in bonis suis; siue ea sint fame, siue honoris, siue corporis, siue pecuniaria. Itaque is qui manifestat aliquod secretum, ex cuius reuelatione honor, aut fama proximi irrationabiliter læditur contra iustitiam, peccat mortaliter, & tenetur ad restitutionem damnorum inde sequutorum, iuxta communiter receptam doctrinam de restitutione: non secus ac mortaliter peccare, & ad restitutionem teneri censetur ille, qui casu nouit pecuniam alicuius latere in aliquo loco, & reuelat, si inde sequatur eiusdem pecuniæ furtum, & sic de similibus, prout bene notat D. Anton. 2. parte, tit. primo, cap. 22. §. quinto; per illud in cap. finali De iniuriis. Qui occasionem damni dat, damnum dedisse videtur.

108.

Alter modus est, quo nonnumquam obligatio seruandi secretum contingit non solum ex natura rei, modo iam explicato, sed simul etiam, eoquod iniuste venerit quis in ipsius secreti cognitionem: vt per vim aut fraudem. Inde enim obligatio peculiaris oritur seruandi illud: quia sicut is qui casu inuenit rem alienam restituere tenetur solum ratione rei acceptæ; qui vero per furtum illam abstulit, obligatur & ratione rei acceptæ, & ratione acceptionis, illam restituere; ita qui ex iniustitia venit in notitiam alicuius secreti, cuius manifestatio nocua est proximo, tenetur ex iniustitia illud seruare: & quia ita postulat natura rei, vt dictum est: & quia per iniustitiam in talem cognitionem venit. Sicque ille qui inique reuelat alicuius literas, & ea via venit in notitiam alicuius secreti, auctori vinculo tenetur illud seruare, quam si esset ei simpliciter indicatum: & sic in aliis. Qui modus, vt & sequenti cum peccatum notabiliter aggrauat noua specie iniustitia, est in confessione exprimentus.

109.

Tertius modus est, quo obligatio seruandi secretum provenit ex promissione & pacto; quo post secretum ipsum cognitum, promisit quis se illud non reuelaturum: vt si postquam vidi aliquem commisisse delictum, celebri cum eo pactum de illo non reuelando. Aduerte autem tale pactum cum intelligi debeat saluo iure Superioris, etiam si iuramento firmatum sit, non impedire quin is qui alias ob legitimum Superioris imperium obligatur secretum reuelare, debeat tali obligationi satisfacere reuelando. Nam ad id perinde manet obligatus, ac si tale pactum taleque iuramentum non interuenisset. Per illud enim tantum efficitur; vt qui alias, seu illo non interueniente, tenebatur seruare secretum, teneatur ea de causa idem arctius seruare. Vel vt qui poterat absque peccato illud reuelare pro arbitrio, tanquam minime damnosum, *vispote quod esset actus virtutis quem notum esse expediret ad glor. am Dei*: vel quod potuit tanquam sibi noxium deferre in iudicium productis sufficientibus testibus ad obtinendam debitam satisfactionem: ratione pacti & iuramenti tacere teneatur. Indequæ est, quod vt habitum est in præced. cap. 3. sect. 4. is qui nouit crimen secretum alicuius, si Index, pro suo Superioris iure, iuridice procedendo interroget ipsum tanquam testem, teneatur tunc tale crimen detegere non obstante quod promiserit, ac etiam iurarit se illud non manifestaturum, quia promissio & iuramentum alioqui, contra regiam 58. iuris in 6. inculum esset iniquitatis, qua superior fraudaretur iure quod habet exigendi testimonium ab iis qui sciuerunt veritatem, probatam quidem, sed insufficienter ad proferendam sententiam. Quæ dere videri potest Sotus lib. 5. De iust. & iure quæst. 5. tit. 1.

Quartus modus est, quo obligatio ad secretum seruandum confurgit ex pacto tacito aut expresse: quando illud alicui ipsum nescienti, ea lege aperitur. vt non manifestet. Is enim cui committitur, tenetur, sub mortali illud reticere, prout post D. Anton. in cit. §. 5. vers. 3. modo, attingit Syluest. in verbo *Secretum dicto*. 2. Et ratio est, quoniam seruare secretum commissum seu fidelitatem, de se est de iure naturæ: non solum quando ex necessitate aliqua ipsum commissum est, vt ad sumendum consilium: vel leuandam tristitiam: sed etiam quando ex leuitate animi committitur. Atque hinc fit, vt quia præceptum humanum cedit diuino, non debeat istius modi, sicut præcedentis, secretum reuelari præcipiente Iudice, quantumuis ipse iuridice procedat. Ita post D. Thom. 2. 2. quæst. 70. art. 1. ad secundum, & quodlibet 1. art. 15. habent Syluest. in verbo *Testis quæst. 8. dist. 2.* & Nauarr. in *Enchirid. cap. 18. nu. 60.* Quibus assentiens Lud. Molina De iust. & iure tract. 4. disput. 5. con. colligit inde pro praxi: quod quando is qui solum sub secreto sibi commissum nouit aliquid, interrogatur à Iudice, num id sciat; tunc esto sub iuramento interrogetur, respondere possit ac debeat se id non scire: intelligendo, ita ut possit illud detegere licite: præsertim cum in eo solo uentum & sensu Iudex suam interrogationem intelligere debeat, si intendat iuridice interrogare. Quod in alio euentu & sensu intelligens, non interrogaret iuridice, ideoque opus non esset ad mentem ipsius respondere, sed sufficeret respondere in illo alio sensu, in quo solum intelligere deberet si probus esset, iuridiceque interrogare intendere. Aduertendum est vero istud non habere locum, quando tale secretum postea esset alia via cognitum: quia tunc detegi deberet Iudici legitime interroganti: quando quidem pactum de secreto seruando obligauit solummodo ad celandam notitiam, quæ fuit cum eo commissum: sique per illud intentum fuit aliud, ipsum, tanquam turpe, obligatorium non fuit, eadem ratione qua ante dictum de promissio non reuelandi secretum tertii modi: cuius naturam habet ea ex parte.

Aduertendum est præterea, illud quod dicitur respectu eius cui commissum est secretum, non posse nec debere illud detegere etiam Iudici, &c. intelligendum esse pariter dictum respectu tertii, qui prior ille contra fidem à se datam, id ipsum reuelasset, siue præmissio pacto de non detegendo, siue non præmissio. Ratio est: quia talis cognitio quam tertius ille haberet, oriretur à praua manifestationem facta contra promissam fidelitatem: vt ex eo patet, quod nõ faceret fidem, nisi dependenter à confirmatione eius qui infideliter secretum reuelauit, vt rursusque igitur par est obligatio. Atque adeo, quia iniuriam illius qui primo manifestauit, cederet ulterior manifestatio facta tale secretum reuelando, ipse tertius, perinde ac secundus cui secretum commissum fuit, si vlterior reuelet, tenebitur ad restitutionem damnorum, quæ ex sua reuelatione secuta fuerint, nisi ignorantia inuincibilis ipsum excuset à culpa (vt aliquando potest eum qui à Iudice interrogatur) quia consequenter excusabitur ab onere resarcendi damnum natum sequi ex iniustæ acceptionis radice.

Aduertendum est tertio, Ea quæ de hoc quarto modo dicta sunt hæcenus, esse intelligenda dummodo secretum quod committitur, non sit de delicto ex quo periculum reip. vel alicui priuato imminet, quod aliter impediri nequeat, quam detectione secreti commissi: vt prodenda sit ciuilitas, aut aliquis occidendus, &c. quia sciens tenetur tunc reuelare quantum opus est, vt illa impediatur: maxime interueniente Superioris præcepto iuxta tradita in præced. cap. 3. sect. 5. docum. 4. Quod tamen intelligi debet locum habere, quando talia mala imminet ex nequitia committentis secretum, qui delistere non vult ab incepto: tunc enim talis reuelatio efficitur necessaria ad propulsandam iniuriam in quam ille actu incumbit, & à qua non vult desistere, prout tenetur. Nam ratio naturalis dicit, innocenter tunc esse ab iniuria eripiendum, etiam cum nocentis iactura: contra quod dictamen facta promissio, tanquam bonis moribus contraria, non est obligatoria.

Nihilominus si ex alicuius peccato præterito damna alia qua per accidens sic imminet, vt ipse non teneatur illa impedire, detegendum non est secretum ab ipso commissum.

Exem.

Exempli gratia Petrus interfecit Ioannem, cuius mors imputatur Paulo innocenti, & ideo vita huius periclitatur, nisi detegatur Petrus qui secreto alicui reuelauit se talis homicidii auctorem esse, tale secretum regulariter detegendum non est, quando quidem Petrus regulariter non tenetur prodere se ipsum ut vitam Pauli conferret, cum tanto suo damno, prout docet Sor. lib. 4. De iur. & iure quæst. 6. art. 3. ad 4. adeo ut permittens talem mortem sequi, non sit in deo in culpa. Verum si talis in loco tuo collocatus esset, teneretur consulere vitam innocentis, detegendo se occidisse: vel permittendo ei cui secretum suum commisit, veritatem detegere. Quod si ipse nolit, eum possit sine graui suo periculo, hic detegere debet tale secretum ad liberandum innocentem, qui ob eius a quo commissum est actuale culpam, exponitur imminenti mortis periculo, quod aliter impediri non potest, quam per eiusdem detectionem.

Atque hoc ipsum quod dicimus de reuelatione secreti licita, ad impediendum mala ingruentia quæ nequeunt aliter impediri, procedit ex Nauar. ad cap. Sacerdos, De poenit. dist. 6. num. 37. etiam si secretum commissum fuerit accepto iuramento: Nam iuramentum non debet esse vinculum iniquitatis, ut confirmatum est paulo superius per 58. reg. iuris in 6. In tali casu vero iuramentum ferret vinculum peccati, quod committeretur non subueniendo proximo in sua graui necessitate, cum id fieri potest sine graui nostro vel alieno incommodo. Ad eundem similiter est procedere, quantumcumque is qui secretum committit, dicat se illud aperire in confessione etiam facto signo crucis, absque proposito tamen confitendi peccata, & recipiendi Sacramentum poenitentiae. Neque enim ex tali reuelatione resultat sigillum sacramentale quantumcumque quis dicat se sub eiusmodi sigillo secretum recipere prout a nobis traditum est in prima par. lib. tertio, cap. 1. num. 5.

Meminisse vero oportet, quod etiam si reuelandum sit secretum ad obuiandum damnis ingruentibus, prohibendum est, reuelationem tamen ita faciendam esse, ut illud solum præcise manifestetur quod satis fuerit ad obuiandum iisdem damnis. Quare si ad id sufficiat reuelatio delicti committendi, sine reuelatione personæ, hæc reticenda erit: si que per priuatam admittionem perpetratio delicti impediatur non est usurpanda reuelatio secreti, iuxta tradita per Nauar. ad cit. cap. Sacerdos num. 23. 24. & 25. Quod si necessarium fuerit personam delinquentis manifestare ad obuiandum damno imminenti, ut ad euitandam necem quæ alicui inferenda est, nec poterit aliter ab eo vitari, ipsa quoque debet modo antedicto manifestari, ex Caiet. in verbo Homicidium cap. 2. sub finem. Item si propter periculum necesse fuerit, potest absque alia monitione fieri reuelatio, ut in conditionibus, & in hæresis crimine ex Nauar. in Enchir. cap. 24. num. 14.

Postremus modus quo contingit obligatio seruandi secretum oritur ex lege diuina positua, illius reuelationem prohibente. Nam eadem lege qua Christus constituit Sacramentum poenitentiae, & ad confessionem secretum Sacerdoti faciendum, obligauit prohibuit etiam detectionem eorum quæ per sacramentalem confessionem ferrentur, ne sacramentum ipsum poenitentiae, ex manifestatione acciperet detrimentum in eo quod homines auocarentur ab illius usu: qua ex parte talis detectio rationem habet sacrilegii, & peccati contra virtutem religionis: sicut ea ex parte, qua fit in detrimentum confitentis (qui crimen suum ex lege & pacto tacite reuelat, ut Confessarius illud non detegat.) rationem habet perfidiae & peccati contra iustitiam, inducens obligationem ad restitutionem: tam famæ, quam ceterorum damnorum in aliis bonis sequentium eiusmodi reuelationem. Sed de iis quæ ad Sacramentale secretum pertinent dictum est abunde in prima parte lib. tertio.

Superest pro complemento huius capituli, ut satisfaciamus obiectioni, quæ aduersus antedicta fieri potest: quod Christus in cœna Ioan. 13. manifestauit peccatum Iudæ occultum, quod esset ipsum traditurus: unde sequitur quod cum Christus peccare non potuerit, reuelatio secreti non sit censenda peccatum. Respondetur ergo, vel Christum non detexisse peccatum secretum quod erat in Iuda, sed

spiritu prophætico prædixisse peccatum quod erat futurum; ut intelligeretur sua sponte se obtulisse morti, cum præuideret modum quibus ea futura erat: possetque eam vitare, vel detexisse iusta de causa nimirum ut confirmarentur corda discipulorum dum cernerent rem euenisse sicut prædixerat. Et certe Christus cui omnia tradita sunt à Patre, cum fuerit dominus famæ Iudæ sine iniuria potuit illam ei auferre.

Appendix de euulgatione libellorum famosorum, & de apertione alienarum literarum, tanquam circumstantiis aggravantibus peccata, de quibus dictum est proximo capitulo.

S V M M A R I V M

- 116 Quid significetur nomine libelli famosi.
117 Qualis peccatum committatur compositione & euulgatione libelli famosi, qui que in illud incurant.
118 De obligatione quam inducit ad restitutionem.
119 Quæ peccatum sit aperire literas alienas.
120 Causa rationales excusantes à tali peccato.
121 Peccatum quod committitur legendi chartam, in qua quis memoria gratia scripsit sua peccata.

Inter modos quibus proximi fama læditur facto, vnus est per libellos famosos, exprimeudus in confessione, eo quod talem læsionem aggravat sufficienter ad immutandum Confessarii iudicium de poenitente: unde requirit specialem considerationem: ut & apertio literarum alienarum, similiter aggravans secreti reuelationem, quæ per eam fit. Quocirca consultum est ad antedicta addere aliquot documenta, ex quibus possit de illis iudicari.

Documenta de euulgatione libellorum famosorum.

S E C T I O P R I O R.

Primum est, nomine libelli famosi intelligi scripturam continentem alicuius infamiam nondum publicam, ut publica fiat: siue res effectum sortiatur, siue non. Hinc aduerte literas ad aliquem priuatum missas, non habere rationem libelli famosi, etiam si in eis detrahatur de alicuius fama: quia nisi scriptæ sint ut publicarentur, perinde est ac si verbo detraheretur. Schedulas vero quæ continent alicuius crimen occultum, euulgantur, ut ea via ipsum in aliorum notitiam, siue statim siue paulatim veniat, censerentur libellos famosos, etiam si lacerentur ab aliquo aut exurantur aliave ratione impediuntur publicari. Eius generis (pro ut plenus declarat Lud. Molina De iustitia & iure trab. 4. disput. 35. num. 2.) sunt etiam schedulæ quæ de occulto crimine deferuntur ad iudicem vel Prælatum, ut pro suo munere super eo inquirat, ut publica scientia effectum notum, possit pro sua potestate, illud in proprio subdico punire. Ad hoc facit quod in cap. Inquisitionis §. Ad hæc de accusationibus, eius generis schedula appelletur libellus diffamationis, & ibidem prohibetur ne ex eo procedatur ad inquisitionem.

Secundum documentum est, Euulgationem libelli famosi seu compositi in alicuius infamiam, peccatum esse mortale suo genere. Est enim de se contra charitatem & iustitiam, læsiva proximi in bonis suis honorariis & nonnumquam etiam in pecuniariis: realitiamque habet detractionis, aggravatam duabus conditionibus, nimirum quod ea facile serpat & capiat incrementum. Item quod ea læsus solet talem iniuriam egerrime ferre, tanquam ignominiose infamatus: cuius aggravationis indicium sunt variæ poenæ constitutæ aduersus talem nequitiam: de quibus ad externum forum spectantibus, videat qui volent Lud. Molina seq. disput. 39.

Tertium documentum est, in prædictam culpam incurere tum eum qui librum famosum confecit ut euulgaretur, aut quouis modo cooperatus est ad illum conficiendum: tum eum qui manifestat illum, aut qui infamia nondum existente publica, in causa est ut alterius manifestetur: tum etiam eos omnes qui aliquid talium efficere interius statuunt. Nā

ij omnes consentiunt in eiusmodi peccatis. De quorum numero esse censendi sunt, qui canunt & referunt quae composita sunt in alicuius ignominiam: si id quod canitur aut refertur non sit iam publicum. Quod addo, quia si iam sit publicum amissa erit fama: ideoque non laederit per id quod canitur aut dicitur, aut etiam scribitur. Id quod Molina notans in citata *disput.* 35. *num.* 4. Aditerationi congruenter, in idem criminem incurere eum, qui signum aliquod apponit, quo significetur quidpiam infamatorum: ut si ad fores alicuius appendat cornua, ad significandum uxorem fallere ipsi fidem, adulteramve esse: nam tale quid non minus laesivum est famae, quam scriptura qua illud idem significaretur.

118.

Quartum documentum est. Quando ex libello diffamatorio infamia secuta est re ipsa, aut aliquod ulterius damnum, incurri obligationem ad illorum restitutionem; pro ut patet ex communi doctrina de restitutione, tradita in *preced.* lib. decimo. Quae obligatio iuxta eandem doctrinam, cadit in omnem eum qui talis libelli quovis modo causa fuit, aut euulgavit: itemque in eum qui ad illius compositionem aut euulgationem cooperatus est.

Quintum documentum est, quod Molina habet in fine citatae *disput.* Eum quidem qui libellum famosum composuit, aut primo euulgavit, teneri ad restitutionem laesionis famae, aliorumque damnorum inde secutorum: non tamen omni ex parte ante alios: quia si quis ulterius libellum ipsum euulgaverit, talis tanquam executor, censetur primaria causa damni ex ea ulteriori divulgatione secuti: is vero qui composuit, aut primo euulgavit (nisi eandem ulteriorem divulgationem mandaverit) tanquam cooperator qui praebuerit executori instrumentum, restituere tenebitur tantum in illius defectum.

Documenta de aperture litterarum alienarum.

SECTIO POSTERIOR.

119.

Primum est. Semper esse peccatum literas alienas sine rationabili causa aperire: nisi id fiat de consensu mittentis, aut eius ad quem mittuntur. Idemque est, si quis legeret aliquod scriptum alienum etiam non clausum: si quidem praesumeret eum cuius illud est, legi nolle: quia cum is idem habeat ius ad nolendum, sit ipsi iniuria, illud violando contra ipsius voluntatem. Erit vero peccatum mortale literas alienas aperire, aut legere, quando timeri potest inde eventurum aliquod notabile damnum infamiae, aut quodcumque aliud: vel quando iuste timeri potest ea via deueniri posse in cognitionem alicuius rei, quam secretam esse multum expediret, vel quam merito is cuius sunt literae, vel is ad quem mittuntur ita clausae, multum optaret esse occultam. Nam quamvis ex ea aperture nullum sequatur damnum: iniuria tamen quae fit illas aperiendo, tanta aliquando esse potest, attenta qualitate rei quam quis vult esse secretam, ut pertingat ad culpam mortalem. Quando vero ex aperture, vel lectione litterarum nihil tale iuste timeretur, solum esset veniale peccatum illas aperire aut legere. Quod si ex iniusta aperture, aut lectione damnum aliquod sequatur: quia causa huius per illam dabitur, sequetur quoque obligatio ad eiusdem damni restitutionem.

120.

Secundum documentum est. Si adfuerit causa rationalis, tamen aperturem aut lectionem posse fieri sine peccato, ut quando Praelatus Religiosorum vel Religiosorum, ex suae religionis statuto possit cum iudicaverit expedire, literas quae ad subditos suos mittuntur aperire, & eas quas iidem subditi ad alios mittunt, legere. Item quando tempore belli in locis finitimis hostium, aperiuntur literae à ministris ad id à re pub. deputatis, aut alias, quoties ex aliqua graui causa iudicatur ita expedire reipub. aut bono communi. Tenentur tamen praedicti ministri quae secreta legerint, non propalare, perinde ac alia secreta. Immo si certo scirent nihil contineri in talibus litteris quo reipub. noceat, tenentur desistere ab earum lectione: quoniam illud solum licitum est, quantum sufficit ad prospiciendum bono communi.

Privatus etiam licite aperire potest literas alienas, ex quibus iuste timeat, aliquod damnum sibi iniuste parari, ut illud ugiat aut impediatur. Immo quando iuste timeret parari pro-

ximo; ut illud impeditur. Nō liceret tamen ipsi in eis legere, quam satis esset ad tale damnum iniustum cavendum. Item quando ex consensu expresso vel praesumpto eius qui mittit, aut eius ad quem mittuntur, literae aperiuntur: ut cum amicus ad amicum vel socium literas scissas aperit, ne illius negotia iacturam grauem patiantur, vel ut ea melius fiant: bona fide iterum credens nullum illi esse, à quo ille ad eum mittuntur, malitiam aperiri, quam ab ipso, i-tant ipsi talis aperture videatur placitura. Haec omnia habentur ex Syluest. in verbo Fallarius quaest. 1. Caiet. & Armilla in verbo Literas, Navarr. ad cap. Sacerdos, De poenitent. distinct. 6. num. 10. & aliquot sequentibus.

Tertium documentum (quod Molina proponens in *sequenti disput.* 36. *notissimum merito ait.*) est. Illum qui inuentam chartam in qua memoriz gratia descripta habentur alicuius peccata, mortaliter peccare legendo illam, si ante quae legat aut cum legere coeperit, aduertat quidnam sit, nec ablineat à legendo. Peccat enim grauiter contra iustitiam, comparans sibi notitiam, quae talis est aut esse potest, ut proximus cuiquam committi nolit tanquam sibi damnosam. Adde in eo iniuriam fieri Sacramento poenitentiae, ad quod ordinatur talis scriptio facta ad habendae peccatorum memoriam. Quae de realia in 1. parte lib. 3. plenius. Multo vero maius peccatum erit talem chartam aliis ostendere, vel alia ratione peccata contenta in ea detegere: quia tunc magis datur occasio infamiae & aliorum damnorum, si quid reueletur alicuius momenti. Quae damna si ea restitui debent restitutione, ut manifestum est.

CAPVT VII.

*De pertinentibus specialiter ad rationem iudicandi
& de peccatis in iudicio commissis.*

Septem sunt personae quae in iudicio forensi possunt peccare: Iudex, Aduocatus, Procurator, & Notarius vna ex parte; & accusator, reus & testis ex altera. Quae autem ad illos pertinent trademus in fine libri sequentis, ubi de officiis ipsorum instituetur tractatus: quae vero ad hos pertinent in praesentiarum persequemur, sequentes praecursum Gregorium Sayrum ad Decalogum libro ultimo, ubi de iisdem personis elaboratam habet tractationem: ita plenam, ut ei addenda, vix occurrant.

SVMMARY PARS PRIMA.

122. Unde dicatur accusator, & illius definitio.
123. Solemnitas cum qua iuris civilis praescripto, accusatio fieri debet.
124. Licite quae dem priuatus potest aliam de iniuria sibi illata accusare, sed ad id non tenetur.
125. Obligatio accusandi quando crimen vergit in detrimentum boni communis.
126. Si ad remedium sufficit denunciatio, non est usurpanda accusatio.
127. Quae sit oblatio priuatae personae, cum crimen vergit tantum in damnum priuatum, & quae officialis publici.
128. Qui reiciantur ab accusando.
129. Quilibet admittitur ad accusandum de heresi.
130. Ad licitam accusationem requiruntur debitus modus probandi, & recta intentio.
131. Requiritur quoque iustitia, quae violatur calumnia, praenarratione & tergiversatione, & quid sit calumniari.
132. Quid praesentari, quidque tergiversari.
133. Quatuor modi quibus accusator potest ordinare, & cum ista causa ab accusatione desistere.

De accusatore.

SECTIO I.

ACCUSATOR, ut habetur in cap. Forus, De verborum signific. vocatus est, quasi causator, quia ad causam vocat eum quem appellat. Quia autem sit, satis intelligitur ex definitione accusationis, quae dicitur maleficia alicuius apud Iudicem delatio ad vindictam publicam. Eius prior pars tenens locum generis, indicat illud in quo accusatio conuenit cum actione proprie dicta, & cum

denuncia

denunciationis. Nam & hæc possunt esse delationes maleficij apud Iudicem. Posterior pars vero indicat illud in quo differt ab illi dem. Etenim accusatione aduersus Reum agimus ad vindictam publicam; non autem vt nobis aliquid detur aut fiat. Actio vero proprie dicta, rem nostram commodumve proprium persequimur. Exempli gratia: si quis aduersus furem agat, vt quadruplum rei sit; ab eo ablata consequatur, actionem seu iudicium civile instituit; si ad id potissimum agat vt fur flagris cædatur, aut ad aliquam pecuniam silco applicandam condemnentur, instituit accusationem seu iudicium criminale. Denunciatione demum, de ferimus eundem non ad vindictam, seu vt puniatur; sed solum ad emendationem, seu vt Superioris providentia nocere impediatur. Cæterum pro ratione iudicandi de peccatis, accusatoris duo præcipue nobis occurrunt consideranda: obligatio accusandi, & quæ necessaria sunt vt accusatio iuste fiat.

De solemnitate autem, cum qua debet accusatio fieri ex præscripto iuris civilis, sufficit monuisse eam potissimum consistere in solemnii protestatione libello inscripta (vnde dicitur inscriptio, eo sensu quo tam digestis quam codice ponitur titulus De accusationibus & inscriptionibus) qua accusator profitetur se accusare reum, huius vel illius criminis, hoc tempore & modo commissi. Per eam autem (sicut id f. re non aduocat) tacite obligat se ad subeundam, si non probauerit, eandem pœnam quam si ipse probauerit, subiturus est reus. Eaque de causa debet tanquam correus, pendere iudicio in carcere detineri, aut si de iussu forensis dare. Ita habetur ex lege penul. & vltima Cod. De accusationibus. Addendum etiam est. quod Gregorius à Valent. ex Soto habet 2.2. disp. 5. quæst. 12. in fine, longo vsu accusationem desisse securari, secundum solemnitatem iuris; & introductum esse querimoniam faciendam denunciatione verbalis. Nam tum ad bonum commune, vt facilius tectis accusatoribus punirentur delinquentes; tum ad bonum priuatum, vt obuiaretur incommodis eorum qui nocentes crimina, ad Iudicem ea deferrent; introduci ac constitui cepti sunt Procuratores fiscales qui ex officio crimina quæ populares priuati accusare deberent, ipsi ad iudicium deferrent, accepta ipsorum denunciatione criminali, ratione cuius possent in testes induci contra delinquentem. Quod inuentum accommodatissimum fuit aduersus incommodum quo crimina in repub. manerent impunita: cum vix vllus priuatus inueniatur qui cognoscens crimina, velit ea ad Iudicem deferre ea conditione, vt si defecerit in probatione, eandem pœnam subire debeat: quam si probauerit, subire debet is quem defert: ac etiam multorum inimicitias, odiaque incurrere.

De obligatione accusandi.

SECTIO II.

114. **R**ationem specialem de peccatis ex hac obligatione iudicandi, complectemur aliquot documentis. Primum est, licitum esse quidem priuato, alterum de iniuria sibi illata accusare; ad id tamen non obligari. Huius prior pars ex eo patet; quod accusatio vindictioque iniuriarum autoritate publica, actus sit iniustitiae, si fiat debitis circumstantiis seruatis, de quibus p. sta. Posterior vero patet ex eo, quod Dominus in oratione Dominica Matth. 6. docuerit nos petere, Dimitte nobis debita nostra sicut & nos dimittimus debitoribus nostris; & D. Paulus ad Rom. 12. moneat nos, inquiens, non vosmetipsos defendite charissimi, sed date locum iræ. Ratioque aperta est: quia cum quisque sit bonorum suorum dominus, liberum est ei si velit condonare iniuriam in eis sibi illatam: nisi tanta premeretur paupertas, vt se & familiam alere non possit condonans sibi iniuste ablata: quia tunc charitas exigeret, etiam interuentu accusationis si opus esset, ea repeti. Aduerte vero obiter, memorata sacre Scripturæ loca consilium continere non præceptum, satis intelligi ex eo quod temporibus etiam Apostolorum, accusatio fuerit in vsu: vt patet ex verbis D. Pauli in priori ad Timoch. cap. 5. Accusationem aduersus presbyterum noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testi-

115. Secundum documentum est: Quando crimen directe

immediateque vergit in detrimentum boni publici, siue spiritualis, siue temporalis: estque in fieri, vel in proinctu, vt fiat: eum qui sufficienti testimonio illud probare potest, teneri authorem eiusdem accusare apud Iudicem. Hoc aperta ratio docet, quia vnique iure naturæ incumbit cura boni communis, eiusque detrimentum, siue spirituale, siue temporale omni modo quo potest impedire. Aliquando autem accedit, vt non possit aliter id facere, quam accusando apud publicam potestatem, authorem criminum in eiusdem boni graue detrimentum directe immediateque vergentium: qualia censentur disseminatio prauorum dogmatum, expilatio ariarum publici, proditio patriæ, coniuratio in regem, falsificatio monetarum, homicidia per Assassinos, grassationes latronum, & id genus alia quæ versantur in quadam impugnatione boni communis. Quocirca tali casu occurrente, quisque valens probare sufficienti testimonio, tenebitur accusare, nulla habita ratione priuata amicitiae, cum in tali casu, nec habenda sit propria vita, quæ periculo exponenda est, quando pro tuendo bono communi necessarium fuerit; sicut brachium in corpore humano, naturæ instinctu exponit se periculo, pro tuendo capite.

Aduerte vero quod etiam si crimen sit contra bonum publicum: si tamen iam sit omnino completum, ita ut nullo modo actu maneat, non esse obligationem illud accusandi aut denunciandi (vt pote boni communis per illud oppugnatione desinente, ac deficiente) sed tantum ferendi super eo testimonium si interrogatio fiat secundum formam iuris id est, ab habente potestatem & præuia infamia, vel indicis manifestis, vel semiprobatione. Atque hinc, vt ait Tolletus in summa lib. 5. cap. 57. si cognoscas aliquem qui fuerit falsificator monetarum, aut lapsus fuerit in hæresim, simulque scias respiciisse omnino à tali peccato, non teneris illum accusare.

Tertium documentum est: Non esse locum obligationi accusandi quando ad remedium detrimenti communis, sufficere potest simplex denunciatio facta Superiori, cuius est illud adhibere. Ratio est: quia sicut in medendis corporibus male affectis, non est vtendum medicamentis asperioribus, quando leniora sufficiunt: ita nec in propulsandis aliis malis, vtendum est remediis molestioribus, cum suauiora sufficere possunt: prout ad propositum remedium adhibendum per Superiorem, sufficere potest vt tota res ei denunciatur: nisi adsit casus in quo denunciatio nõ censetur bonum exitum habitura, propter Rei auctoritatem vel potentiam; aliudve eiusmodi: essetque res valde grauis, ac negotij circumstantiæ tales essent, vt si ipsum per viam tantum denunciationis, ad Iudicem deferretur, maxima ex parte elaboreretur occasio succurrendi bono communi, impediendique mala magna quæ à communitate arceri magni referat. Quod si non sint mala magni momenti; non esse vtendum accusatione (quæ grane malum est) habet ex communi sententia Gregorius à Valent. 2.2. disp. 5. quæst. 12. pun. 10. 1. versu. Nihilominus. Quando vero detur obligatio faciendi denunciationem, & quando non detur, intelligendum est ex documentis traditis in præcedenti cap. tertio sect. 6.

117. Quartum documentum est: Quando crimen vergit in detrimentum priuatum, seu alicuius tantum priuatae personæ, vt vendicium p. rniciosum, adulterium, homicidium, simplex furtum, eum qui illud nouit, dum est in fieri, aut in proinctu vt fiat, & probare potest sufficienti testimonio, teneretur ad accusationem: nisi aliam viam commodiorem habeat, per quam impediatur damnum secuturum; vt si per solam monitionem criminosis, posset ipsam adducere ad resipiscenciam; aut sufficeret illum secreto denunciare Iudici: aut de periculo monere eum qui periclitatur: nõ nominata tamen persona à qua illud imminet: quia neminem licet famulædere priuata auctoritate, vt nec in vita, aut in aliis suis bonis. Istiusmodi obligationis ratio est: quod vnusquisque debeat quantum potest, via licita proximum ab omni damno & iniuria illæsum tueri, iuxta illud Ecclesiastici 17. Attendite ab omni iniquo. Et mandauit illis vnique de proximo suo. Proccedit autem documentum istud, etiam in casu quo quis iurauerit se seruaturum de tali re secretum, ex Nauar. in Enchir. cap. 25. nu. 33. Et ratio est:

quia tale iuramentum nullum est, tanquam vinculum iniquitatis. Ad eiusdem vero intelligentiam plenior, ei accommodanda sunt antedicta pro explicatio duorum præcedentium documentorum.

Quintum documentum est: Priuatum quidem, omissione accusationis in casu quo ad eam obligatur, peccare solummodo contra charitatem, ideoque non teneri ad restitutionem damnorum siue reipub. siue priuatae personæ inde secutorum. Officiale publicum tamen, qui ex officio obligatur accusare, teneri ad restitutionem, cum peccet etiam contra iustitiam, ex cuius violatione obligatio ipsa ad restitutionem confurgit. Et ita eisdem officiali perinde vsuuenit ac custodi vineæ, qui pro debito sui officij non denunciatis domino damnum vineæ peccat & tenetur ad restitutionem eiusdem damni. Vide dicta in præcedenti lib. decimo num. 96. & 97.

128.

Sextum documentum est: Non omnes ad accusationem admitti sed aliquos ab ea repelli. Alios quidem in penam suorum delictorum: vt infames; per cap. Prohibentur, 2. quæst. prima, & per legem Qui accusare, aliquotq; sequentes, ff. De accusationibus. Et ratio est: quia accusatio requirit auctoritatem in accusante, qua tales carent; vt reipub. proditores, concubinarij, vsurarij publici, ac illi qui subornati falsum testimonium dixerunt. Alij vero ob indecentiam: sicque subditi prohibentur accusare suos Prelatos, seu dominos suos, & filij parentes suos ex citato c. Prohibentur, & multis alijs, in sequenti quæst. 7. Alij autem ob sexum vel ætatem: vt mulieres & pueri ex eod. cap. Prohibentur. Alij demum ob reuerentiam status ipsorum. Sic enim Clerici nisi clericatui renuncient (vt possunt, nondum initiati sacro Ordine) nequeunt accusare, ne quidem laicos, maxime in causa sanguinis, iuxta cap. Sicut Sacerdotes in citata quæst. 7. & cap. His à quibus 23. q. 8. & cap. Sententiam, Extra ne Clerici vel Monachi. Ratio vero est ex D. Thoma. 2. 2. quæst. 64. art. 4. quod Clerici ad ministerium altaris electi sint, in quo representatur passio Christi, qui vt habetur I. Pet. 2. cum malediceretur non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur. Vnde intelligi potest, accusationem, maxime in causa sanguinis, alienari esse à statu Clericorum. Quamquam ex cap. Prælati, De homicidio in 6. permittitur illis, apud Iudicem secularem de laicis malefactoribus suis depone, petendo emendam fieri & prouideri ne contra ipsos talia de cætero præsumantur; interea protestando expresse, quod vindictam seu penam sanguinis non intendant.

129.

Aduerte autem ad accusationem de crimine hæresis, ob illius summam perniciem, quemlibet admitti in fauorem fidei sine qua impossibile est placere Deo ad Hebr. 11. De qua re textus est apertus in cap. Præsumunt, 2. quæst. 7. & facile deducitur ex cap. In fauorem, De hæreticis in 6. Non admitti autem similiter ad accusationem de cæteris criminibus, etiam si essent in perniciem reipub. Sotus expressit li. 5. De iussu & iure quæst. 5. art. 1. ad 3. Et ratio est: quia illi quos ius excludit sine exceptione, iuridice procedendo, non possunt admitti. Sicut nihilominus tale crimen (nisi esset solummodo notum ex sacramentali Confessione) tenentur Iudici denunciare, vt ipse faciat id quod ex officio debet ad obuiandum tali incommodo. Id quod Sotus ibidem addit ex D. Thoma & Caietano 2. 2. quæst. 68. art. 1. Et probatur: quia ius posituum non repellit a tali denunciatione: atque ius naturale ad eam stimulat eo ipso, quod ratio dicat, esse pro ut possumus obuiandum de omni non modo publicis; sed etiam priuatis: quando quidem naturali etiam lumine ingenij notum est illud quod habetur Matth. 7. Omnia quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis.

De conditionibus requisitis ad accusationem licitam.

SECTIO III.

130.

Tres sunt istiusmodi conditiones; debitus modus probandi veritatem, recta intentio, & iustitia. Circa primum notandum est: Accusatorem teneri non tantum dicere verum, sed etiam illud veritate confirmare, non autem mendacis, aut testibus vel instrumentis falsis; in quo pecca-

ret mortaliter mendacio pernicioso, de quo dictum in præced. cap. 3. sect. 2. & ad restitutionem teneri: nisi quod in iudicio civili per falsam probationem quod suum est recuperans, etiam si peccet peccato mendacis, non teneatur tamen recuperatum restituere: quia non est alienum. Hoc Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 32. expressit.

Circa secundum notandum est: Bonam eam intentionem positam esse in eo, vt ad defensionem boni publici, vel priuati, siue proprii siue alieni iustam recuperationem, accusatio instituat; idque zelo iustitiæ, non autem priuata vindictæ (que aliena est à Christiana vel gentili, iuxta cap. Ita, 11. quæst. 3.) aut alio affectu mortaliter malo. Qua tamen in re quantumvis mortaliter peccet, non incurritur obligatio restituendi ex Nauar. in præced. num. 31. Et ratio est: quia in eo non est læsio proximi iniusta.

Circa tertium notandum est, quod sub initium cap. Si quem, 2. quæst. 3. citatur ex lege 1. ff. ad Senatusconsultum Turpillianum, iustitiam in accusando violari: tum calumnia, tum præuacuatione, tum tergiversatione. Dicitur autem is calumniari, qui alteri falsum crimen imponit; idque scierit & ex malitia. Quod addo, quia is qui obicit alicui crimine quod bona fide putat esse verum, non calumniator, sed accusator temerarius dicitur, etiam si leuiter crediderit; quippe qui tantummodo adiuuere ab alio, neque vsus sit diligentia in examinando, an verum esset: adeoque peccauerit mortaliter, si res de qua accusat sit græuis: atque tenetur ad restitutionem detrimentum inde secutorum.

Præuacuari vero dicitur ex D. Thoma 2. 2. quæst. 68. art. 3. ad 2. qui fraudulenter occultat crimina de quibus instituit accusationem, colludens cum Reo, dissimulando vel non inducendo, quas habet contra eum, vt res legitimas; probationes; vel acceptando falsas exceptiones, vt vincatur. Qua in re perniciosum mendacium committit genere suo mortale, ac inducens obligationem ad restitutionem damnorum inde secutorum, siue reip. siue priuatae personæ. Dicitur denique tergiversari ex eodem D. Thoma ibidem ad 3. qui inordinate & absque iusta causa desistit ab accusatione ad quam obligatus ratione boni communis, aut saltem præcepto Iudicis, ex officio in tali causa procedentis: qua in re tanquam inferens iniuriam bono communi, perinde ac præuacucando peccat peccato mendacis perniciosi.

Verum tamen aduerte quatuor modis accusatorem posse ordinare, & cum iusta causa ab accusatione desistere. Primo quidem in causa propria, seu in qua de priuata iniuria sibi illata accusat. Nisi enim sequatur scandalum aut detrimentum aliquod boni communis, aut priuati tertie personæ (quo casu nec Iudex nec accusator desistere potest à causa prosecutione, vt nec de tali bono disponere) liberum est ei, etiam in criminalibus, si Iudex consentiat, cessare ab accusatione, siue condonando liberaliter iniuriam; siue accipiendo pecuniam in illius compensationem de cæteris criminibus, etiam si essent in perniciem reipub. Medina, in Cod. De rebus restit. q. 29. in fine, & Couar. in lib. 2. var. resolut. cap. 10. nu. 7. versu secundum. Ad idque facit lex Transigere, Cod. De transactionibus. Secundo vero modo, quando quis initio accusationis bona fide accusauit: sed in progressu aduertit se deceptum esse, siue ab Aduocato, siue à testibus, aut certe putat Iudicem non recte iudicatum. Tunc eum potest desistere; vt ex cap. Si quem peccatum est, 2. quæst. 3. habetur. Tertio, quando metus cadens in constantem virum vrget accusatorem desistere ab accusatione. Neque enim cum tanto dispendio tenetur persistere, nisi adsit tanta necessitas publica, vt illud subeundum sit: Postremo propter auctoritatem & imperium Principis summi, quæ tanta est vt possit, & in principio accusationem impedire: & ceptam abolere iusta de causa: vt quando personæ criminose dignitas aut vtilitas vel necessitas reipub. expollicet: magisve expedit bono communi, talem personam absolui quam puniri.

SUMMARI PARS SECUNDA.

334 Cum reus se contra ius interrogari, aut de eo probari ter dubitat, non tenetur respondere.

335 Quando reus censetur interrogari contra ius, & quod illius responsio per vim aut fraudul. nec extor. a contra ius, Iudex nequeat procedere aduersus ipsum.

- 136 Quod non procedit si vis aut fraus extra iudicium prouenit in persona priuata: & cur perinde sit siue à Iudice siue à iustis ministris vis aut fraus proueniat.
- 137 Casus in quo ex responsione per vim & fraudem extorta reus in iudicio, Iudex potest contra eum procedere.
- 138 Iudici licet cum reo dissimulatione bonoque dolo vitiis impeditur contra reum procedere, si ex leuitate, nec graui metu compulsus, nec magna fraude circumscriptus, crimen suum confessus sit.
- 139 De obiectione quam reus potest facere resti ad infirmandum ipsius testimonium.
- 140 Quod eam post facta ere quantumcumque testimonium verum sit interuenientibus tamen tribus conditionibus, & qui u.
- 141 Reus cuius in iudicio de vno crimine, non tenetur respondere alijs à se commissis in interrogatus, quando contra eum de re alijs non procedit infamia, aut semiprobatio, vel iudicia aquiualeu'ti.
- 142 Duo casus in quibus id patitur exceptionem.
- 143 Reus de compluribus omnino oc utris interrogatus, non tenetur respondere, tanquam non interrogatus iuridice.
- 144 Nisi sit crimen lese Maiestatis, seu vrgens in graue reipub. damnum.
- 145 Ad quid teneatur reus, qui mentionem in iudicio euasit penam ad quam erat condemnatus.
- 146 Non tenetur reus iniuste condemnatus perinde parere Iudici, aut in se condemnatus: sed interdum potest se defendere: & quomodo, ac quando.
- 147 Quatenus licitum sit reo à lata in se sententia appellare.
- 148 Quando reus in carcerem committitur, possit vel non possit ex eo fugere.
- 150 An talis fuga obstat, incommoda custodibus securura aut eorum deceptio, aut effraus compedum, vel ianuam, vel parietum carceris.
- 151 Quatenus licitum sit vel non sit ipsum in eare iurare.
- 152 An inde sequatur aliqua obligatio ad restitutionem.

De reo quoad ea ad qua ipse tenetur, & nequam sit conuictus de crimine.

SECTIO IV.

134. PRO ratione iudicandi de peccatis quæ reus committere potest in iudicio, ad antedicta in cap. 3. sect. 4. addenda sunt aliquot documenta. Primum est: Reum non teneri ad confessionem delicti, si sufficienter sciat eam contra ius præcipi. Ratio est: quia tale præceptum cum sit iniquum, aduersatur Dei præcepto, ac proinde non obligat. Nec item teneri si de eo prudenter dubitet. Ratio esse potest: quod in dubiis melior sit conditio possidentis: ideoque sit fauendum Reo manenti adhuc in possessione honoris, famæ, & vitæ. Pro quo etiam facit, quod quisque vis habeat ut bonus existimetur quamdiu non probatur malus. Attamen si crimen cuius confessionem Iudex exquirat à reo, esset in damnum publicum, vel priuatum alterius, quod vel imminet, vel sit in fieri, tunc Reus ipse tenebitur aut desistere omnino à tali damno inferendo: aut debite interrogatus, id ipsum crimen confiteri: quia Superior quamdiu recipit, aut alteri damnus imminet, habet ius interrogandi, ad propulsiuandum illud: & per consequens subditus ipsius adstringitur debito respondendi ei. Quod quidem ius, cum in Iudice esset cessante omni periculo damni per ipsum propulsiuandum (v'c' sit per penitentiam seu respicientiam plenam criminis) cessabit quoque in subdito debitum respondendi.

135. Secundum documentum est, Confessionem delicti ceteri contra ius, iniuste præcipi reo, quando præcipiens non habet ad id auctoritatem, aut nulla infamia publica, vel semiprobatio vel iudicia externa sufficientia præcedunt. Pro quo faciunt tradenda in capite 54. lib. sequentis de eadem auctoritate, ac de forma iudicij. Sed occurrit difficultas, An Iudex possit ex tali confessione procedere ad p'ntionem rei. De qua authores & rationes in vtramque partem habet Petrus à Nauar. lib. 3. De resti. cap. 3. num. 242. & aliquot sequentibus.

Ceterum putarim dicendum: Quando Iudex minis vel tor-

mētis, aut promissionibus fictis, aliaue mendacibus deceptionibus, vt dicendo se iam habere sufficientem probationem, iudicia de rebus fide dignos, cum non habeat, siue per se siue per suos ministros sine præmissis antedictis, à reo extorquet in iudicio confessionem delicti: non posse regulariter vltius ad inquisitionem & p'ntionem inde procedere: sique forte bona fide ab initio processerit, eo quod clam se, à suis deceptio facta sit, debere ab incepto desistere. Ratio est: quia effectus ex causa iniqua proueniens, est iniquus: vis autem illata contra ius, & exceptio in magnum detrimentum alienum, iniqua est. Ergo & inquisitio ac p'ntio inde procedens. Et confirmatur: quia ex illa non habetur ad hanc auctoritas per quam ceteri debent iuste fieri. Etenim sicut latro nō acquirit dominium pecuniae, quam minando mortem accipit à viatore: ita nec Iudex in reum auctoritatem acquirit ex confessione per vim aut aliam rationem iniquam extorta; ita ut teneatur illum in eadem immunitate relinquere, in qua fuit ante acceptam illam iniuriam; præsertim cum maius scandalum sit, & magis reipub. perniciosum, Iudicem abutendo potestate sua, iniuriam facere in iudicio: quam reum per iniquitatem confessum, dimitti impunitum. Nec enim, ex cap. Qualiter & quando. De accusationibus, fas est inde nasci iniurias, vnde iura nascuntur.

Dixi autem per se vel suos ministros: quia si Iudex sciret crimen Rei, detectum quidem per iniuriam eidem Reo illatam, sed à priuata persona extra iudicium, & cui Iudex ipse nullo modo sit cooperatus: potest iudice procedere in inquisitione & p'ntione delicti, quod non est amplius occultum. Nec obstat quod detectum sit alterius malitia & iniquitas; quia id per accidens est: perinde ac si ab aliquo qui perpetrari vidisset, detectum esset per imprudentiam, qua de eo aliqui ex ore exciderit. Aduerte autem perinde esse in hac re; siue per Iudicem ipsum siue per ipsius ministros, etiam absque illius culpa, vi aut fraude reus ad confessionem delicti inducatur: quia sicut instrumenta ad causam efficientem reducuntur, ita actus ministrorum iustitiae, reducuntur ad actus Iudicis (inde enim iudiciales censentur) ac proinde quando ij iniqui fuerint, Iudex vtendo illis ad inquirendum aut puniendum, iniquum gerere censetur.

Addidi vero particulam, regulariter: quia quando delictum est in magnum reipub. damnus & imminens, aut adhuc positum in iudicio illudque auertendum ac populi scandalum, vitandum, necessaria est p'ntio. Iudex potest ad eam procedere: quantumcumque per iniquitatem innotuerit ei delictum: vt sic hoc sit discriminatio hæresis, proditio ciuitatis, aut aliud simile. Ratio est: quod tanta vis sit boni communis, vt ad illius conseruationem Iudicibus liceat aliquando præter iuris ordinem procedere: quando nimirum eidem bono prospicere ipsi aliter non possunt. Memineris autem, ne quidem in tali casu, licitum esse Iudici procedere, cum crimen innotuit ei per solam confessionem sacramentalem, vt si Sacerdos homicidium, de quo quis apud ipsum confessus est sacramentaliter, aut alius qui audiuit de eo confitentem, reuelaret illud siue in iudicio siue extra iudicium. Qua de re iam ex instituto diximus in præced. lib. 3. cap. 2.

Memineris etiam antedicta non obstat quin licitum sit Iudici dissimulatione, bonoque dolo vt ad notitiam veritatis delicti, etiam si non liceat eam à reo extorquere mendacibus promissis. Pro quo facit cap. Vltim. 22. quest. 2. cum dicitur homines iustos aliqua simulare pro tempore ob suam vel aliorum salutem; exemplo Domini nostri, qui non habens peccatum nec carnem, peccati, simulationem peccatricis carnis assumpsit; vt in carne condemnans peccatum, nos in se faceret iustitiam Dei. Ibidem quoque in argumentum adfertur ex i. Reg. 21. quod Dauid imitauerit os suum coram seruis regis Geth, ad euadendum manus illorum: & quod ex 4. Reg. 10. Iehu, ad tollendum de medio omnes prophetas Baal, simularet se velle eidem seruire. Facit etiam, quod dolo bono gestum est à Salomone lib. 3. Reg. cap. 3. & citatur in cap. Afferte, De præsumt. Is enim contententibus coram se mulierculis duabus de infante, quem vtraque suum esse vrgebat; veritatem detexit dolo bono, quo iussit eundem infantem medium diuidi & vnicuique partem dari: cui diuisioni cum vna consentiret, &

diffentiret altera: huic tanquam vera matri infanti ipsum adiudicavit.

Memineris demum quod si ex animi leuitate reus crimē suum detexerit, nullo graui metu compulsus, nec fraude magna circumuentus, nihil ipsum iuuare, quod non sit cum eo seruatus ordo iuris: argumento ea. primi De accusationibus in 6. vbi statuitur eum, qui coram Iudice confessus est peccatum suum, non posse punitiōem quam iustitia suadet euadere, allegando quod sine infamia (atque adeo contra iuris ordinem), interrogatus sit. Adde obiter quod si Iudex dubitaret de sua potestate, aut de infamia vel iudiciis sufficientibus, debeat abstinere ab interrogatiōe Rei, tanquam a ceteris aliis quā contra conscientiam dubiam: ideoque peccaturus.

139.

Tertium documentum est, Cum multi sint (prout traditur in sequen. scēt. 8.) qui de iure non admittantur ad ferendum testimonium in iudicio, quos Iudex tanquam iuris custos, & legis executor sibi oblatos tenetur repellere: Reum ad infirmandam testimonium contra se latum, posse obicere testialiquid de quo constat manifeste, aut quod in iudicio sufficienter probare potest, si illud sit de numero eorum quæ reddunt inhabilem ad testificandum. Vbi aduertendum est: nunquam, ne quidem ad mortem euadendam, esse licitum obicere testi falsum crimen ad infirmandum ipsius testimonium. Ratio est: quod mendacium sit intrinsece malum, & ideo nunquam licitum, ne quidem tunc cum falsum testimonium latum fuerit nec iuris ordo seruatus. Licitum autem esse obicere crimen verum, etiam occultum, quod possit in iudicio probare. Ratio est: quia tunc reus vim vi repellit, sibiue à læsione cauere vitendo remedio sibi iure etiam naturali concessio, iuxta legem Vt vim, ff. De iust. & iure: de quo Couar. ad Clemen. Si furiosus 3. par. §. vnicū num. 1. Proccedit autem non modo cum testis falsum dicit ex malitia, sed etiam cum ex ignorantia inuincibili: quæ licet à peccato excuset, non obitat tamen quin testimonium sit de se iniuriam ac perniciosum, & habeat rationem iniuste inuasionis quam propellere possit, inuasiore resistendo cum moderamine inculpate tutelæ. Neque obstat innocentia iniuriosæ: quia in pari casu innocentia, mihi plus teneor quam ipsi. Sic enim si furiosus in me irruat occisurus, etiam si non peccet, utpote carens iudicio, possum ipsum occidere, si neque aliter euadere mortem, quam mihi allaturus est.

140.

Quinimo procedere etiam, quando testimonium fuerit verum, ex eo docetur, quod Reus non peccet, ad propriam defensionem ei à iure concessam, obiciens testi verum crimen (etiam si occultum, dummodo illud sufficienter possit in iudicio probare) quo testimonium ipsius eneruet. Ad quod confirmandum facit, quod si testis inde infametur, debeat imputare non quidem reo, qui in eo vitatur beneficio sibi concessio, sed potius sibi, quod sciens tale damnum sibi ex sua testificatione imminere, voluit testificari, quamuis ad id non teneretur (iuxta antehabita in cap. 3. num. 48.) cum tam graui suo incommodo, nisi forte bonum communid exegerit.

Veruntamen aduertendum est quod attigit Sotus l. 5. De iust. & in equest. 7. art. 3. & post eum ultra alios Gregorius à Valent. 2. 2. disput. 5. quest. 14. puncto 3. tres conditiones requirit ad propositam criminis occulti obiectionem licitam. Prima est, vt reus illa tantum crimina testi obiciat quæ faciunt ad inualidandum ipsius testimonium. Cetera enim illi obicere, quæ ad propositam propriam defensionem necessaria non sunt, peccatum est non tantum contra charitatem, sed etiam contra iustitiam, tanquam læsio proximi sine causa iusta. Secunda conditio est, vt reus non possit alia ratione se defendere, quam eiusmodi obiectione. Non enim licet vim vi aliter repellere, quam cum moderamine inculpate tutelæ; quæ tunc non seruatur, cum ad defensionem infertur damnum, ad id minime necessarium; itaut inferens non defensor sed inuasiore censetur. Tertia est, ne talis obiectio, pro vitando leui damno Rei, fiat cum graui damno testis, vt v. g. exponendo ipsum periculo perdendi vitam, vel maiorem partem suorum bonorum, & sic de similibus.

De Reo, quoad ea ad quæ tenetur conuictus de crimine.

SECTIO V.

Quartum documentum est (pro quo auctores referunt Petrus à Nauar. l. 2. De restit. c. 4. n. 170. quibus accesserunt Gregor. à Valent. 2. 2. disput. 5. quest. 13. puncto 2. & Toletus in lib. 5. Instruct. Sacerdot. cap. 58. aliique recentiores) Reum de vno crimine in iudicio conuictum, de aliis occultis à se commissis interrogatum, non teneri respondere, si de illis nec infamia, nec semiprobatio, nec indicia sufficientia præcesserint. Ratio est: quia tunc non interrogatur iuridice: cum interrogatio iuridica æquiualeat iuridicæ inquisitioni speciali, quæ requirit præuiam infamiam, aut semiprobatationem, vel æquipollentia indicia prout satis declarabitur in sequenti libro num. 648. aliquotque sequentibus. Et certe cum nihil obstat quin diffamatus de furto bonum nomen habeat, famamque retineat respectu aliorum criminum quæ commisit, iniuria ei fieret si per interrogatiōem compelleretur ea reuelare ac se infamare. Sicut ergo quantumcumque de vno crimine sit quis diffamatus, nihilominus peccato detractationis peccatis, qui alia peccata ipsius occulta reuelat: utpote valde lædens famam eius, quam habebat circa ea illa: ita etiam peccat qui diffamatus de vno crimine, aliud occultum circa quod non habeat famam læsam, interrogatiōe compellit reuelare, cum in eo causam det læsioni famæ proximi. Accedit quod durum sit, vt hoc ipso quod quis de aliquo crimine diffamatus est, ipse teneatur quæcumque alia à se commissæ fateri in foro externo, cum famæ, & cæterorum forte honorum suorum iactura graui. Vnde in cap. Cum oporteat De accusationibus, prohibetur inquisitio aduersus quemdam fieri, si non esset infamatus de eo quod inquirendum fuit.

Paritur autem exceptionem documentum illud in duobus casibus. Prior est, quando crimen confessum, fuerit sufficientis indicium aliorum criminum de quibus interrogatur: vt si quis conuictus esset de adulterio, & postea ad uiterz maritus inuenitur occisus in suo cubiculo, talis reus posset non tantum interrogari, sed etiam cogi ad fatendum an occidisset. Posterior casus est, quando crimen de quo conuictus est Reus ita est moraliter annexum cum alio, vt sit illius indicium sufficientis ad inquirendum, vt si quis conuictus sit occidisse hominem qui inuentus est spoliatus, interrogari potest de eiusdem spolio: & si quis conuictus sit de furto commissio in Ecclesia, potest interrogari num ipse sit qui fores illius frigerit.

Quintum documentum est, Reum qui crimen confessus est in iudicio, interrogatum de sociis criminis, ita occultis vt nulla sit de eis infamia, nec semiprobatio, nec indicia sufficientia, non teneri respondere. Ratio est: quia talis interrogatio non est iuridica. Inquam sententiam Petrus à Nauar. in citato c. p. 4. num. 173. aliquot auctores commemorat. Quibus adde Angelum in verbo Confessio delicti num. 4. & Nauar. in Echir. cap. 17. num. 58. & 59. ac Toletum in supra memorato cap. 58. Est autem documentum, hoc consequens ex præcedenti. Namque eadem ratione qua reus non tenetur detegere crimen suum omnino occultum, nec etiam tenetur alienum. Et confirmatur: quia proximus in plena possessione suæ famæ existentem infamaret lederetque sine iusta causa: immo & contra præscripti iuris, vt patet per illud in cap. finali 15. quest. tertia Nemi (præterquam de crimine læsa ma estatis.) de se confessio, super alienum crimen credi oportet: quoniam eius atque omnis Rei confessio periculosa est & admitti aduersus quemlibet non debet. Item per illud in cap. i. De confessis. De se confessi super aliorum conscientis interrogari non debent: & (crimine læsa ma estatis excepto) de reatu proprio periculosa consentis confessio, non est aduersus quemlibet admittenda. Adverte autem primo: modum quo periculosa sit eiusmodi confessio, haberi ex lege finali Cod. De accusationibus: nempe quod faciat aliquando ad se vindicandum de suis inimicis, aut de iis quorum opem implorauit, nec fauerint; aliquando vero ad se liberandum, accusando tanquam

tanquam complicēs viros graues & potentes, spe concepta se eadem viam liberandum quali.

144. Aduerte secundo, exceptionem illam de crimine læsæ maiestatis, compliciti omnia crimina vrgentia in communi reipub. damnū: qualia censentur hæresis, proditio ciuitatis, coniuratio in Principem, falsario moneta, latrocinium publicum, seu quo latrones vias publicas obsident, conspiciantque depradari quoscumque potuerint, & id genus alia, quibus obuiare Iudex tenetur ex officio, in eoque consulere bono communi, quocumque priuati in commodo non obstant. A deo cognoscens in eam rem opus esse reuelatione complicum, debeat illam exigere à Reo, qui eam tenetur facere, etiam non interrogatus, ex doctrina D. Thomæ 2. 2. quæst. 70. art. 1. ad 2. Non obstante item, quod forte is cum iuramento promiserit se non reuelaturum complicēs ipsos: quia iuramentum non obligat quoad seruari nequit absque peccato: quale est quod contra rationis dictamen committitur, posthabendo bonum commune priuato.

Aduerte tertio, ex Petro à Nauar. lib. 2. De resit. cap. 4. par. 2. dubit. 6. hanc regulam dari posse. Vt quoties ex non inquirendis maius malum commune consequitur, liceat sine præiudicio infamiam procedere inquirendo. Ex quo, in præced. dubit. 5. no. 173. & 174. adde: in criminibus priuatis quæ complicem ex sua natura requirunt, Reum de complicibus à Iudice interrogatum teneri respondere eique parere, quando necessarium fuerit ad bonum commune peccatores occultos detegi. Ratio est: quia necessitate exigente, inferiores tenentur Superioribus cooperari in conferuatione boni communis. Et certe quando crimen, quod nequit sine socio perpetrari publicum est, & constat de vno autiore illius, consequenter publicum est, aliam aliquem esse eum eo eisdem criminis reum: vnde si de illo Iudex inquirat officio suo satisfaciens: populus occasionem capiet existimandi quod ipse velit relinquere peccata impunita, quæ æstimatio impunitatis in magnum reipub. damnū cederet. Tam si nulla necessitas vrgeat, secretum, prout ratio dicitur, seruandum est: itaut nec Iudex debeat interrogare, nec reus teneatur interroganti respondere.

De Reo, quoad ea, ad quæ tenetur post prolatam in ipsum Iudicis sententiam.

SECTIO VI.

145. Sextum documentum est: Reum qui legitime interrogatus veritatem negauit, & ideo absolutus est à Iudice non teneri in conscientia soluere pœnam ad quam condemnatus fuisset veritatem confitens, si ea esset corporalis vt mors, mutilatio, exilium, &c. tum quia non tenetur ad talem pœnam ante Iudicis condemnationem, vt receptum esse notat Nauar. in Enchir. cap. 8. num. 49. tum quia talem pœnam in seipsum exequi, vt seipsum occidat, vel mutilare, est quid immane, & à quo abhorret natura, vel saltem est valde durum: vt cum est diffamatiuum sui, vt g. a. bire in exilium. Intereffe autem pecuniarium si quod ex tali mendacio quis iniuste patitur tenebitur resarcire: vt quando ex lege condemnandus erat ad multam pecuniariam in alicuius vilitatem, aut compellendus erat rescindere aliquem contractum alicui damnosum, aut resarcire damnum aliquod temporale, quod intulit delinquendo; & sic de similibus, in quibus inuenitur proximum læsisse contra iustitiam. De quo vide dicta in præced. lib. 13. num. 291. Et aduerte obtinet pro praxi, quod Nauarrus habet in Enchir. cap. 25. num. 38. eum qui rite interrogatus negauit delictum, quod confiteri tenebatur, & nihilominus damnatus ducitur ad supplicium, non teneri illud confiteri, nisi inde aliquod notabile damnum alioquin sequeretur: quia nullo iure contrarium ei iungi potest, itaut ad salutem animæ sufficiat ei debita confessio, cum absolutione sacramentali, iuxta cap. Quem pœnitet De pœnit. dist. 1.

146. Septimum documentum est. Reum iuste condemnatum teneri in conscientia parere Iudici, nec posse per violentiam resistere, iuxta illud ad Ro. 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem

acquirunt. Iniuste damnatum vero non teneri parere, posseque licite Iudici resistere tanquam inuasori, & eo iniurissimo: vnde pote qui iniuriam inferat quam propulsare deberet. Quamquam si talis resistentia reipub. perturbationem pareret, esset ab ea abstinendum, præferendo bonum commune priuato. Habent hoc documentum D. Thomas 2. 2. quæst. 69. art. 4. & cum eo Caietanus & ceteri interpretes ipsius ibidem, ac Sotus in 5. De iust. & iure quæst. 6. art. 4. ac Gregor. à Valent. disput. 5. quæst. 13. puncto. 4. Habet item Gabriel in 4. dist. 17. quæst. 6. art. 2. concl. 6.

Aduerte autem ex Soto ibidem, innocentem qui secundum allegata & probata conuictus nocens ad mortem damnatus est, etiam si ob innocentiam suam licite possit se defendere, vel fugiendo vel recipiendo se in locum aliquem munitum, aut connitendo dum capitur, liberare se à fatellitum manibus: non posset amen per vim resistere, inferendo mortem aut vulnera infligendo Iudici, vel aliis iustitiæ ministris. Ratio Soti est, quod cum Iudex in iudicio probatum nocentem iuste condemnare possit (prout habitum est in præced. lib. 21. num. 30.) si condemnatus posset etiam vi & armis se à Iudice aut à ministris ipsius defendere, daretur in eo bellum ex vtraque parte iustum. At non ita est, vt patet ex eo, quod talis innocens sic defendendo se per vim, si Iudicem aut ministros eius vulneraret, iuste puniretur (etiam cognita postea ipsius innocentia) tanquam is qui Iudici vtenti iure suo in eo condemnando, fecerit iniuriam. Veruntamen si condemnatus Iudicem roget vt veritatem melius exploret, indicet ei aliqua via, qua probabiliter possit eam detegere, nec velit acquiescere, sed persistere in executione condemnationis, poterit contra eum tanquam iniustum inuasorem se per vim tueri: nisi obstat inde securura perturbatio reipublicæ.

147. Octauum documentum est: Reum scientem se iniuste à Iudice grauari, posse licite ab ipsius sententia ad Iudicem superiorem appellare: prout patet exemplo D. Pauli qui Cæsarem appellauit Actorum cap. 25. Et confirmatur ratione, quia iure naturali vnicuique concessum est defendere se ipsum meliori quo potest modo: atque oppresso per iniustam sententiam, tanquam vnus valde bonus, conceditur appellatio: per illud in cap. Omnis oppressus 2. quæst. 6. Omnis oppressus libere Sacerdotum si voluerit appellet iudicium, & à nullo prohibeatur: sed ab his fulciatur, & libereatur & audiatur. Neque obstat, quod appellatio sit pro uocatio ad inferiorem ad superiorem Iudicem, vt sententiam illius male iniusteque latam reformet: quia Iudex inferior imputare sibi debet incommodum, quod ex tali appellatione securum ei fuerit. Cum enim in mortalibus iudicia inferiora pendeat à superioribus, quibus dirigantur ac corrigantur, is nullam iniuriam facit inferiori Iudici, qui per sententiam ipsius iniuste grauatus, prouidet sibi appellatione ad superiorem, confidens quod suam innocentiam cognoscet.

Quod si reus sciens iuste latam esse contra se sententiam, appellet ad eam repellendam, vel differendam illius executionem: tanquam calumniose defendens se, peccat mortaliter, tum violando obedientiam Iudici debitam, tum etiam faciendo iniuriam eidem, quasi sententiam falsam tulerit; & testibus, quasi falsum testimonium dixerint, tum denique aduersario, perturbando ius ipsius, cui tenetur refundere expensas quas ideo fecerit, prout expressum est in cap. Omnino, 2. quæst. 6. Quod si dubia sit sententiæ æquitas iudicio patronorum, non erit illicita appellatio in criminalibus: in quibus Iudex inclinari debet in Rei fauorem, iuxta illud in regula 11. iuris in 6. Cum sunt partium iura obscura, teo potius fauendum est, quam auctori.

In civilibus vero, etsi idem possit habere locum, quando Iudex in iudicando sequutus est opinionem minus probabilem, aut etiam probabilem æque ac contrariam (cum tunc Iudex superior possit ipsi appellanti perinde fauere ac Iudex inferior à quo appellat, fuit suo aduersario habentium ius æquale) non tamen quando iudicauit secundum communem, probabilioremque opinionem: quia tunc prout dubit, sententiam tulit pro eo qui fuit potior in iure. Hoc etiam documentum locis citatis habent D. Thomas & ipsius interpretes, habent item Sotus in præced. art. 3.

Gregor.

Gregoria Valent. puncto 3. & Gabriel in eadem conclusio-
ne sexta.

De fuga rei ex carcere.

SECTIO VII.

148. Nonum documentum est (quod habent adhuc memo-
rati auctores locis pro septimo documento citatis, &
alii quorū meminit Couar. lib. 1. var. resolut. cap. 2. nu. 10.)
Reum criminis sicut ne in carcere coniciatur ad iustitiam
ministris potest euadere ex eorum manibus, dummodo ipsis,
cum non sint iniusti ac gressores, non inferat vim percutiendo,
vulnerando, occidendo: ita etiam captum & in carcerem
coniectum, posse vitæ suæ, & qua periclitatur, consulere
euadendo è carcere, dummodo id faciat sine vi custodibus
illata. Ratio est: quia in eo vitatur iure quod habet conser-
uandi vitam, nec in eo est inobediens; quia carceri ad Iudice
mancipatur, non quidem puniendo ipsum, sed custodiendi
puniendum. Quod si puniret iuste condemnando ipsum
ad carcerem siue temporalem, vt donec soluat debitum: siue
perpetuum (ea scilicet ratione, qua Ecclesia materna be-
nignitate à pena mortis abstinens crimina grauiora ne im-
punita mancant, pena perpetui carceris punit, congruen-
ter cap. Quamuis De poenis in 6.) reus teneretur obedire;
nec licite posset exire; prout expresserunt in iisdem locis Ca-
iet. dubio 2. & Sotus circa medium illius articuli 4. præser-
tim cum pena carceris sit eius conditionis, vt non egeat
executione alterius quæ puniti: vnde fit vt ad eam dam-
natus, teneatur sua cooperatione illam subire, perinde ac
multatus exilio, tenetur in exilium ire, & prohibetur exire
ciuitatem, tenetur in ea permanere.

149. Nisi forte sententia fuerit iniusta, latæ non seruato legi-
timo iuris ordine: ita ut causa iusta detur excusans ab illius
obseruatione: qualis est ex Nauar. in Enchir. cap. 17. num. 101.
in eo qui ob debita damnatus ad carcerem, nihil omnino
habet vnde soluat. Quod præsertim verum est, si fugiat cum
bona intentione dandi operam vt suo labore, aut aliter ac-
quirat vnde satisfaciat creditoribus: quod quidem rationa-
biliter his displicere non potest: cum sic negotium illorum
melius geratur, quam ipso manente in carcere. Qualis item
est in eo, cui ad perpetuum carcerem damnato, custos car-
ceris inique detrahit necessarium cibum, aut aliquid cetero-
rum, sine quibus nequit sustentare vitam. Nam quamuis
sententia iusta fuerit; modum tamen exequendi eam, est tunc
iniustus, ideoque subiici ei necesse non est.

Decimum documentum est: Dubitationem quidem esse,
ac dissensionem inter Doctores, vt rum liceat reo fugere
è carcere non obstantibus incommodis quæ custodibus
inde subsequuntur; aut in eum finem, eosdem custodes
aliqua arte fallere, vt largum potum & cibum illis procura-
ndo vt contingat ipse tunc dormire cum adierit occasio
fugiendi: aut etiam compedes limare fores effringere, aut
murum perforare. Partem autem affirmantem sufficienter
probabilem esse ad hoc vt reus eam sequi volens, non de-
beat molestari in confessione, recusando ei absolutionem.
Ratio est: quia licet magnæ virtutis esset (contrarium tenen-
do) nolle obsequi naturali propensione, quam quisque valde
vehementem habet ad vitam propriam tuendam: sed vel-
le mori pro iustitia, id est, penam suo peccato iuste debi-
tam exoluere in exemplum aliorum: ad id tamen non tene-
tur, neque tale quid ab eo exigendum est, tanquam durum
valde, nimisque arduum habita ratione humanæ infir-
mitatis.

Neque vero fuga quæ ex præcedenti documento licita
est, redditur illicita per subsequutura custodibus incom-
moda, vt docet Caiet. 2. 2. quæst. 64. art. 4. & Sotus lib. 5. De iust.
& iure quæst. 6. art. 4. ad 2. hac ratione: quod talia incom-
moda ex ea fuga non sequantur intentione fugientis; sed per
accidens, dum reus ipse vitatur iure suo conseruandi propriam
vitam. Nec reddi illicitam deceptione custodum, signi-
ficant Angelus in verbo Fugere, num. 1. & Tabiena in ver-
bo Accusatio, quæst. 10. Id quod intelligendum est, dum-
modo absit omne mendacium siue verbi, siue facti, siue
cuiuscumque signi: quia cum illud intrinsece malum sit,
nulla ratione licere potest: adeo ut talis deceptio debeat cõ-

siltere in aliquibus æquiuocationibus siue dictorum, siue
factorum, siue quorumcumque signorum expressorum, ad
quas si custodes non aduertant, si iustitiam ac negligentiam ip-
sorum possit attribui. Nec demum reddi illicitam ob effra-
ctionem compedum, & carceris (dummodo nulla vis illata
fuerit custodibus ipsis, ligando eos, obturando os ne cla-
ment, percutiendo, aliove corporali damno eos afficiendo)
præter ceteros tenent Caiet. 2. 2. quæst. 69. art. 4. dubio 3.
ac ceteri D. Thomæ interpretes, ad eundem articulum, So-
tus loco citato, Nauar. in Enchir. cap. 17. nu. 102. Gregor. à
Valent. 2. 2. disput. 5. quæst. 13. puncto 4. ad 5. contra 3. con-
clusionem, Tolerus in instruct. Sacerd. lib. 5. cap. 58. Quo-
rum fundamentum est; quod habens vim fugiendi ad vitæ
suæ conseruationem, possit tollere fugæ impedimentum,
dummodo nulli in eo vim iniuste inferat.

Forum autem qui contrarium tenent (inter quos est Co-
uar. lib. 1. var. resolut. cap. 2. num. 14.) præcipuum fundamen-
tum est ab eodem Couar. propositum, quod leges ciuiles
(casipse refert) imponant talibus effractoribus penas gra-
uissimas, quæ iniuste essent, tanquam impostæ ob nullam
culpam. Ad quod responderi potest; propterea tales leges
non esse iniustas: quod iusta de causa imponantur, nempe
ad consulendum bono communi, pro quo priuatum gra-
uare sine sua culpa, non est de se iniustum.

Atque tenentes licitam esse talem effractionem, consequen-
ter tenent licitum esse aliis illam effractori consulere: nisi ex
officio tenerentur tanquam ministri iustitiæ eandem im-
pedire: quia in eo grauius peccatur peccato infidelitatis.
Iidem vero dissident in eo, quod Caiet ad eundem art. 4.
in explicatione quintæ dubitationis, nonnullique alij D.
Thomæ interpretes concedant: amicos ad talem effractionem
suppeditare posse Reo instrumenta, quantumcumque
non possint eis vt in eum sit em: quia id esset potestati pub-
licæ vim inferre, iustitiæ ordinem perturbare, nihilque tu-
tum Iudicibus relinquere. Sotus vero loco citato (cui Greg.
à Valent. assentitur loco citato in responsione ad secun-
dam probationem) negat tam illud prius quam istud poste-
rius esse licitum. Ceterum in usu fori penitentialis exilium
teneri posse Caietani sententiam, quoad eum, qui
neque ex obligatione sui officij. neque ex mandato regis aut
alterius Superioris, neque ex qualitate delicti, neque ex
alia re particulari prohibetur tale auxilium præbere, at-
que probabiliter credit, quod reus sine corporali pena
respicitur à peccato. Etenim cum his conditionibus po-
test ipsum iuuare ad euadendum manus ministrorum ius-
titiæ, prout habet Nauar. in seq. num. 103. antequam capia-
tur; vt v. g. commodare illi equum ad fugiendum, dare
illi feruum comitem per quem introducat in aliquem
locum tutum. Et certe si non esset licitum præbere reo in-
strumenta quibus tollat fugiendi impedimenta, nihil esset
cur conseruetur licitum suadere ei fugam cum effractione
vinculorum & carceris, cum instrumenta ad talem effra-
ctionem necessaria vix moraliter possit habere aliunde
quam ab amicis.

In questione autem que moueri potest, An reus teneatur
ad restitutionem damni, quod in carcere fecit, frangendo
nihil est quod immoremur: quia, vt loco citato ad 3. dubit.
in fine Caiet. ait, is non se præbebit in ea re difficilem si
possit: aut si non possit, excusabitur facile in conscientia
præsertim cum illud intulerit vacando rei licitæ, vt tensu-
re quod habuit conseruandi vitam; perinde ac si hostes
se insequentes fugiens, conculcasset alienas segetes. Que
ratio ostendit quod Gregor. à Valent. loco cit. insinuat
paulo ante quartam conclusionem: non esse certum, dari in
tali casu obligationem ad restitutionem; quia cum in eo
non peccetur, nec committitur iniustitia, quæ sit radix talis
obligationis.

Pari quoque ratione idem ab eadem excusari posse vi-
detur, si ex portarum effractione, aliqui pro debitis in car-
cere simul detenti fugerint, & creditoribus illa perierint:
quæ cur is restituere teneatur (nisi forte nolentibus fugere,
præsuaserit fugam) ratio non satis apparet. Tunc enim per-
inde contingit ac cum hostes, cum ipso plures alios per-
sequerentur, ipseque fracta sepe qua cingitur ager, per me-
dias segetes fugiat, illique alij videntes, eum sequantur &
segetes

leges conculcentur. Ad quod damnum refarciendum nemo facile excuset ipsum teneri, cum illius causam non aliter dederit, quam utendo iure suo.

Cæterum licet non desint, qui his contradicant: nobis tamen sufficere potest, quod non careant fundamento sufficienti ad probabilitatem moralem; cui quoad forum conscientie possit reus se conformare, sine obice sacramentalis absolutionis; maxime cum in fauorem illius sic inclinandum in dubio, iuxta illud in cap. Alligant. 26. cap. est. 7. Melius est propter misericordiam rationem reddere, quam propter crudelitatem. Et illud ex cap. finali De sent. & re iudicata, quod in dubio præferatur sententia inclinans in fauorem Rei. Adde & regulam 11. iuris in 6. Cum sunt partium iura obscura, reo fauendum est potius quam actori.]

SVMMARI PARS TERTIA.

- 133 N. n. omnes idonei sunt ad testimonium ferendum; & qui reuocantur ob malos mores.
- 134 Qui b. naturam, & qui ob fortunam.
- 135 Qui ob affectum voluntatis inordinatum.
- 136 Qui & suum statum, & de casu in quo ad testificandum admittitur, si qui est iure inhabilis.
- 137 Quando quis vocatus in test. coram iudice, teneatur vel non teneatur testificari non habens cont. stes.
- 138 Duo casus in quibus si quis. si n. u. ut aliquid ei imen, teneatur illud iudici reuelare.
- 139 Quando quis teneatur reuelare quod promisit & inuauit se seruaturum secretum.
- 140 Quando non possit.
- 141 Obligatio est ex charitate offerendi se in iudicio ad ferendum testimonium, cum id fieri potest sine proprio in omni modo graui.
- 142 Quædam circa id ipsum aduertenda.
- 143 Quando celans veritatem quam reuelare tenetur incurrat obligationem ad restitutionem.
- 144 Quando non incurrat.
- 145 Facto edicto sub excommunicatione v. aliqua scriptura proferatur, quando is qui illam habet teneatur, & quando non teneatur proferre.
- 146 Differentia inter testimonium debitum solum ex charitate, & delictum etiam ex iustitia.
- 147 Explicatio d. l. ij. An qui testimonio suo falso exposuit aliquam condemnationem ad mortem, teneatur seipsum retractare, cum vita propria periculo.
- 148 Duo casus in quibus teneatur, quando tulit cum aliis falsum testimonium.
- 149 Tres in quibus tunc non teneatur.

De teste.

SECTIO VIII.

De hoc agunt Canonistæ ad titulum De testibus & attestationibus, D. Thomas & interpretes ipsius, 2. 2. quæst. 70. artic. 3. Sotus in 5. De iust. & iure quæst. 7. Gregorius à Valent. disp. 5. quæst. 14. Summularij in verbo Testis, Nauar. in Enchir. cap. 25. num. 40. & aliquot sequentibus, Toletus in instrum. Sacerd. lib. 5. cap. 59. atque alij.

Principio autem aduertendum est, non debere quemuis ad ferendum in iudicio testimonium indifferenter admitti: prout patet, tum per illud quod Exodi 23. prohibemur in iudicio plurimorum acquiescere sententiæ; tum etiã quia ratio dicit, illum tantum esse in testem adhibendum, qui dignus sit, cui fides adhibeatur in iudicio. Vnde sit, vt expendere oporteat, an aliquid sit, quod ipsum suspectum ac testimonium ipsius, inquam indignum audiri in iudicio, inefficax reddat. Modus vero expendendi est: vt in eo considerentur mores, natura, fortuna, animus, & status. Atque quoad mores consideranda est hominis malitia: quæ cum faciat illum male affectum ad Deum reddat patrem suspectum de defectu bonæ affectionis erga proximum. Qua ratione à testificando contra Catholicum, reuocantur infideles; & ita ij qui ad testificandum admittuntur fideles esse debere, statuitur in cap. primo testibus, & attest. & ab eo

numero nominatim excluduntur Iudæi in cap. Non potest. 2. quæst. 7. & cum eis tam pagani quam hæretici, in cap. Pagani, ibidem. Aduersus se inuicem vero iidem testari non prohibentur. ex cap. Si hæreticus, adhuc ibidem. Eadem quoque ratione reuocantur infames; tanquam homines nequam, etiam si orthodoxi. Pro quo textus habetur in Cap. Alicui erroris, eadem quæst. 7. & in cap. Præterea De testibus cogendis §. secundo.

Quoad naturam: consideranda est ex ea dependens inopia consilij: ob quam impuberes (& pari, vt etiam maior ratione furiosi) excluduntur à munere testificandi, 4. quæst. capit. 1. his verbis. Ad testimonium autem infra annum 14. suæ ætatis constituti, non admittantur. De quo videnda est glossa ibidem. Excluduntur etiam mulieres, ex cap. Mulierem 33. quæst. 4. idque in causa criminali; vt glossa ibidem notat: addita exceptione casuum in quibus ob enormitatem criminis, ad testimonium admittuntur etiam infames: sicut meretrix ad testimonium admittitur aduersus simoniacum, ex cap. Tanta, De simonia. Aduerte obiter commune esse mulieri cum impubere ac quibusdam aliis, vt in testamento non debeat testis adhiberi, ex titulo De testamentis §. Testis, Institutus.

Quoad fortunam: consideranda est conditio tum seruitutis tum paupertatis. Ob hanc enim pauperes à testimonio repelluntur, ex cap. Prohibentur, 2. quæst. prima. Quod ibidem glossa ad verbum Paupertatem temperat limitatione hac. Dummodo ratione paupertatis sint suspecti: quæ insinuat in cap. Si testes §. Item testium 4. quæst. tertia, illis verbis. An etiam egenus sit vt luci causa quid facile admittat. Ob illam vero, seruitutem inquam, in eodem cap. §. Item idonei, excluduntur tanquam non idonei, testes illi quibus imperari potest vt testes fiant, prout seruis, potest à dominis. Verum tamen, vt in sequenti §. additur, serui responsio tunc est credendum, cum ad eruendam veritatem non est alia probatio. Adde & tunc, cum casus adsunt in quibus etiam contra dominos, testari possunt. Qui tres sunt, adulterij, defraudati census, & læsæ maiestatis, ex cap. Quæstionem, 12. quæst. 2.

Quoad animum affectumque voluntatis: considerandum est num is inordinatus sit, & ideo perturbet iudicium: quandoquid in teste est cogendum. Et sic iura non permittunt, quemquam esse testem in re propria, ex cap. Si testes §. Item omnibus 4. quæst. 3. nec gerens cum aliquo inimicitias admittitur testis contra illum, tanquam suspectus ne nocere cupiat: & laesus, se vlisci velit. De quo est textus expressus 3. quæst. 5. cap. Accusatores 1. Idem esse dicendum de domesticis, familiaribus & consanguineis, habetur ex sequen. cap. Accusatores 3. vbi ratio redditur, quod amor in familiaribus & propinquis suspectus esse debeat, tanquam impediens veritatem videre, prout oportet ad ferendum debite testimonium. Verum tamen si crimen sit læsæ maiestatis humanæ, vt proditio ciuitatis, vel coniuatio in Principem, seruis testari potest contra dominum, & filius contra patrem: argumento legis penult. Ad legem Iuliam maiestatis. Et confirmatur ex eo, quod non fiat ipsi iniuria, cum constet ad talia publica damna propulsanda priuatos teneri etiam vitam profunderè. Vnde quod dicitur patrem exhærare posse filium à quo criminaliter accusatus est, intelligi debet cum exceptione casus læsæ maiestatis, ex Angelo in verbo Exhæredatio num. 1. & Sylu. Hæreditas 2. quæst. 3. Idem maiori ratione dici potest, si crimen sit læsæ maiestatis diuinæ, vt disseminatio hæresis, cum periculosior sit iactura salutis animarum quam commodorum temporalium: & Dei honor cuique commodatior esse debeat, quam vita non modo parentum, sed etiam propria.

Quoad statum deniq; duo sunt consideranda. Alterum, quod quia Clericis solent laici esse infesti, hos aduersus illos non admitti testes in causis criminalibus, prout late 2. quæst. 7. tractatur ex professo. Alterum vero, quod nullus simul possit esse accusator, Iudex, & testis. De quo est textus præclarus, 4. quæst. 4. cap. 1.

Cæterum quia iure naturæ & lege charitatis, quisque tenetur iniuste læso fauere potius, quam ledenti qui: quis ille sit, quando id læsus indiget auxilio alicuius ex impeditis testificari, vt quando nõ inuenit alium qui posset testificari,

debere

154.

155.

156.

GINAL
ACTIS
P. P. P.

debere per talem ei subueniri: quia inhabilitas est tantum de iure humano, quod non potest legi charitatis, vel iuri naturæ præiudicare. An autem ad sit eiusmodi indigentia, colligendum est ex natura causæ, & ex loci, temporis, ac personarum circumstantiis. Quæ si nequeat ea ratione colligi, standum erit iuramento ipsius indigentis, quo confirmet se non posse alium testem habere: nec enim tunc offert se alia ratio cognoscendæ veritatis. Postro dubium non est, quin ob scandalum aliorum vel proprium detrimentum notabile, iure inhabilis perinde ac habilis excusetur à testificando. Hæcque hæcenus de prohibitis testificari. De permissis ad idque habilibus, pro plena ratione iudicandi de peccatis nobis proposita antedictis incipit. 3. sect. 5. addenda est aliquot dubiorum explicatio.

De teste habili seu idoneo, aliquot dubiorum explicatio.

SECTIO IX

157.

PRIMUM EST, An cum Iudex scitur procedere iuridice, & vnus solus est qui adhibere possit tanquā idoneus ad testificandum, is ab ipso Iudice interrogatus, teneatur veritatem aperire. De quo possumus probabiliter tenere cū Soto in 5. de iust. & iure, quest. 7. art. 1. sub finem, non teneri si interrogetur via inquisitionis; nisi infamia sufficienter probata, vel indicia satis manifesta præcedant. Hoc enim est quod D. Thomas 2. 2. quest. 70. art. 1. in corpore, asserit, tunc testem iuridice interrogari, cum de manifestis, vel de iis de quibus infamia præcessit interrogatur. Ratioque est, quod omnino occulta nõ subsint inquirentis iurisdictioni, quæ ad vsum suum requirit vt potestatem, sic & scientiam publicam. Quædæ vide dicta in præced. num. 47. Teneri autem fateri veritatem, si iuridice interrogetur via accusationis, vt censendus est interrogari, quando accusator adest, offerens se ad crimen in iudicio probandū producendumque testes, & ipse qui solus scit producit. Quæ iuridice interrogatum teneri veritatem fateri, profiti expressit Soto, ratio hæc suadet: quia Iudex ex officio suo obligatur ipsum interrogare; tum est consulat factæ accusationis, qui alioqui haberetur calumniator; sicque damnum referret ex procuracione boni communis: tum ad vitandum populi scandalum, qui iudicabit peccata impunita relinqui, quod erit reipub. perniciosum: tum ad reprimendam peccandi licentiam. Oderunt enim peccare mali formidine pœnæ.

Iam vero, eadem lege, qua Iudex ad vitanda eiusmodi incommoda in reipub. tenetur exposcere ac vrgente accusatore, testem sibi productum interrogare, tenetur testis ipse respondere, siue solus sit, siue sint alij contestes; præsertim cum sufficiens infamia ex eo censi possit præcedere in iudicio, quod accusator ad sit omnium exceptione maior, qui protestatur se accusationem suam probaturum. Neque ex eo excusabitur, quod vnus testimonium non faciat plenum probationem: quia licet non sufficiat ad condemnandum reum: sufficit tamen ad extorquendam ab eo, etiam per torturam si aliter non possit, confessionem veritatis, ad quam tenetur antegrassa semiprobatione eiusmodi.

158.

SECUNDUM DUBIUM EST, Num aliquando is qui solus nouit crimen aliquod, teneatur illud Iudici reuelare non interrogatus. Ad quod respondetur, duos casus dari in quibus tenetur. Prior est cum crimen est contra commune bonum reipub. aut notabiliter lædit iniuste personam aliquam priuatam, taleque est in fieri, seu adhuc pendet in futurum. Tunc enim qui nouit reum talis criminis, quantumque solus nouerit, nec à Iudice interrogetur, tenetur ex charitate (nisi nosset tantummodo ex sacramentali confessione) illum reuelare eidem Iudici: tanquam ei cui ex officio incumbit cura boni communis & defensionis innocentis. Nec obstat periculum cui reus ipse exponitur per tale testimonium; quia debet id sibi imputare, non autem testificantem, qui damnum commune præferre debet priuato; & damnum innocenti, damno nocenti.

Posterior casus est; quando crimen est notorium, & criminofus occultus. ac Superior generaliter edicit sub graui

pœna (qua scilicet ostendat se stricte obedientiam imponere) vt quicumque scierit in particulari talis criminis perpetratores, cum sibi reuelaret: quisquis enim scit, etiam si tenetur ipsum reuelare. Ratio est: quod obediendum sit iusto Superioris præcepto: quale merito censetur propositum: quandoquidem iustum est præcipere, vt auctores peccatorum criminofum, à quocumque illos sciente, reuelentur. Hæc enim in graue reipub. detrimentum, crimina impunita manerent: eaque ratione mali passim fierent audaciores ad delinquendum.

Aduerte autem priorem casum procedere quantumcumque promiserit quis, ac etiam iurauerit se seruaturum secretum iuxta receptam D. Thomæ doctrinam 2. 2. quest. 70. art. 1. ad 2. Ratio vero est; quod tale siue promissum iuramentum non sit obligatorium tanquam factum de re mala, nec de transgressione iuris naturalis, obligantis ad postponendum damnum priuati, damno communis, & damnum criminofum, damno innocentis. Sicque cap. In malis 22. quest. 4. dicitur. In malis promissis rescinde fidem: & Regula 69. iuris in 6. In malis promissis non expedit fidem obferuari, & cap. Inter cætera 22. quest. 4. & cap. Quanto, De iure iurando, iuramentum non esse institutum vt vinculum esset iniquitatis: ac etiam Regula 58. iuris in 6. non esse obligatorium contra bonos mores præstitum iuramentum.

Quod autem posterior casus non procedat illo eodem modo (quæ est etiam D. Thomæ loco citato recepta sententia) ex eo intelligitur, quod tam promissum quam iuramentum de iure naturæ seruandum sit, cum seruari potest sine dispendio salutis. Potest autem in casu in quo nulla imminet læsio boni, siue communis siue priuati: vt cum reus sic est emendatus, vt nihil sit de eo timendum in posterum: & quoad præteritum, paratus sit omnino damnare sarcire quantum poterit. Neque in contrarium vrget Superioris præceptum: quia ipsum est humanum, & præceptum seruandi promissum ac iuramentum, est naturale: id eoque illi præualeat. Neque item, quod peccatum manebit impunitum: quia cum nulla præuia sit infamia, nec indicia manifesta, vel accusatio, nullum potest inde oriri populi scandalum. Adde & quod commendabile sit occultorum punitionem relinquere diuino iudicio, quando ex eis nullum notabile damnum imminet.

Atque hinc inferre licet Doctores, Procuratores, Tabelliones, Aduocatos, Consiliarios, Medicos, Chirurcos, Obstetrices & similes, quibus aliqui sua secreta litium, dubiorum, & morborum aperunt, vt eorum consilio, auxilio & opera iuuentur: nullo modo posse reuelare secreta sibi commissa, testificando contra eos, nisi illa sint in damnum imminens communitatis, aut tertie personæ innocentis: ne si quidem interrogentur à Iudice sub iuramento, quia non habet ad id sufficientem auctoritatem: cum, vt diximus, præceptum de seruando secreto admisso, sit iuris naturalis, ideoque præualeat præcepto de eodem reuelando, quod tantum est humanum.

TERTIUM DUBIUM EST, An is qui testis est idoneus, teneatur nõ vocatus aliquando offerre se ad testimonium ferendum in iudicio. Ad hoc iuxta receptam D. Thomæ sententiam 2. 2. quest. 70. art. 1. in corpore: respondetur affirmatiue: quia lege charitatis quisque tenetur proximo in necessitate existenti succurrere; iuxta illud: Mandauit illis vnique de proximo suo Ecclesiastici 17. Et istud, Eripite pauperem & egenum de manu peccatoris liberate, Psal. 81. ac illud Erue eos qui ducuntur ad mortem Proverb. 24. Sic autem accipienda est responsio, vt non procedat cum quis præcederit iudicari se nihil profuturum suo testimonio. Item cum reus damnum passurus, iuste patietur: quia illud debet sibi imputare, qui illius periculo, volens se exposuerit. Adde quod aduersa pars læsa, iuste iudicem, vt sibi satisfiat vrgens, merito possit conueniri non vocatum offerre se ad testificandum, cum ipsius damno non leui. Neque item procedat (nisi grauis reip. perniciosa auertenda exposceret) quando testimonium valde damnosum esset ipsi testificantem: vt si habere scripturam quæ exhibitam in iudicio, multum quidem iuaret aliquam in causa magna quantitatis pecuniarum; sed ex illius exhibitione multo

fuis & sibi ipse tunc notabile damnum in bonis suis & futurum temporibus, in vita, vel in fama, posset non exhibere: quia in casibus difficultatis præcepti obligatio suspenditur. Secus vero si modicum sit damnum quod sibi timet, & graue quod imminet proximo innocenti: à quo liberari potest ipsius testificatione. Nam per modicum incommodum non suspenditur lex charitatis.

161. Aduerte autem primo, vt sit sic & suorum incommoda graua, excusare ab obligatione testificandi: quia testificationes damnosæ communiter solent generare dissensiones, rixas, & inimicitias: quæ inter sanguine iunctos sunt in re-pub. valde perniciose, tanquam in primis oblitentes conseruationi pacis in ea. Et ita si non valeam testimonium ferre de innocente alicuius, ad liberandum ipsum à morte, nisi patrem aut fratrem meum conuinciam in simile peccatum, non teneor ferre, vt nec innocentem defendere quem distincto gladio pater aut frater adoritur, si nequeam aliter defendere quam patrem vel fratrem occidendo: quod natura abhorret.

Aduerte secundo ex eod. D. Thoma loco citato: quædo quis aliqua de causa non potest innocenti suo testimonio subuenire: debere alicui alteri indicare veritatem, qui efficacius possit illum liberare à malo inferendo ei iniuste.

Aduerte tertio ex Nauaro in *Enchir. cap. 18. num. 32.* non esse iniustam causam omittendi testificationem pro innocente, quod nocens exponendus sit vitæ discrimini: quod alioqui enaderet. Exemplum est. S. Titius tanquam homicidij reus sit capite plectendus, nisi ei subueniam detegendo Casium perpetrasse id ipsum homicidium: vnde fiet vt idem Casius subiciatur poenæ capitalis, quam alioqui euasisset. Ratio esse potest, quod innocenti constituto in graui necessitate subueniendum sit ex charitate, cum fieri potest nullo ad modico tantum, nostro incommodo, atque fieri modo profuturo, eo que licito: qualis est in proposito casu, præuia infamia plene probata aut antegressis manifestis indicijis vel semiprobatione testificari contra vere criminofum, aut certe accusare ipsum, offerendo se ad tale crimen de eo probandum in iudicio, quando potest id præstare obseruatis conditionibus propositis in præced. sect. 3. in initio.

162. **QVARTVM DVBIVM EST,** Quando is qui celat veritatem quam tenetur reuelare, obligetur ad restitutionem. Pro cuius solutione supponendum est, ea sola damna esse restitutioni obnoxia, quæ oriuntur ex peccato contra iustitiam. Vnde sequitur primo, ad restitutionem damnorum secutorum teneri eum, qui iuridice interrogatus veritatem negat aut occultat: vt pote qui causa est vt iudex sententiam tulerit in damnum eius, in cuius alioqui commodum erat laturus. Tale enim peccatum committitur contra iustitiam: vt pote quo litigans priuatur testimonio, quod per mandatum Iudicis fuit ei applicatum tanquam subsidium ex publico debitum ad seruandum ius suum: quo subsidio ipsum frustrare, iniuriosum est.

Sequitur secundo ob eandem rationem, ad restitutionem similiter teneri eum, qui postquam incitatum est ei per ministrum iustitiæ mandatum Iudicis, quo vocatur ad testificandum, se per fraudem subduxit. Contrarium autem, quod Lessius non improbabile censet, de *iust. & iure lib. 2. cap. 30. num. 59.* locum habere potest in eo qui ideo se subtrahit, quod alioqui imminet ipsi periculum vitæ aut iacturæ notabilis siue famæ, siue rei familiaris. Cum quo damno non tenetur impedire (vt post docebitur) alterius priuatum. Aut certe quod sciat litigantem habere in promptu alios, qui sufficienter pro ipso testificentur.

164. Sequitur tertio, eum qui bona fide absuit, & ideo non fuit illi incitatum Iudicis mandatum, quo ad testificandum vocabatur, non esse obnoxium restitutioni. Non enim peccauit contra iustitiam tanquam inobediens Iudici: quandoquidem mandatum ipsius neminem obligat, donec ipsum fuerit ei incitatum: sicut nec leges Principum obligant, donec fuerint promulgatæ.

Sequitur quarto, nec obnoxium esse restitutioni eum, qui dedit opera occultat se, ne vocetur in testem, aut vocatus celat prudenter veritatem, ad vitandum aliquod magnum damnum suum aut parentum & consanguineorum eum (nisi obstat bonum commune pro quo tuendo tale

damnum pati necessarium sit) peccato excusetur. Quandoquidem præceptum Superioris, quod suauiter esse oportet, non obligat in casibus illis difficillimis, in quibus ad eius obseruationem, oporteret subire periculum mortis, aut grauis infamæ, aut magnæ iacturæ bonorum nulla boni communis necessitate urgente.

165. Sequitur quinto, in casu quo is qui sub excommunicatione iubetur proferre aliquas scripturas, excusatur à peccato causam habens iustam non proferendi: eundem pariter excusari & ab excommunicatione & obligatione restituendi, si non proferat: vt pote qui non peccat contra iustitiam; Casus istiusmodi contingit: tum quando talis scriptura propria est illius à quo proferri iubetur: quandoquidem nemo tenetur aduersario suppeditare arma quibus ipsum impugnet: tum quando fuerit vitæque communis, & cætera sunt paria: tunc enim melior est conditio possidentis: tum de iure, cum etiam si propria sit illam exigentis, eam tamen habitam bona fide, non exhibet ad vitandam iniustam condemnationem, quam probe nouit se alioqui subiturum. Excusatur enim tunc à peccato: quia nemo cum graui suo damno iniusto, tenetur ad restitutionem ex re iuste accepta. Peccabit vero contra iustitiam, & conuenienter ad restitutionem tenebitur, si scriptura sit publica, seu continens causæ acta iudicialia: puta interrogationes, responfiones, confessiones, aliæ id genus: quoniam talia tanquam maxime pertinentia ad executionem publici iudicij, exhibenda sunt: ita ut ea celans, peccet grauissime, & teneatur resarcire damnum quod inde alter iniuste accipiet. Peccabit similiter si scriptura propria sit partis contrariæ, quam mala fide retineat, vt si eam per se, aut per alium sit illi suffuratus. Iniquum est enim surripere alteri arma quibus se iuste defendere posset, ita ut damnum inde sequutum tanquam iniuste illatum restituendum sit.

166. Sequitur sexto, ad restitutionem non teneri eum qui non offert se vitro, ad testimonium ferendum pro liberatione innocentis, quando potest se commode: quia et si grauius peccet contra charitatem, non tamen contra iustitiam sicut ei contingit quando vocatus ad testificandum, & Iudici oblatu, Iudex ipse pro publica sua potestate illum assignat reo, impenitque illi testis officium: ratione cuius ex iustitia eidem reo obligatur ad verum testimonium ferendum in ipsius causa: & ad seruicium Iudicis ipsi, in habenda cognitione necessaria: vt valeat iudicare secundum æquitatem. Vnde sequitur quod teneatur de damno quod euenierit ex testimonio sui, ex iniuria debiti, defectu iniurioso.

167. **QVINTVM DVBIVM EST,** An is qui dedit opera falsum testimonium in iudicio tulit contra innocentem, vnde ad mortem iniuste damnatus est teneatur ad eum liberandum retractare se, etiam cum vitæ propriæ periculo.

Ad cuius explicationem: dico primo cum Petro à Nauaro de *restit. lib. 2. cap. 3. num. 251.* certum esse quod si talis retractatio nihil profutura sit, falsum testem (etiam si tunc non liberetur ab obligatione restituendi damna que fuerint inde secuta) ad eam non teneri, quandoquidem frustra discrimini vitæ exponeret se, quod non est rationi consonaneum.

Secundo, quod si idem testis in loco rito constitutus possit sufficienter ad liberationem innocentis retractare se, non tenetur se Iudici sistere: quia ei sufficit vt obuiet malo, cui causam dedit. Tertio, quod idem in eodem casu teneatur cum vitæ propriæ dispendio retractare suum dictum, vt innocentem liberet à mortis periculo, cui ipse falso testimonio suo causam dedit. Ita enim tenet Sotus in 4. De *iust. & iure quest. 6. art. 3. ad 4. dubio tertio* Medina in *Cod. De rebus restituendis quest. 3. cau. 4. ad 4.* in Nauaro in *Enchir. cap. 15. num. 17.* Couar. ad regulam peccatum 1. par. num. sexto, *versu Tertio adultera.* Ratio vero est: quod si quid obitaret quominus teneatur, maxime esset quod vniuersique magis obligetur suæ vitæ providere, quam alienæ. Ad id tantum habet locum in pari casu innocentis. In dispari enim si ut est in casu proposito, recta ratio dicit ius maius esse potius penes innocentem patientem iniuriam, quàm penes nocentem illam inferentem. Et confirmatur ex eo, quod ille inuadatur, & hic inuadat iniuste: ideoque ille ius habeat defendendi se, non autem hic nisi ab inuasionem desistat: sicut

tenetur, etiam cum propria vite periculo: cum mors temporalis postponenda sit morti aeterna: cui obnoxius manet non desistens a mortali peccato, prout censetur testis non reuocans testimonium, per quod causam dat morti innocentis, illius vitam iniuste inuadens.

168.

Porro cum quis non solus sed alij cum ipso falsum testimonium tulerunt, nec volunt reuocare: istud habet locum in duobus casibus: quorum prior est quando ipse iisdem auctor fuit illud dicendi. Quia enim quidquid est causa cause, est etiam causa causati; non tantum illi suo falso testimonio innocentem inuadere censebuntur, sed etiam ipse sua inductione, quae causa est eiusdem testimonij. Posterior casus est: quando etsi alius auctor non fuerit testificandi falsum: communi tamen consensu cum illis conspirauit in talem inuasionem innocentis. Cui sub mortali tenetur obuiare: quia ex eo, quod alij in peccato perseuerare velint, non licet ipsi in illo permanere: neque ex eo excusatur, quod alij perinde ac ipse teneantur ad retractationem sui dicti, quia pari ratione tenetur in solidum, qua teneretur si cum iisdem de communi consensu, spoliasset aliquem bonis: quo casu tenetur integre satisfacere, si illi non possent aut nolent id facere. Pro cuius plenioris notitia videnda sunt tradita in praeced. lib. 10. num. 113. & aliquot sequentibus.

169.

In tribus autem aliis casibus illud ipsum non habet locum: Primus est, quando testimonium non fuit efficax, id est, nihil confert ad poenam reo inferendam, aut ad illius incrementum: quia videlicet aliorum testimonij, quae praecesserunt, sufficientia fuerunt sine suo. Nam etsi contra charitatem peccauerit falsum dicendo, non tamen contra iustitiam; utpote qui nec de damnum nec illius causam efficacem de deritidoque tenetur tantum ex charitate retractare suum illud testimonium. Cuiusmodi obligatio non est talis, quae cum vite periculo impleri debeat. Ordine charitatis enim, vita propria praefertur alienae.

Secundus casus est, quando effectus falsi testimonij iam est secutus, ut quando falso accusatus, iam est affectus supplicio. Quia cum quod factum est, infectum esse nequeat: non manet falsi testis obligatio obiciendi se mortis periculo ad liberandum eum quem simili periculo iniuste exposuit; sed obligatio satisfaciendi Deo per poenitentiam: & propinquis per restitutionem, faciendam eis secundum doctrinam traditam in memorato lib. decimo cap. 20.

Tertius casus est, quem ex Caiet. habet Petrus a Nauar. de resit. lib. 2. cap. 3. nu. 255. quando quis per ignorantiam seu obliuionem non damnabilem, falsum testimonium dixit. Sicut enim excusatur a malitia peccati iniustitiae, ita & ab obligatione restituendi satisfaciendive; perinde ac ille, qui similiter ex ignorantia seu obliuione inculpabili peierat, excusatur a malitia perjurij & ab obligatione pro eo satisfaciendi. Vnde obligatio obuiandi damno ex tali testimonio secuturo, solum est ex charitate proindeque non habet locum in casibus nimis arduis, inter quos locum praecipuum tenet casus periculi mortis.

CAPVT VIII.

De adulatione, susurratione, murmuratione,
& derisione.

SUMMARIUM

- 170 Quid sit & quale peccatum sit adulatio.
171 Quid sit susurratio, & illius differentia a detractione & contumelia.
172 Quando sit peccatum mortale & quando veniale.
173 Quid sit murmuratio: quodque esse possit tum contra Deum, tum contra Praelatos: de qua quando sit mortalis, regula generalis non datur.
174 Quid sit decisio & quando censeatur peccatum mortale, quando tantum veniale.

SVPERSVNT paucis attingenda a liquor peccata linguae, quae nonnihil affinitatis habent cum detractione & contumelia.

170

Primum est, adulatio, quam Angelus in verbo Adulatio, in principio, definit peccatum ex sermone vanae laudis exhibitio alicui, intentione complacendi. Vanam autem laudem

intellige, prout idem indicat, quae alicuius laudatur de eo de quo non est laudandus; aut plusquam, est laudandus, aut quae non fit eo fine, quo fieri deberet. Potest autem eiusmodi peccatum esse mortale tribus modis ex D. Th. 2. 2. q. 115. ar. 2. Ac primo ratione materiae, puta quando aliquis laudat alicuius peccatum: quia id dilectioni Dei contrarium est: quandoquidem in eo iustitia divina damnatur, per quam Deus ipse peccatum auerfatur repugnatque. Contrarium item est dilectioni proximi, quem fouet in peccato. Hinc illud Isaie 5. Va qui dicitis malum bonum.] Secundo ratione intentionis; ut cum quis ad hoc adulatur alicui, ut noceat ei vel corporaliter, vel spiritualiter. Vnde Prouerb. 27. dicitur meliora esse vulnera diligenti, quam fraudulenta odientis oscula. Tertio, ratione occasionis: puta cum, laudando aliquem, ei praeter intentionem occasio praebetur peccandi mortaliter. Quae tamen in re videndum est, si ne occasio data, an accepta; pro quo consulere tradita de scandalo in praeced. lib. 14. cap. 4. Addit autem D. Thomas, si aliquis ex sola auaritate detrahendi alios, vel ad euitandum aliquod malum, vel ad consequendum aliquod bonum sibi necessarium aduletur alicui, tanquam nihil dicat aut agens contra charitatem, non peccare mortaliter.

Secundum peccatum est susurratio, quae ex Caiet. in verbo susurratio, n. 171 describi potest; oblocuti & instituta ad amicitiam inter aliquos tollendam. Quae descriptio indicatur illius differentia a contumelia, quae laedit honorem; & a detractione quae laedit famam. Talis differentia D. Thomas mentionem inferens 2. 2. quest. 74. ar. 1. eidem congruenter in sequenti art. 2. docet quod Sotus in 5. de iust. & iure qu. 1. ar. 1. plenius tractat: susurrationem ipsam esse peccatum grauius contumelia & detractione; quoniam amicitia bonum est melius honore & fama, ex Arist. lib. 8. Ethic. cap. 1. Ad quod facit illud Ecclesiastici cap. 6. Amiceo fideli: n. illa est conparatio. Vnde ex Nauar. in Enchir. cap. 18. num. 13. susurro absolui non debet, donec eos quos discordes fecit, reconciliet inter se; aut saltem proponat firmiter se id serio curaturum: si que id consequi nequeat, se damnis secutis satisfacurum iuxta iudicium boni viri.

Attamen, ut notat Caiet. in verbo susurratio, communiter contingit, tale peccatum esse veniale ob imperfectionem actus. Siue ex parte intentionis: cum scilicet quis non intendit quidem laedere amicitiam; materialiter tamen dicit aliquid procuratum eiusmodi laesionis. Excipe, nisi de facto eadem sequatur grauis; susurro enim ad auertere debente: quoniam tanquam illata contra charitatem, non haberet tunc excusationem a mortali. Siue etiam ex parte eius, quod dicitur; nempe quando ipsum modicum est, nec sufficiens de se ad dissoluendum inter aliquos amicitiam. Siue denique ex parte modi dicendi: puta quia iocose, non item serio dicitur. Adde quod Sotus habet in cit. ar. 1. paulo ante solutionem argumentorum; veniale quoque esse susurrare, non quidem ut ex amicis facias inimicos: sed solum ut assiduam familiaritatem ab eis amouens. Immo nullum peccatum esse susurrare ad dirimendam amicitiam perniciosam, dummodo id fiat citra infamationem.

Tertium peccatum est murmuratio: quae definitur querela cum impatientia, in iis, quae homo debet patienter ferre. Committitur autem aliquando contra Deum; ut cum displicet quod prosperitatem vel aduersitatem non tribuat in hoc seculo, secundum meritum a hominibus; vel quod non regat mundum nostro arbitrio: tuncque peccatum est mortale, quando coniunctam habet notabilem De irreuerentiam; ut si versuper credendo Deum esse iniustum; non gerere debitam curam hominum; aut in ea cura temere procedere, vel quid simile. Est igitur captiuandus intellectus, & in talibus humiliter dicendum cum Dauid Psal. 118. Iustus Dominus, & rectum iudicium tuum] & Psal. 50. Tibi soli peccauimus & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris.] Ut plurimum vero, contra Praelatos est murmuratio, cui poena in cap. Alienus dist. 90. statuitur, ut qui in murmurat, sit ab unitate fratrum alienus. Contingit autem tum ex parte rei, de qua murmuratur; cum scilicet ea talis est, quam iuste quis patitur; & nihilominus clandestine conqueritur tum etiam ex parte modi, cum nempe cum patiens iniuste id fert impatienter, conquerendo clandestine, cum

possit

possit remedium adhibere, monendo Prælatum coram. Iam quando siue hoc, siue illo modo facta murmuratio, sit peccatum mortale, & quando veniale, arbitrio prudentis relinquatur diiudicandum ex circumstantiis seu qualitatibus & conditionibus rerum & personarum, neque id potest regula generali definiti, prout in verbo murmuratio expresserunt Angelus, Syluester & Tabiena.

Quartum peccatum est derisio; quam congruè docet doctrina D. Thomæ 2. 2. q. 75. art. 1. & 2. Nauar. in Enchir. cap. 18. num. 19. definit, significationem inordinatam mali culpæ, penæ, vel defectus naturæ ad iniiciendam erubescenciam; idemq; admonet, inordinatam, dixisse, eo q. ordinata, actus sit virtutis Eutrapeliæ, inclinantis ad recte vtendū ludicris.

Porro mortalis censetur derisio, vt ex cit. art. 2. habent Syluester & Tabiena in verbo Derisio: cum quis deridendo, alium quem omnino parumpendit, tamque vilem existimat, vnde eius malo non sit curandum, sed pro ioco habendum: Adde cum Iacobo à Graphiis in l. b. 2. de i. s. auer. cap. 141. quando per derisionem notabilis erubescencia animique perturbatio iniicitur alicui, aut iniicere intenditur, aut illius suffi-

ciens causa datur, derisore id aduertente aut aduertere debente. Tanto autem grauius est tale peccatum; quanto derisor magis tenetur reuereri eum, quem deridet. Ideoque derisio Dei peccatum est grauissimum, rationem habens blasphemie, vt ex eo intelligitur, quod D. Lucas in c. 22. Irriſioni Christo factæ à dicentibus *Propheta nobis Christus, & c. addiderit, & alia multa blaſphemantes.* Derisio item tum sanctorum, tum propriorum parentum peccatum est valde graue. Veniale vero peccatum est ex materia leuitate: nempe cum quis iocose modicum deridetur: aut de malo admodum exiguo: quia erubescencia inde sequens, pro nulla reputatur. Intellige cum Soto l. b. 3. de iust. & iure quest. 11. art. 2. concl. 2. genere suo; quia si quis, vt ille bene ait, vitium non ad eo per se malum illudendo obicit alteri, quem scit irrisionem ægerime latirum, peccat grauius contra charitatem; vt si honestissimo ac Religioso viro in facie obiceret ipsum absque arbitris fuisse cum puella locutum, vnde ingenti rubore ille suffunderetur, mortaliter profecto peccaret tanquam illicite contra charitatem graui molestia afficiens proximum.

L A V S D E O.

LIBER DECIMVS, ET TOTIVS OPERIS VIGESIMVS QVINTVS.

DE SPECIALI RATIONE IUDICANDI DE peccatis in ordine ad contractus, & ad quasi contractus civiles.

P R Æ F A T I O.

VI volunt diuites fieri incidunt in tentationem, & laqueum Diaboli, & desideria multa & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Quæ salutaris monitio D. Pauli in prior ad Timoth. cap. 6. rationem eam habere potest, quod cum diuitiarum acquirendarum modi alii sint de se illiciti, & alii de se liciti: radix omnium malorum (vt ibidem appellatur ab Apostolo) cupiditas faciat, vt non modo illi sint perniciosi, sed & hi sint periculosi: tanquam ii in quos malitia illorum deriuatur, dum ad eosdem palliandos seu tegendos, vsurpantur. De qua vsurpatione vt iudicetur, ad antedicta in lib. 23. De modis ipsis illicitis: addenda sunt pro sufficienti instructione Confessarii, quæ spectant ad modos acquirendi licitos: præsertim cum necessaria sit eorum notitia ad iudicandum, qui censeri debeant illegitimi, & degenerasse in illicitos. Varii verò sunt modi liciti acquirendarum diuitiarum, seu rerum temporalium: nam quandoque hæ nullius domini sunt, vt quæ pro derelictis habentur: quandoque verò dominum habere probabile est; sed quis sit ignoratur: de quarum vtrarumque vsurpatione, sitne illicita, iudicandum est secundum ea quæ tradita sunt de inuentis in præcedenti li. 10. ca. 13. sect. 3. Quandoque autem sunt communitatis bona: quorum vsurpatione à priuatis, per venationem, aut piscationem, aut lignationem, quando illicita sit iudicandum est per tradita in sequenti cap. 24. par. prima & secunda capitulis. Quandoque demum sunt bona propria aliquorum: eorumque vsurpatione potest esse vel à magistratu per impositionem vectigalium, gabellarum & aliorum id genus onerum: de qua quando illicita sit, iudicandum est per consequenter tradita ibidem par. 3. capitulis: vel à persona priuata: idq; dupliciter, vel de consensu domini vt fit in contractibus, de quibus iam nobis propositum est dicere, quantum sufficit ad iudicandum quando sint illiciti; vel sine consensu domini vt fit per vsu capionem & præscriptionem, de quibus dictum est in eodem l. b. 10. cap. 20. vt videtur sufficienter ad iudicandum quando talis acquirendi modus sit illicitus. Atque de contractibus variè tractant, quorum in sequentibus habebitur mentio: inter ceteros autem latissime Conradus septem tractatibus, & nouissime tum Ludouicus Molina De iustitia & iure tractatu secundo tomo primo, tum Ferdinandus Rebellus in opere quod inscripsit, De obligationibus iustitiæ. Nos Deo iuuante persequemur ad nostrum institutum accommodate: primo tractatu quidem, generaliter spectantia ad rationem iudicandi de peccatis in ordine ad contractus civiles: reliquis vero, specialiter spectantia ad eorundem singulos, & ad quasi contractus.